

Cseri Kinga: Találkozások dialógusa; **Surányi László:** Szenvedés és szeretet – A fenomenológia szubjektív fordulatáról; **Magyar Miklós:** Guillaume Apollinaire: A Mirabeau-híd. Fordítások és ferdtések; **Radnai István, Bíró József, Kerék Imre, Papp Attila, Szabó Dárió, Vasas Tamás, Angyal-Cseke Csaba, Vermes Nikolett, Szentirmai Mária, Dankó Tímea, Kustos Júlia, Kovács Donát, Lauer Gábor, Nádasdy Ádám** versei; **Czilczer Olga, Jánoki-Kis Viktória, Janáky Marianna, Vass Norbert, Csuday Csaba** prózája; Kritikák Babarczy Eszter (**Neichl Nóra**), Fekete Vince (**Kovács Krisztina**), Schein Gábor (**Ternovác Dániel**) és Sári László (**Papp Máté**) kötetéről

TEKINTSE MEG A MŰHELY ÚJ LOGÓJÁNAK ANIMÁCIÓJÁT A FOLYÓIRAT HONLAPJÁN: WWW.GYORIMUHELY.HU

AZ ÚJ CÍMFORMÁT, LOGÓT ÉS A HOZZÁJUK KAPCSOLÓDÓ ANIMÁCIÓT FARKAS GERGŐ TAMÁS TERVEZTE.

műhely

Kulturális folyóirat
Megjelenik kéthavonta
2020. XLIII. évfolyam, 4. szám

Kiadja:
a Műhely Folyóiratkiadó Nonprofit
Korlátolt Felelősségű Társaság.

A kiadásért felel:
Horváth Nóra ügyvezető.

Szerkesztőség:
9022 Győr, Rákóczi u. 1.
Levél cím: 9002 Győr, Pf. 45.
Tel.: 96/326-845
E-mail: szerkesztoseg@gyorimuhely.hu
Honlap: www.gyorimuhely.hu
Facebook:
https://hu-hu.facebook.com/muhely_folyoirat/

Főszerkesztő:
HORVÁTH NÓRA

Szerkesztők:
SZARVAS MELINDA
(vers és próza)

HORVÁTH-MÁRJÁNOVICS DIÁNA
(kritika)

KURCSIS LÁSZLÓ
(kiadványszerkesztő grafikus)

TAKÁCS NÁNDOR
(szerkesztő)

Szerkesztőségi titkár:
SZIKONYA GABRIELLA

Korrektor:
CSISZÁR LÁSZLÓ

Tördelés:
VISIONEXT Vizuális Stúdió, Győr

Nyomás, kötés:
PALATIA Nyomda és Kiadó Kft., Győr
Felelős nyomdavezető:
Radek József ügyvezető igazgató

A Műhelyt Budapesten és vidéken
terjeszti a Magyar Lapterjesztő Rt. és
a Könyvtárellátó Kht.
Előfizetésben terjeszti a
Magyar Posta Zrt.
Üzleti Ügyfelek Üzletág, Központi
Előfizetési és Árusmenedzsment
Csoport, 1900 Budapest.

Előfizethető az ország bármely
postáján, a hírlapot kézbesítőknél,
valamint e-mailen:
hirlapelofizetes@posta.hu.

A befizetéseknel kérjük minden
esetben feltüntetni:
Műhely c. folyóirat.
Előfizetési díj 2020. évre: 2400 Ft
Folyóiratunk megrendelhető
a szerkesztőség címén is!

Index: 25975 HU ISSN0138-922 X.

Köszönet Hegedűs 2 Lászlónak
a grafikáiért!

Mikor André Aciman világhírű író a tavasz folyamán megírta *Who Will We Be This Time Next Year?* (*Kik leszünk jövő ilyenkor?*) című cikkét, és megemlítette, hogy még legalább húsz évig érezni fogjuk a járvány pszichológiai utóhatásait, komoly ellenvéleményekbe ütközött. Miért olyan pesszimista? Miért ne élhetnénk tovább úgy, ahogy eddig? Miért veszi el az emberek kedvét? – kérdezték sokan. Pedig valós félelmekről írt, a saját félelmeiről. S ha valamit, az egyén saját félelmeit nem lenne szabad legyintve ignorálnunk. Nehezebb, de helyesebb az okokat keresni. A negatív tapasztalatok nem törődnek ki oly hamar az ember emlékezetéből, rutinná vált óvintézkedéseink emlékei beleivódnak a testünkbe. Ösztönösen hátralépni, visszafordulni, nem bemenni, kikerülni, elkerülni stb. Az izmok emlékezni fognak.

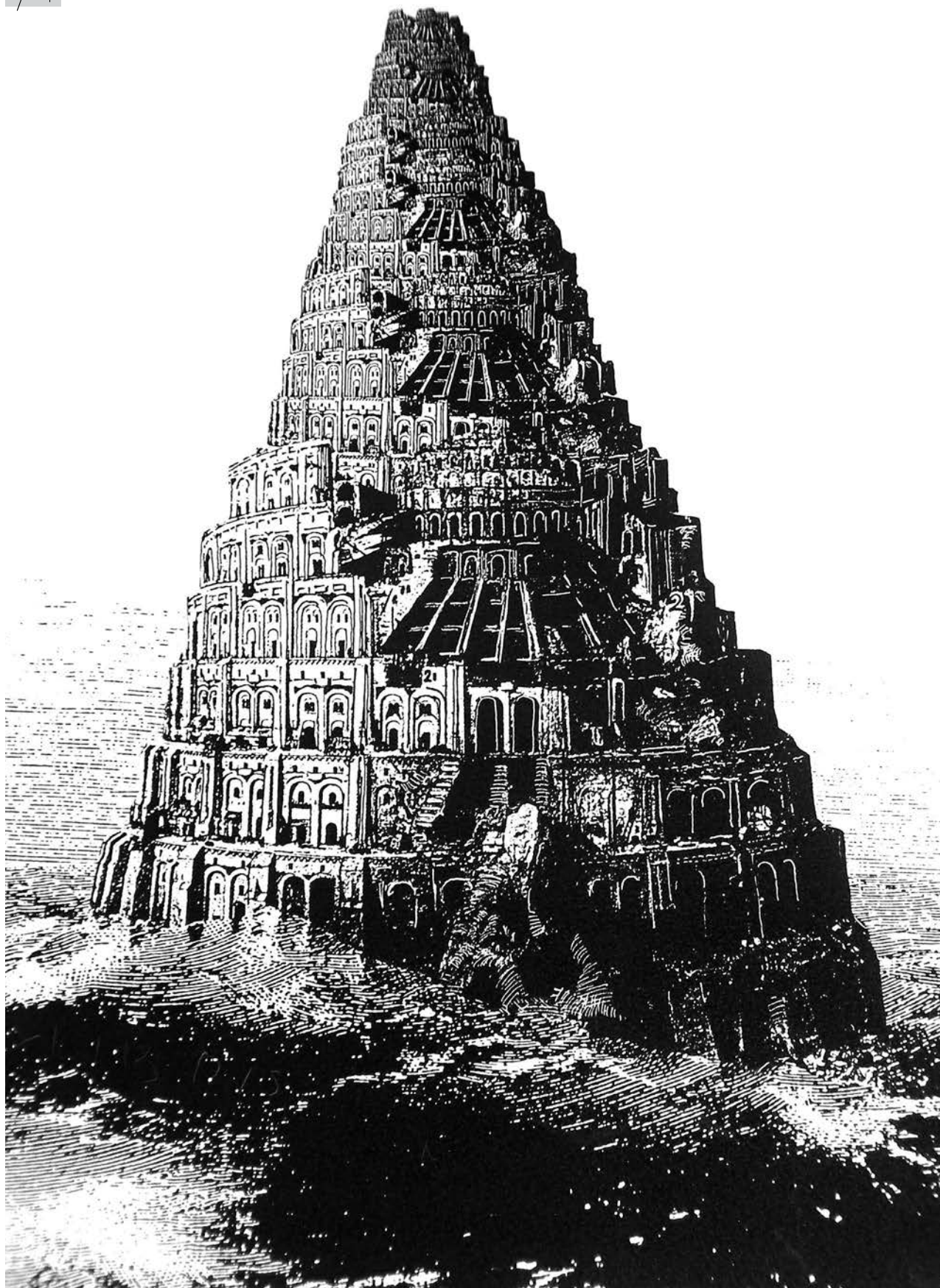
Emberek milliói számára lehetetlenedik el a kommunikáció. Mit tegyen, aki szájról olvas(na)? És mit tehet az, aki az arc érzelmeiből olvasna? Jobb megfigyelőkké is válhatunk, hogy ne kelljen az örök félreértéstől tartanunk. Schleiermacher szerint a félreértés soha nem fog véglegesen feloldódni; még optimális körülmények között sem – tehetnénk hozzá. Jelen számunkban Cseri Kinga a hermeneutika filozófiai hagyományát megidéző tanulmánya a „személyességnek, a találkozásnak, a Másik megértésének összetartozó létdimenziójára” reflektál (7.), Surányi László pedig Michel Henry francia fenomenológus életművének szeretetre és szenvedésre vonatkozó gondolatait nyitja meg a magyar olvasók előtt. Ha nemcsak a sorokat olvassuk, de közöttük is, meglepő aktualitásokra bukkanhatunk.

A Műhely-rovatban Nádasy Ádám bravúros zsenialitással idézi meg az előtte szólók (Terék Anna és Géczy János), de elsősorban a rovatnyitó Vilányi László szellemi aurájának feltjait, miközben önreflexiója is végtelen asszociációs láncot indíthat el.

Fogadják szeretettel a gazdag vers- és prózaanyagot, illetve a kritikákat, Hegedűs 2 László játékosan kétértelmű grafikáival!

Horváth Nóra
főszerkesztő

Tartalom

SZÓ – KÉP – KÉPZE(LE)T – HEGEDŰS 2 LÁSZLÓ	5
A KÉPEK JEGYZÉKE	6
CSERI KINGA: Találkozások dialógusa	7
SURÁNYI LÁSZLÓ: Szenvedés és szeretet – A fenomenológia szubjektív fordulatáról.....	11
•	
MAGYAR MIKLÓS: Guillaume Apollinaire: A Mirabeau-híd. Fordítások és ferdítések	18
RADNAI ISTVÁN: Guillaume-ciklus: Guillaume	22
Ellentétek.....	23
Panasz.....	23
Parafrázis húszhúsz	24
BÍRÓ JÓZSEF: Nagy ember kis aktatáskával (sallangokat nélkülöző emlékezés Bertók László költőre).....	25
KERÉK IMRE: Bertók László sírjánál	26
PAPP ATTILA: Utánad	27
Felkavaró tartalom	27
Így vigyen el.....	28
Polarizáció.....	28
SZABÓ DÁRIÓ: Palackposta.....	29
Szó, táj, ék.....	29
a tehát meghal, descartes kirepülne – vers a módszerről	30
VASAS TAMÁS: Veni sancte keddusokra.....	31
Múzeumban egy köldökszínór	31
Amíg nem lomtár	31
ANGYAL-CSEKE CSABA: Közelben a távol.....	32
Nyikorog a prés.....	32
Felszín alatt	33
Álomséta	33
VERMES NIKOLETT: Oldalpár.....	34
Jobb lator.....	34
Arról, amiről tényleg nem szól a fáma.....	35
Valamikor februárban - azt hiszem, a tél utolsó napján	35
綠茶	36
SZENTIRMAI MÁRIA: Egy kirándulás emlékére	37
Utazó	37
Minden találkozás egy regény lehetne	38

DANKÓ TÍMEA:	Fehérvérű.....	39
	Met	39
	Common blue	40
KUSTOS JÚLIA:	naponta tanulunk bele	41
	Az oroszlánszáj szerelmes verse	42
	Gyűjtogatás	43
	Váltóház	43
KOVÁCS DONÁT:	Helyzetjelentés	44
	Fogyatkozom.....	44
	A megjegyzések... ..	45
LAUER GÁBOR:	októberi nap.....	46
	miko	46
	átüt	47
	dobbant.....	47
•		
MŰHELY-ROVAT		
NÁDASDY ÁDÁM:	Másokból épülök.....	48
•		
CZILCZER OLGA:	Mesefa.....	49
	A lék.....	50
	Két mutató.....	50
	Történet folytatása.....	50
JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA:	Hetvenszer négy méter.....	52
JANÁKY MARIANNA:	Isten nem ver (tragiszatíra-pantomim).....	56
VASS NORBERT:	Gyergyádesz Tódor, a zaj meg a malomkerekek.....	59
CSUDAY CSABA:	Holt kertem társasága.....	61
•		
NEICHL NÓRA:	Nem egy lányregény (Babarczy Eszter: A mérgezett nő)	63
KOVÁCS KRISZTINA:	Közeledés a városhoz (Fekete Vince: Vargaváros)	66
TERNOVÁ CZ DÁNIEL:	A valóság kényszerzubbonyában (Schein Gábor: Megleszünk itt).....	69
PAPP MÁTÉ:	Tanulmányozandó poklok (Sári László: Dilettánsok történelme. Honnan ered Nyugat és Kelet elhibázott viszonya?)	71

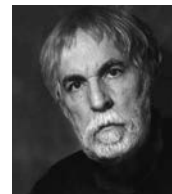
SZÓ – KÉP – KÉPZE(LE)T

Hegedűs 2 László

Ha tudatunkból kikapcsolhatnánk az értelmezést, azt, hogy mi mit jelent, mi micsoda, mit mire használnak, akkor minden láthatóvá válna. Én ennek a látható világnak a színeit és formáit használom. Az ábrázolásban nem maga az ábrázolt a fontos, hanem az, ami azt létrehozza, az, amiből összeáll, és ez a szín és forma. Például egy betű vagy egy szám nem egy artikulálható, illetve matematikai jelet jelent számomra, hanem szögletes, íves alakzatot. Konkrétabban, a 2 nem kettő, hanem egy szép forma. A színek és formák egy képen lehetnek bonyolult és egyszerű viszonyban, ugyanúgy, mint egy matematikai számítás vizuális nyomata az iskolai táblán: $1+1=2$, vagy az egész tábla felületét kitöltő egyenletrendszer. Ahhoz, hogy a matematikában 2 legyen a végeredmény, végtelen megoldási variáció létezik. Ezeket a verziókat én vizuálisan, intuitív módon végzem el, aminek végeredménye a kép.

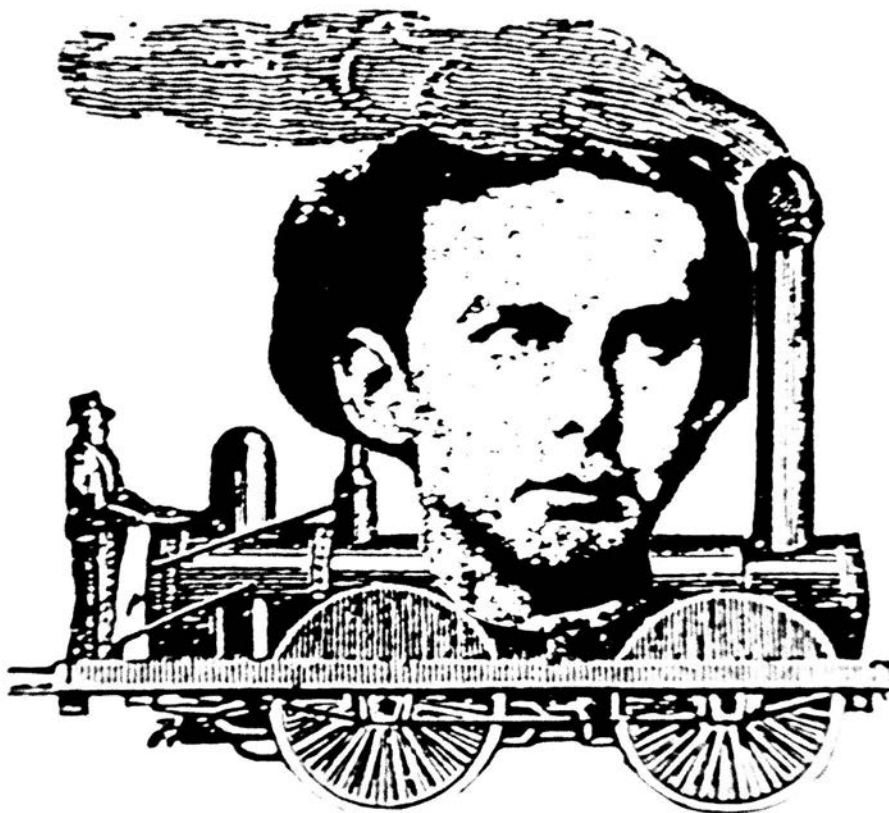
•

2000-ben az idén 70 éves Hegedűs 2 László képzőművész egyéni kiállítását a székesfehérvári Szent István Király Múzeumban Esterházy Péter nyitotta meg, a következő megjegyzéssel: „Föl sem merült bennem, hogy ne nyitnám meg ezt a kiállítást, nem hiúságból, hogy egy ilyen jelentős esemény körül fontoskodhatom, hanem mert amiképpen nem szeretek megnyitni, azonképpen nagyon szeretem és becsülöm Hegedűs művészetét.” A kiállítás megnyitójának teljes szövege aztán *Esterházy A szabadság nehéz mámore – Válogatott esszék, cikkek 1996–2003* című kötetében jelent meg, 2004-ben.

Hegedűs 2 László

1950-ben született Nagyhalászban. 1968-ban Pécsen elvégezte a Művészeti Gimnáziumot, majd 1970-ben Budapesten a Kirakatrendező Iskolát. 1973 és 1986 között a Pannónia Filmstúdióban filmgrafikákat tervez, filmeket rendez. 1976: Magyar Iparművészeti Főiskola (befejezetlen). 1980-tól rendszeresen vesz részt hazai és nemzetközi kiállításokon, filmfesztiválokon. Egyedülként tagja a három országos vizuális művészeti szervezetnek, a Magyar Képzőművészek Szövetségének, a Magyar Fotóművészek Szövetségének, a Magyar Filmművészek Szövetségének, valamint a Magyar Filmakadémiának.

Díjak, elismerések:
Munkácsy Mihály-díj (2002)
Balázs Béla-díj (2009)
Deák Dénes-díj (városi díj, 2005)
Prima fődíj (megyei díj, 2006),
Nagyhalász díszpolgára (2016)
Részletes bibliográfia:

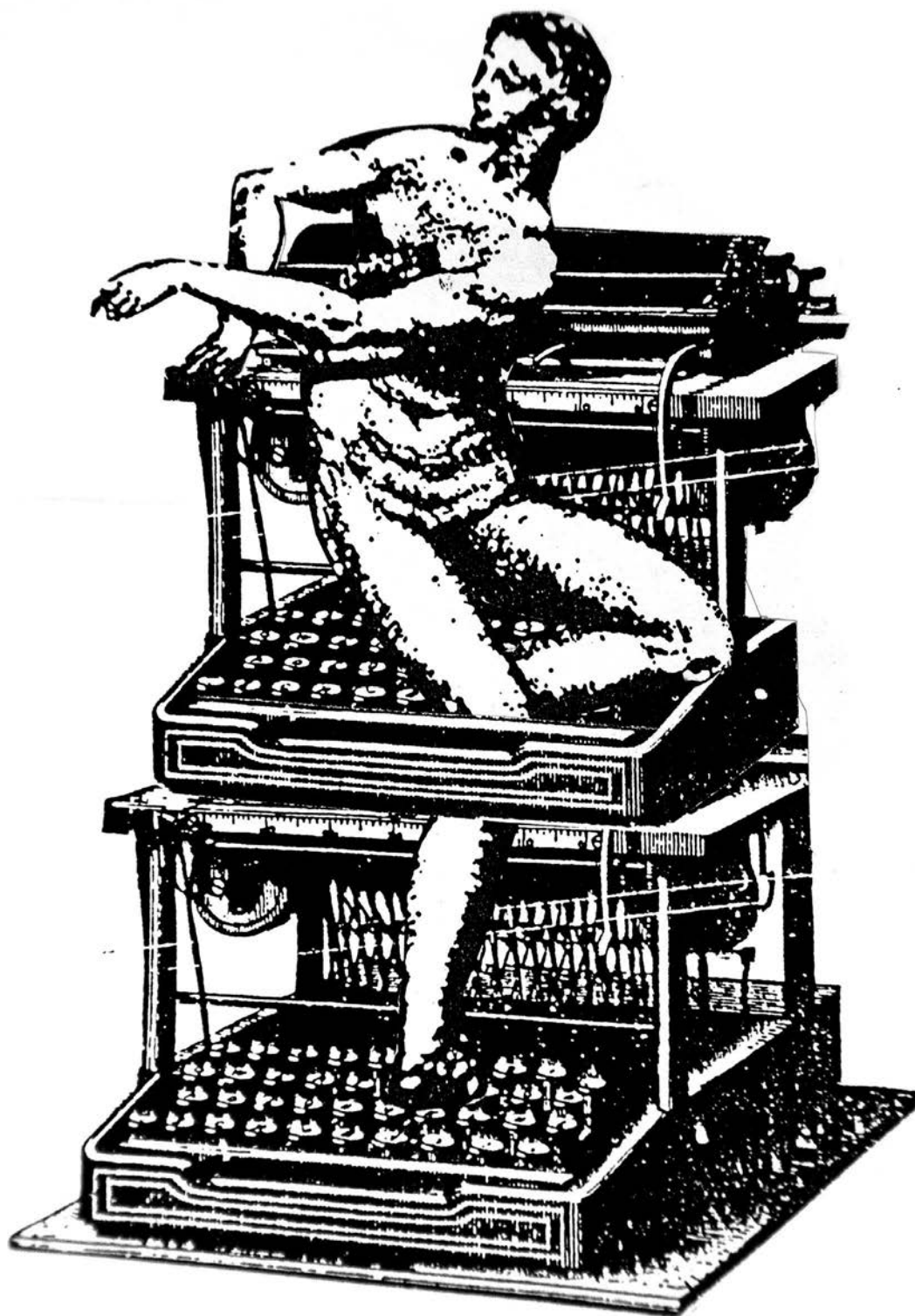
A képek jegyzéke

Hegedűs 2 László: AW-MM (fotómontázs):

Borító 1.

Hegedűs 2 László: Vizuális improvizációk (montázs):

Borító 2., Borító 4., 2. o., 5. o., 6. o., 9. o., 13. o., 21.o., 22 .o., 24. o., 26. o., 30. o.,
36. o., 38. o., 40. o., 45. o., 47. o., 51. o., 55. o., 60. o., 65. o., 73. o.,

CSERI KINGA

Találkozások dialógusa

„Az Én-Te alapszót csak egész lényével mondhatja az ember. Önmagam egész lényévé koncentrálódása és összeolvadása soha nem történhet általam, és soha nem történhet nélkülem. A Te által leszek Én-né. S hogy Én-né leszek, mondom: Te. *Minden valóságos élet találkozás.*” (Buber 1991: 15. – Kiemelés tőlem – Cs. K.).

Tanulmányomban a *személyességnek*, a *találkozásnak*, a *Másik megértésének* összetartozó létidimenziójára szeretnék reflektálni. Gondolatmenetem a konkrét válaszok helyett inkább kérdésekre fókuszál, s az értelmezési mező nyitottsága által az önmagunkkal és a Másikkal való valódi találkozás lehetőségét hangsúlyozza. Gondolati utam közvetítésével egyrészt e találkozás lehetőségeinek feltételeit szeretném interdiszciplináris kontextus által megsejtenni; másrészt ehhez kapcsolódva azoknak az egzisztenciális változásoknak, metamorfózisoknak a felvillantására törekszem, amelyek a másik ember megértésének szükségszerű következményei lehetnek.

A jelenkor filozófiájára reflektálva megállapíthatjuk, hogy a mai kor filozófusának igazsága már nem bizonyosság, hanem plauzibilitás. Heller Ágnes ennek értelmében az izmusok alkonyaként definiálja a posztmodern szemléletet (HELLER 2000: 17), azaz az igaz vélemények demokráciájában az igazság pluralisztikus.

A fentiekben meghatározott kétely a kultúra világára is hatással volt. Nézzük például a strukturális nyelvészet álláspontját, amely szerint az egyes kultúrák sajátos, tipikus jelrendszereket alakítottak ki; ezek a jelek azonban „semmit sem jelentenek, és csupán alkotóik hiedelemrendszerét állandósítják.” (McGRATH 2002: 108) A dolgoknak tehát nincs valódi jelentésük, csupán az emberi szubjektum által meghatározott értelemről beszélhetünk. Stuart Hall a kulturális identitásról szóló tanulmányában a dekonstrukciós narratívákat vizsgálva a szubjektum decentralizációjának az elvét hangsúlyozza (HALL 1997). Derrida a fentiekkel összhangban a nyelv és az identitás összefüggéseit kutatva megállapította, hogy a jelentés látszólagos stabilitása csupán illúzió, ugyanis számos befolyásoló tényező teszi többértelművé magát a jelentést (DERRIDA 2014).

A neves francia filozófus Jean-François Lyotard szerint az első és második világháború által átélt szenvedések új ideológiáknak, eszméknek nyitottak utat, ezért ezt a kort „a nagy elbeszélésekkel szembeni bizalmatlanság” jellemzi (LYOTARD 1993: 8). A világ kizárólagos, abszolút módon való értelmezhetősége, azaz az abszolút igazság léte megkérdőjeleződik. Lyotard nézete szerint sem az Én-nek, sem a kultúrának nincs saját egysége. A tudat és a cogito már nem lehet az Én legitimációs bázisa. Következésképp a tudás fogalma kitágul, azaz tudáson már nem csupán a denotatív állítások halmazát értjük, hanem mindezen túllépve ide tartozik a lenni tudás (*savoir-faire*), az élni tudás (*savoir-vivre*), továbbá a meghallgatni tudás (*savoir-écouter*) lehetősége (LYOTARD 1993: 45).

Anélkül, hogy továbbfolytatnánk ezen irányulásokra való reflexiót, érdemes feltennünk azt a kérdést, hogy a meghallgatni tudás (vö: Lyotard), továbbá a megértés dimenziójában milyen egzisztenciális lehetőségek rejlenek a jelenkor kontextusában, abban a korban, ahol még maga a relativitás is megkérdőjelezhető.

E lehetőségeket keresve érdemes visszanyúlnunk a hermeneutikai előzményekhez. A 19. század első felében Schleiermacher a hermeneutikát a megértés és értelmezés általános elméleteként fogta fel. Úgy vélem, egyetérthetünk Schleiermacherral abban a tekintetben, hogy a megértés művészetére mindenütt szükségünk lehet, ahol a félreértés lehetősége fennáll, azaz ahol nem valószínű meg a közvetlen megértés. Az evangélikus teológus álláspontján keresztül az univerzális hermeneutika eszméjével találkozhatunk, ugyanis ahol gondolatok közvetítésével találjuk szembe magunkat, a megértés feladatunkká válik. Mindennapi meghitt beszélgetéseink során szintén hermeneutikailag járunk el, azaz a gondolatok felszíne alá hatolva annak a feltárására törekszünk, hogy a másik személyben a gondolati asszociációk milyen nézetekkel, törekvésekkel fűgnek össze (SCHLEIERMACHER 1990: 33–34).

Igy juthatunk el a pszichológiai interpretáció lényegiségéhez, amelynek segítségével képessé válhatunk arra, hogy az író alkatába minél jobban beleéljük magunkat, azaz a szerző individualitását közvetlenül felfogjuk. Következésképp a tökéletes megértés a divinatorikus áthelyeződés, gadameri kifejezéssel élve, „egy beszédaktus megfordítása, egy konstrukció utánaalkotása.” (GADAMER 1984: 143–144) A pszichológiai interpretáció által tehát divinatorikusan behelyezkedünk a szerző által kinyilvánított gondolat létrehozásának az állapotába, azaz képessé válunk a teremtő aktus utólagos megalkotására, megismétlésére. A tökéletes megértés pedig abban a gyakorlatban rejlik, miszerint az értelmezés akkor lehet a legtökéletesebb, ha a szerzőt teljesebben megértjük, mint ahogy ő saját magát értette (SCHLEIERMACHER 1990: 42).

E formula értelmének a megragadásához érdemes visszanyúlnunk Gadamer ezen irányú vizsgálódásaihoz. A hermeneutika jeles képviselője hangsúlyozta, ha jól akarjuk érteni Schleiermachert, akkor tudatában kell lennünk annak, hogy a „jobbán értés” nem jelenthet teljes identifikációt, azaz a reprodukció minden esetben különbözik a produkciótól. Sokkal inkább

Cseri Kinga

(1973, Csorna):
filozófus, magyar nyelv
és irodalom szakos
bölcész, a Széchenyi
István Egyetem egyetemi
docense.

Tudományos fokozat
(PhD): Filozófia (ELTE
Bölcsészettudományi
Kar, Filozófiatudományi
Doktori Iskola,
Hermeneutika Program)

Tanulmányok:
2003–2008.

ELTE
Bölcsészettudományi
Kar, Filozófiatudományi
Doktori Iskola,
Hermeneutika Program
PhD

1995–1999.
Miskolci Egyetem,
Bölcsészettudományi
Kar, magyar nyelv és
irodalom szak

1994–1999.
Miskolci Egyetem,
Bölcsészettudományi
Kar, filozófia szak

1991–1994.
Győr, Apáczai Csere
János Tanítóképző
Főiskola, általános
tanítói szak

Kutatási terület:
hermeneutika,
vallásfilozófia,
erkölcsfilozófia

a produkció rekonstruktív végrehajtásában ragadható meg a „jobban értés”, amelynek hatására az értelmezőben olyan dolgok is tudatosulhatnak, amelyek az alkotóban tudattalanok maradtak (GADAMER 1984: 146).

Lényegesnek tartom megjegyezni, hogy Schleiermacher univerzális hermeneutikájára reflektálva Gadamer hangsúlyozza, hogy az individualitás titkát sosem lehet teljes egészében feltárni: „Gewiß hat doch Schleiermacher – wie noch entschiedener Wilhelm von Humboldt – *die Individualität als ein nie ganz aufschließbares Geheimnis angesehen*.” (Vö: GADAMER 1990. I: 194, GADAMER 1984: 145 – Kiemelés tőlem: Cs. K.) Ugyanakkor nyomban figyelmeztet minket e tétel viszonylagosságára, ugyanis az individuum mint a megismerés látszólagos akadálya mégsem jelent minden esetben korlátot. Az érzés mint közvetlen szimpatetikus és kongeniális megértés képessé tehet minket arra, hogy átlépjünk az individuális gáton, s a megértést teljessé tegyük.

A 19–20. század fordulóján Dilthey – Schleiermacherhez kapcsolódva – a szellemtudományok általános megalapozásaként fogta fel a hermeneutikát. A megértés egyszerre jelenti számára a jelentés empatikus és egészséges megragadását. „Tisztán intellektuális folyamatok révén magyarázunk, ám a lelkiület valamennyi erejének a felfogásban való együttműködése révén értünk meg” (DILTHEY 1974: 372). Gadamer, a 20. századi hermeneutika jeles képviselője Schleiermacher, Dilthey és Heidegger hermeneutikai kiindulópontjához kapcsolódva a szokratészi-platóni dialógust, a kérdés–válasz dinamizmusát az értelmezés termékeny alapelveként tartja. A megértés már nem csupán értelmezéstechnika függvénye, ugyanis a dialógusban részt vevő felek alávetik magukat a dolog igazságának, amely által valódi közösségé formálódnak (GADAMER 1984).

A valódi közösséggé formálódás, a Másikkal való találkozás dimenziójában érdemes visszanyúlnunk a beszéd jelentőségéhez. A gadameri álláspont szerint ugyanis az idegenség megtapasztalása a beszéd révén válik lehetségessé. Az értelmezési horizontok a beszédben nem merev rendszerek, hanem a kérdés–válasz dialógusában, kiáramlásban és befogadásban ragadhatók meg. Következésképp a német filozófus koncepciójában a nyelv nem egy szilárd adottság leképezése, hanem egy közeg, amelyben a beszélgető partnerek kölcsönös szótértése megy végbe és mindig út van a megértés felé. Következésképp Gadamer filozófiai hermeneutikája a nyelvet a dialógus kontextusában értelmezi, azaz nyelv nem tétel és nem is ítélet, hanem csak annyiban van, amennyiben létezik kérdés és válasz (GADAMER 1991: 3–14). Rövid kitérő gyanánt megjegyzem, hogy Lévinas álláspontja összevethető az eddigiekkel: a francia gondolkodó nézete szerint a beszéd önmagában nem feltételezi az általánosságot és egyetemességet, hanem lehetővé teszi a közös világ igazságának létrehozása által, amely már túllép az „enyém és tiéd” izolált dimenzióján (LÉVINAS 1999: 54).

Az „enyém–tiéd” redukált létmódján túllépve, a gadameri dialógus lényegiségét szemügyre véve megállapíthatjuk, hogy az individuumnak az önmagára vonatkozó kérdésében már benne kell foglaltatnia az embertársaival való „szótértés”, megértés dimenziójának is. Talán nem túlzás azt állítanunk, hogy az embernek a világban történő önmegértése csakis a mások megértésére való törekvésében nyilvánulhat meg. A Másikkal való találkozás általi önmegértés azonban túllép a közvetlen emberi kapcsolatok dimenzióján, s a gadameri hermeneutikai művészetfilozófia dimenziójában is manifesztálódik. Méltán állíthatjuk, hogy a művészet tapasztalata hermeneutikai mozzanattá válik: azaz az emberi önértelmezés egészébe integrálódik. Mi ennek a metamorfózisnak a lényege? – tehetnénk fel joggal a kérdést. A műalkotás megértésekor egy sajátos átalakulás következik be, amely az önismeret szubjektivitásától elvezet bennünket a másik ember megértésének az igényéhez és a vele való találkozáshoz, továbbá az együttérzés felemelő megtapasztalásához. A műalkotás befogadásának átalakító hatása az alábbi sorokban összegződik: „... azt, ami van, lenni hagyni. A lenni hagyas azonban nem azt jelenti, hogy csupán megismételjük, amit már tudunk. Nem valami ismétléselemény formájában, hanem magának a találkozásnak a hatására hagyjuk lenni azt, ami volt, annak a számára, akik vagyunk.” (GADAMER 1994: 76).

Eddigi példáink nagy része a filozófiai hermeneutika kontextusából származik. Érdemes lesz a humanisztikus pszichológia dimenziójában is kiemelni azokat a lényegi pontokat, amelyek a Másikkal való találkozás interperszonális jellegét tartják szem előtt. A humanisztikus pszichológia irányzatának a megalapítója Abraham Maslow, aki az önmegvalósítás, *önaktualizáció* terminusát hangsúlyozva az emberi szükségletek hierarchiáját dolgozza ki, amelynek a csúcára helyezi az önmegvalósítás motívumát (MASLOW 1985: 346). A szerző a konstruktív fejlődés dimenziójában az alapvető emberi jószágba vetett hitét tartja szem előtt. Az ember az egyének közti individuális különbségeken túllépve képessé válhat arra, hogy az egyetemes emberség és az emberek közti hasonlóságok tükrében létezzon (vö: WILBER 2006: 60). „A transzcendencia az emberi tudat legmagasabb és legtöbb mindent magába építő vagy egészséges szintjeire utal, amikor az ember inkább célként, mintsem eszközként viszonyul saját magához, a fontosnak tartott másokhoz, általában az emberekhez, más fajokhoz, a természethez és a világegyetemhez.” (WILBER: 2006, 62)

Gondolati előzményként érdemes vázlatosan visszanyúlnunk Junghoz. A svájci géniusz az emberek közti összekötő híd lényegiségét kutatva rávilágított a *kollektív tudattalan* lényegiségére, amely az öröklés által rejlik bennünk (JUNG 2011: 52). A jungi gondolat az alábbi tételben összegződik: „A kollektív tudattalan az emberi fejlődés óriási erejű szellemi öröksége, amely minden egyes agyi struktúrájában újjászületik.” (JUNG 1931: 175) Következésképp a személyes tudattalan az egyén élete folyamán elfojtott tartalmak összességét jelenti, a kollektív tudattalanban ezzel szemben az érintetlen őstermészet szól hozzánk, azaz ez a szint a tudat kritikai elve számára már nem hozzáférhető (JUNG 2011: 52).

Jung által meghatározott kollektívban tudattalan egy olyan világ képe, amely ősidők óta alakult ki a tapasztalatok a priori voltából. E képben bizonyos vonások, az *archetipusok* pontosan körvonalazódtak az idők folyamán: „Ezek uralkodnak, ezek az istenek, azaz domináns törvények és princípiumok képei, a képsorozatok általános szabályszerűségei, amelyeket a lélek újra meg újra átél.” (JUNG 1990: 175–176). A tudattalan dimenziójában elérhető legmélyebb réteg az a létsík a svájci géniusz nézete szerint, ahol az emberi lélek túllép az individuális különbségeken, azaz a lelke kitarul és beleolvad az emberiség lelkébe, az emberiség közös tudattalanjába, amely minden embert meghatároz (JUNG 1987: 57–58).

A jungi előzményekből építkezve, az individuális elkülönüléseket túlhaladva, a másik ember megértésének kontextusában Carl Rogers személyére, munkásságára megítélésünk szerint feltétlenül érdemes utalnunk. Rogers a 20. század egyik legnagyobb hatású pszichológusa volt, a humanisztikus pszichológia és a személyközpontú pedagógia egyik nagy egyénisége. Rogers terápiaja és pedagógiája a jelenben, azaz az *itt és most* állapotában zajlik, amely már nem vezethető vissza a múltba. Rogers központi hipotézise abban a gondolatban ragadható meg, hogy a Másik elfogadása és megértése saját magunkkal való találkozáshoz is elvezet. Ha a freudi előzményeket alapul vesszük, méltán állíthatjuk, hogy a *beleérés* alapvető fontosságú a másik ember megismerésében. Freudot idézve: „Az azonosulástól az utánzáson keresztül vezet az út a beleéréshez, tehát annak a mechanizmusnak a megértéséhez, mely egyáltalán lehetővé teszi, hogy állást foglalhassunk mások lelkiélete felől.” (FREUD 2016: 67) A megértés és megérezés által a saját személyiségben felidéződnek a másik érzelmei, amelynek hatására a személyiség a másikba vetíti önmagát. Mindez a metafora azonban félrevezető lehet – egyetértve Buda Bélával –, hiszen a személyiség a saját korlátaitól nem szabadulhat meg. Következésképp nem magát éli bele a másikba, hanem a másikat vonja be önmagába, s ez a folyamat sajátos rezonanciát, sajátos ráhangolódást és együttrezgést eredményez (Vö: BUDA 2006).

A ráhangolódás és az együttrezgés hatásának egy sajátos metamorfózis lesz a következménye, amely a rogersi szemléletben autentikus jelentőséggel bír. A Másik individualitásának a megértésében ugyanis a saját egzisztenciális átalakulásom lehetősége és követelménye is implicit módon benne rejlik. Ezt tükrözik Rogers sorai: „amikor valaki megérti mások érzéseit, ez az érzés képessé teszi arra, hogy ugyanezeket az érzéseket elfogadja önmagában, és egyszer csak olyan rajta magát, hogy megváltozott” (ROGERS 2004: 47). A változás eredményeképpen az ember hatékonyabbá és integráltabbá válik. Képes lesz ugyanis arra, hogy jobban megértse önmagát, azaz saját élményei iránt befogadóvá válik és elfogadóbb attitűdöt mutat mások felé, azaz felfedezi mindazt, ami bennünket embereket a kulturális különbségek ellenére összeköt (ROGERS 2004: 68–69).

A változás, a Másikkal való találkozás fogalma központi jelentőségű Carl Rogers életművében – mint ahogy láttuk. Rogers nevéhez fűződnek az *„encounter-csoportok*, ahol az individuum kilép saját egocentrizmusának börtönéből és nyitottá válik a másikkal való találkozás interperszonális élményére (ROGERS 1970). Ebben az összefüggésben érdemes utalnunk Carl Rogers és Martin Buber gondolatvilága közti párhuzamokra, amelyek az Én-Te viszonyának hasonlóságára épülnek (vö: FRIEDMAN 1995).

Martin Buber vallásos egzisztencialista filozófussal Rogers személyes kapcsolatban volt, s vitáik során közös alaptézisüknek tartották az Én-Te kapcsolatbéli létezés prioritását, azaz létezni annyit jelent, mint kapcsolatban lenni. Megítélésünk szerint Martin Buber korunknak talán az egyik legjelentősebb és legelismerettebb zsidó gondolkodója, pedagógusa. A filozófiai-teológiai nézeteinek legfőbb lényegét az *Én és Te* című könyvében összegzi (BUBER 1991). Az említett mű véleményünk szerint nem bölcséleti értekezés, sokkal inkább megszólításként értelmezhető, személyes találkozásra szólít fel minket, azaz az interperszonalitás Én-Te alapképletének lényegiségét hangsúlyozza.

Az Én-Te alapképletének kontextusában a szerző mereven elkülöníti a világhoz való viszonyulás kétféle – egymással szembenálló – lehetőségét. A buberi gondolatot idézve: „A világ kétarcú az ember számára, amiként kétarcú az ember magatartása a világban. Az ember magatartása

kétarcú, amiként kettő az alapszó, amit kimondani képes. Az alapszók nem szavak, hanem szó-párok. Az egyik alapszó az Én–Te szó pár. A másik alapszó az Én–Az szó pár, ahol az Az helyett ő is állhat, anélkül, hogy az alapszó megváltoznék. Így hát az ember Én-je is kétarcú. Hiszen az Én–Te alapszó Énje más, mint az Én–Az alapszó Én-je.” (BUBER 1991: 5) Az Én–Az relációban az „én” csupán tapasztalása tárgyaként tekint a másik létezőre, azaz céljai elérésének eszközeként tartja számon, számára közömbös „Az”-nak degradálva. Ez a „természetadta különállás szellemi alakja” (vö: Buber 1991: 77). Az Én–Te kapcsolat azonban a valódi találkozás színtere, a kölcsönös egymás felé hajlás erőtere, amelyben az egyén önmagára eszmélve képes a másik felé való megnyílásra, azaz a buberi szóhasználattal élve: „természetadta összekapcsolódás szellemi alakja” (vö: Buber 1991: 75). Ennek azonban alapvető feltétele az, hogy az objektívizált, távolságtartó létezés feladva személyként kell viszonyba lépni a Te-vel. Következésképp a találkozásnak elengedhetetlen feltétele a *személyesség*, azaz a személyiség megnyílása a másik felé: azaz a kölcsönösség.

A fentiekben vázolt körülményeket figyelembe véve összegzésként megállapíthatjuk, hogy a metamorfózissal járó találkozások lényegiségének hangsúlyozása interdiszciplináris dimenziók által megközelíthető. Az „izmusok alkonyában” létezve Buber által meghatározott egzisztenciális tétel örökérvényű követelmény számunkra:

„A viszony – kölcsönösség. Az, akinek azt mondom: Te, hat rám, ahogy én is hatok őreá. [...] *Kifürkészhetetlenül bennefoglaltatva élünk az egyetemes kölcsönösség áramában.*”
(Buber 1991: 20–21. – *Kiemelés tőlem* – Cs. K.)

IRODALOM

- BUDA Béla 2006. Empátia – A beleélés lélektana. Urbis Könyvkiadó, Budapest
- BUBER, Martin 1991. Én és Te. Ford. Bíró Dániel. Európa Könyvkiadó, Budapest
- DERRIDA, Jacques 2014. Grammatológia. Ford. Marsó Paula. Trypotex Elektronikus Kiadó, Budapest
- DILTHEY, Wilhelm 1974. A történelmi világ felépítése a szellemtudományokban. Ford. Erdélyi Ágnes, Nyíri János Kristóf. Gondolat Kiadó, Budapest
- FRIEDMAN, Maurice 1955. Martin Buber: The Life of Dialogue. The University of Chicago Press, Chicago
- FREUD, Sigmund 2016. Bevezetés a pszichoanalízisbe. Ford. Hermann Imre. Gabo Könyvkiadó, Budapest
- GADAMER, Hans-Georg 1991/1. A nyelvek sokfélesége és a világ megértése. Ford. Egyedi András. Athenaeum. 3–14.
- GADAMER, Hans-Georg 1994. A szép aktualitása. Ford. Bonyhai Gábor. In: A szép aktualitása. Szerk. Bacsó Béla. T-Twins Kiadó, Budapest
- GADAMER, Hans-Georg 1984. Igazság és módszer. Egy filozófiai hermeneutika vázlata. Ford. Bonyhai Gábor. Gondolat Kiadó, Budapest (Vö: GADAMER, Hans-Georg 1990. Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. In: Gesammelte Werke. 1. Band, Hermeneutik 1. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck). Tübingen)
- HALL, Stuart 1997. A kulturális identitásról. In: Multikulturalizmus. Szerk. Feischmidt Margit. Osiris Kiadó, Budapest, 60–85.
- HELLER Ágnes 2000. Filozófia létezik (ma), hogy lehetséges (ma)? In: Filozófia az ezredfordulón. Szerk. Nyíri Kristóf. Aron Kiadó, Budapest, 9–25.
- JUNG, Carl Gustav 1987. Analitikus pszichológia. Ford. Vizi János. Göncöl Kiadó Kft, Budapest
- JUNG, Carl Gustav 2011. Az archetípusok és a kollektív tudattalan. Ford. Turóczi Attila. Scolar Kiadó, Budapest
- JUNG, Carl Gustav 1990. Bevezetés a tudattalan pszichológiájába. Ford. Nagy Péter. Európa Könyvkiadó, Budapest
- JUNG, Carl Gustav 1931. Seelenprobleme der Gegenwart. Rascher, Zürich
- LÉVINAS, Emmanuel 1999. Teljesség és végtelen. Ford. Tamay László. Jelenkor Kiadó, Pécs
- LYOTARD, Jean-François 1993. A posztmodern állapot. Ford. Bujalos István – Orosz László. In: A posztmodern állapot, Jürgen Habermas, Jean-François Lyotard, Richard Rorty tanulmányai. Szerk. Bujalos István. Századvég Kiadó, Budapest, 7–143.
- MASLOW, Abraham 1985. Holisztikus dinamikus szemlélet. In: Személyiséglélektani szöveggyűjtemény. Szerk. Szakács-Kulesár. Tankönyvkiadó, Budapest
- MASLOW, Abraham, ASSAGIOLI, Roberto, WILBER, Ken 2006. Bevezetés a transzperszonális pszichológiába. Ford. Turóczi Attila. Ursis Libris Kiadó, Budapest
- McGRATH, Alister E. 2002. Bevezetés a keresztény teológiába. Ford. Zsengellér József. Osiris Kiadó, Budapest
- ROGERS, Carl 1970. Encounter Groups, Harper and Row, New York
- ROGERS, Carl 2004. Valakivé válni. A személyiség születése. Ford. Simonfalvy László. Edge 2000 Kiadó, Budapest
- SCHLEIERMACHER, Friedrich 1990. A hermeneutika fogalmáról Wolf fejtegetéseivel és Ast tankönyvével összefüggésben. Ford. Bacsó Béla. In: Filozófiai hermeneutika. Szerk. Bacsó Béla. Filozófiai oktatók Továbbképző és Információs Központja, Budapest

Szenvedés és szeretet – A fenomenológia szubjektív fordulatáról

Surányi László
(1949, Budapest)
hit és hitetlenség, szó,
matézis és zene ütközési
és találkozási síkjainak
szerkezetét kutatja. A
Műhelyben korábban
megjelent írásai:
Szabadon engedni és Egy
motívum szimbólummá
sűrűsödése.

Ha meg akarjuk tudni, mi az élet, nem paradox eljárás-e a protozoidhoz vagy a méhekhez fordulni? Mintha viszonyunk az élethez minden ízében ugyanolyan külsőséges és törekeny volna, ahogyan ezekhez a lényekhez viszonyulunk, amelyekről semmit, vagy nagyon keveset tudunk. Mintha mi magunk nem élnénk.

Michel Henry

Michel Henry,¹ a 2002-ben elhunyt jelentős francia fenomenológus munkásságát szokás azzal jellemezni, hogy radikális szubjektív fordulatra készítette a fenomenológiát. Henry célja, hogy visszafordítsa a fenomenológiát, s ezen keresztül az európai tudományt a szerinte Galilei által kijelölt útról, amely az „azt részletezem, vizsgálom részletesen, aminek jelentősége van a szememben” törvénye alapján az emberi élet, és forrása, az isteni élet értékét alárendelte a természeti-tárgyi világnak. Henry tehát fel akarja oldani azt a bilincset, amely a fenomenológiát, és általában az európai szellemet a természettudomány szemléletmódjához és kérdéseire köti – szenvedni azt jelenti, odakötvé lenni valamihez, ami nem enged növekedni –, hogy szabadon fordíthassa figyelmét az érzékenység, öröm és szenvedés jelenségei felé. Az öröm- és szenvedésérzékenységet, amelyek a természettudomány keretei között legfeljebb levezetett jelenségeként kapnak helyet, ebből az idegen viszonyítási térből Henry visszahelyezi eredeti helyükre, a közvetlen tapasztalásba.² Alaptézise szerint az élet alapvetően nem tárgyi reláció, hanem az jellemzi, hogy érzékeny önmagára, önmaga tapasztalására, és ez maga minden közvetlen tapasztalás előfeltétele, s ezen keresztül a fenomenológia krisztianizálása, vagy inkább a krisztianizmus fenomenologizálása felé is utat akar nyitni.

Az alábbiakban a fenomenológia e szubjektív fordulatának néhány, a filozófiai élet egészére jellemző pozitívumát és negatívumát próbálom bemutatni a dialogikus gondolkodás szemszögéből. Kérdés például, hogy ha az önmagára való érzékenységet, önmagától való érintettséget tekintjük az eredeti, minden más tapasztalást megelőző közvetlen tapasztalásnak, akkor hogyan jelentkezik ebben az önmaga iránt érzékeny életben az önmagát romboló erő – a Henrynek olyan fontos „tiszta szenvedés” vajon nem éppen ez utóbbi-e –, hiszen érzékenység és tapasztalat nincs ellenállás nélkül.

1.

A husserli program célja, mint Bacsó Béla fogalmaz, „az empirikus szubjektum kiiktatása, „ami után a fenomenológiai-egyedi lét többé nem lehet fenomenológiai élmény” (BACSO 2000:16). Henrynél viszont szubjektív fordulatról beszélünk. Hol jelenik meg hangsúlyosan a szubjektív, személyes mozzanat a megismerésben? Ahol az érzékelés és értékelés egy kialakult módszerének, az ön- és valóságmegismerés egy kiküzdött és megállapodott szintjének belső erőegyensúlyát felbontva megkockáztatjuk – a pascali hangsúly! –, hogy valóságunk mélyebb ellenállásaival és ellentmondásaival szembesítsük magunkat. Henry értékelésénél is döntő, hogy ez az „önmagunk”, s vele szubjektivitásunk nem készen adott, hanem a szembesítés során, harcban születik. A jelérzékenység növekedésével együtt: e harc útjelzőit, a lét mélyebb összefüggései, ellentmondásai és értelme felé mutató jelet látunk ott, ahol más csak felületi jelenséget. (A masszív, közvetlen szenvedés mélyén mélyebb fájdalmat látunk meg – ez a gyógyítás útja.)

Ilyen értelemben Henry valóban végrehajt egy szubjektív fordulatot a fenomenológián belül, felbontja a fenomenológia megállapodott kereteit. A támadást centrális ponton kezdi, a fenomenológiai beállítódásnál, a fenomenológia alapmozdulatánál, az intencionalitásánál. Az intencionalitás határozott odafordulás a jelenséghez. A cél, hogy maga a jelenség hasson rám, a megfigyelőre, minden mást zárójelbe teszek ennek érdekében. Az ebben levő erőt elismerve Henry azt mondja, hogy az, ahogyan az intencionalitást a hagyományos fenomenológia érti, már egyoldalúan egy külső, tölem, a megfigyelőtől távolira, idegen tárgyra irányul. És ez az alapmozdulat megalapozatlan, amíg nem fordítja figyelmét arra a jelenségre, hogy jelenségeket vizsgálok. Ez is egy jelenség, mint ahogy az is egy jelenség, hogy szenvedek és örülök, hogy érzéseim vannak. És mindenekelőtt, hogy élek, azaz tapasztalom önmagamot, érzékelem önmagamot, érzékeny vagyok önmagamra, hatok önmagamra, és mintegy indulatba hozom önmagamot. Henry ezt tekinti az élet definíciójának. Az önmagát tapasztaló élet olyan alapje-

lenség, amely nem vezethető vissza tárgyi jelenségekre. Épp ellenkezőleg, az „abszolút Életben” (az isteni életben) van megalapozva, amellyel kapcsolatban Henry Os-érzékenységről is beszél. A henry-i fenomenológia tehát elsődleges céljával annak elemzését tűzi ki, hogy *mi van adva* ebben a tapasztalatban. Az élet két alaptapasztalatának a szenvedést és az örömet tartja. A fenomenológia tehát megalapozatlan, amíg nem fordul az élet mint jelenség, másrészt annak legfontosabb tapasztalata, az öröm és a szenvedés jelensége felé. Ezt a nyilvánvalóan produktív kiindulópontot a fenomenológia keretei között törekszik kamatoztatni.

Maga az a *jelenség*, hogy én ezeket a jelenségeket, akár a „külsőket”, akár a sokkal nehezebben hozzáférhető, mert túl közeli „belső” jelenségeket vizsgálom, és hogy így vizsgálom, egy *fordulattal*, egy határozott akaratú és értelmi-érzelmi-érzéki odafordulással kezdődik, amelynek tehát eleve határozott iránya van. Megnyitom magamat egy jelenség előtt, de ezt a megnyíltot meg kell teremtenem magamban, és folyamatosan azonosítanom kell magamat az így megnyitott szemléléssel. A fenomenológia ennek a beállítódásnak a következményeit bontja ki. *Hangsúlyozhatom* azt, hogy megnyitom magam egy jelenség előtt, és magamat eközben zárójelbe teszem, de akkor *ezt* a megnyitót, és ennek beállítódását kell megteremtenem magamban. A teremtő mozdulat (amelyet Henry el akar távolítani, 74) és az identifikáció itt is kiiktathatatlan.

Henry is fordulatot hajt végre, és mindaz a jelenség, amelyet feltár, előfeltételezi ezt az elhatározását és határozott odafordulását. A szubjektív mozdulat megelőzi a jelenséget. Ám fenomenológiai beállítódásának megfelelően magát ezt a mozdulatot nem tekinti elemzendő és értékelendő jelenségnek, zárójelbe teszi. Mondhatjuk tehát, hogy csak a látcsöve tárgyát változtatja meg, magát a látcsövet elemezetlenül hagyja? Egy fenomenológus joggal válaszolhatja erre, hogy nem, hiszen a tárgy maga is hat a látcsőre, az intencionalitásnak pont az az értelme, hogy a jelenséget szabadon engedem hatni magamra. És ez igaz. Am Henry példája is mutatja, hogy éppen az odafordulásban és az odaforduló bátorságában és a rejtettebb jelenségek iránti érzékenységében, tehát érzékenysége minőségében van a döntő, pozitív új erő, a szubjektivitás ereje. Az odaforduló érzékenységnek a minőségétől függ, hogy mi válik számára jelissé, és mi marad rejtve előtte. A jelenségekre is igaz, amit Szabó Lajos a jellről mond: „Hogy mi válik jellé, az érzékenységünk nivójától függ” (SZABÓ, 1999: 300). Hogy mi válik jelissé, az is az érzékenységünk nivójától függ. És ezt az érzékenységet fel kell szabadítania magában, az érzékeny, a mélyebb örömeire és szenvedésre érzékeny alanyt meg kell teremtenie vagy fel kell szabadítania magában. Henry *látja*, hogy nemcsak tárgyi jelenségek vannak „kint a világban”, hanem vannak „belső” jelenségek is, amelyek ilyen értelemben láthatatlanok. Ez az érzékenység az ereje. Itt azonban nincs vége a jelenségeknek. Vannak „rajtam kívül” is szenvedők-örvendők, „én”-ek, vagyis személyek, akikhez való viszonyom nem írható le az énembe zárva. (Henry hadat üzen Descartes-nak, ezen a ponton mégis a foglya marad, az én-filozófiák korlátját nem töri át.) A szeretet is jelenség, amely nem „kívül” van, nem is „belül”, hanem köztem és közted, én és te között áramlik. És a szeretet és a szenvedés „jelensége” mélyen egymásra utal – az énünkben is. Ez a krisztianizmus egyik alapmondanivalója is.

2.

Henry fenomenológiakritikája a fenomenológia nyelvét használja, „immanens kritika”.³ És megvan az az előnye is, hogy a kritikai részben elkerüli annak terminológikus bonyodalma. A fordulattal nehézsége, hogy a külső és távoli, tárgyként szemlélhető helyett a túlközeli kell irányítani figyelmet. De nemcsak a figyelmet: a nyelvet is, hiszen a nyelv is más irányba fordul. Henrynél ezen a ponton egy keresztényi színezetű nyelv jelenik meg: Atya és Fiú, az Ige „hús-sá válása”. (A magyar kötet címe *Az élő test*, ami erős szálakkal kapcsolja Henryt az undergroundhoz, főleg a body-arthoz: „Sötétségünk mélyén saját húsunk nem más, mint Isten”, írja, ez volna az Os-Gnózis.⁴) Henry kereszténységértelmezését itt nincs tér *részletesen* elemezni, csak pár lényeges pontját tudom kijelölni.⁵ Pozitívum Henrynél, hogy az ember alapvető tapasztalatát, önmagam önmagamként való érzékelését – amit az emberlét alapvető tapasztalatának mond – Eckhart mesterre hivatkozva közvetlen tapasztalati kapcsolatba szándékozik hozni az isteni élet önmaga iránti érzékenységével, önaffekciójával, sőt azzal, amit auto-donationnak nevez.⁶ Henry az isteni életet a filozófiai nyelvjáráshoz ragaszkodva abszolút Életnek nevezi, de világossá teszi, hogy az isteni életre gondol.

Nyelvi szinten nem hajt végre radikális fordulatot, hanem ragaszkodik a filozófiai nyelvhez, s ez a terminológia foglyává teszi. Feltár eddig feltáratlan ellentmondásokat, de a terminológikus keretben ezek feloldhatatlanná válnak. A teremtő léte mint az én legmélyebb tapasztalatát fenomenológiailag úgy írja le, hogy minden öröm és fájdalom tapasztalatnál mélyebben, abszolút passzívan, szó szerint *adottságként* élem meg a saját lételemet/életemet. Eleve „advá vagyok önmagamnak, de ez soha, semmilyen módon nem függ tőlem”, írja. (71.⁷) Ez persze csak féligazság, hiszen itt még kérdés, és velőig ható kérdés, hogy *mit kezdek ezzel az adottsággal*. Megmaradok-e a passzív-reaktív válasznál, önmagam sötétjébe zárom-e azt, amit kaptam, így birtokba véve, vagy megnyílok-e arra az életre, amit kaptam, s amit birtokolni nem lehet – hiszen az isteni élet nem birtokolható, csak befogadni és (tovább)adni lehet. A henry-i megfogalmazás és intenciója is arra mutat, hogy ez az önmagam ellentéttekkel (örömmel és szenvedéssel, a bibliai „jóval és rosszal”), sőt ellentmondással terhelt, és arra is, hogy az ellentmondások gyökere és feloldása a „magamban” megélt szenvedésnél és örömnél mélyebben, az énem mélyebb rétegében rejlik. Ezt a mélyebbet nevezi Henry „abszolút Életnek”, és Henry érdeme, hogy az emberi tapasztalatot közvetlen kapcsolatba törekszik hozni vele, ám ezt az

életet is tovább elemezetlenül önmagának adottságként érti. Henry megfogalmazása közelebb van Sartre-hoz, mint a dialogikus gondolkodókhoz, Ebnerhez, Buberhez, Rosenzweighez, akiket nem-létezőnek tekint.⁸ A nyelvi fordulat elmarad, így önkéntelenül is benne ragad a francia szellem döntő részére jellemző egocentrikus felfogásban. Gyanútlan folytatója azoknak az én-filozófiaiaknak, amelyek az ént „csak önmagára való vonatkozásában fogták fel”, holott az én „létezése (Existenz)” nem önmagára való vonatkozásában rejlik, hanem – és ezen a körülményen van minden hangsúly – a „Te’-hez való viszonyában”, ahogy Ebner mondja (EBNER 1995: 23⁹). Nézzük, ennek fényében, mit hagy elemezetlenül Henry.

A pozitívum tehát az, hogy az ember alapvető tapasztalatát, önmagam önmagamként való érzékelését – amit az emberlét alapvető tapasztalatának mond – Eckhart mesterre hivatkozva közvetlen tapasztalati kapcsolatba szándékozik hozni az isteni élet önmaga iránti érzékenységgel, önaffekciójával, sőt azzal, amit auto-donationnak nevez. De Henry itt sem töri át a fenomenológia kereteit, amely módszertani céllal elhanyagolja azt az eredendően elhanyagolhatatlan ténnyt, hogy azt, aki megnyitja magát, érzékennyé teszi magát egy jelenségre, meg kell teremtenem, vagy fel kell szabadítanom magamban. A fenomenológia korlátja, hogy az adás aktív jelenségéhez nem fér hozzá, csak az adottsághoz, az aktivitás *eredményéhez*. Henry az isteni („abszolút”) életben is eltekint attól, hogy ahhoz, hogy ez az Élő adja önmagát, ezt az adót meg kell teremtenie, fel kell szabadítania önmagában, és azt az önmagát is meg kell teremtenie (formálnia), amelyet átad. Teremteni annyi, mint szabadon engedni önmagában. Ezzel önmagamról is megrendítő tapasztalatot szerzek, megismerek, meglátok valamit/valakit magamban, ami/aki addig rejtve volt bennem, s amivel most szabadon azonosíthatom magamat. Az isteni teremtés azt jelenti, hogy az isteni lét közege ez a szüntelen megrendülés. Az önmagát-átadás tehát három mozzanatot jelent, és a három aktus pulzálása, ritmusa még akkor is benne lüktet az isteni ön-odaadásban, ha Istenben ez a három egy aktus. Itt is a trinitásról van szó, amire Henry nem érzékeny. A három: az adakozó, önmagát adó (a szerető) megteremtése, az adomány megteremtése – üres nárcizmus volna enélkül ön-odaadásról beszélni – és az adományt befogadó megteremtése. Az emberi én-te viszony ösképe ez, ami az előfeltétele a valódi szellemi életnek, de minden öröm forrása is. Henry szerint „az élet csak és kizárólag egyes szám első személyű Alanyként talál magára, konkrétan azon egyes szám első személyű Alanyként, aki én magam vagyok.” (69). Ez azonban csak féligazság, s így önmagában nem igaz, mert ez a magára találás: találkozás egy konkrét második személlyel, aki nekem második

személy, és akinek én második személy vagyok. Valóban csak első személyű Alanyként tudok vele találkozni, de e nélkül a találkozás nélkül nem vagyok első személyű Alany, csak – ahogy Ebner mondja – a pascali „moi”.

Amikor tehát Henry a teremtettség körülírásánál eleve önmagának adottságról beszél, ez az „önmagam” még ellentétes erők harctere. Abszolút passzivitásról beszél, de ez nem pontos leírás. Amit itt kapok, az „abszolút Élet” egy csak nekem szóló és bennem születő tapasztalata, s ez az abszolút Élet valójában aktív (oda)adás és befogadás lüktetése. Ezt a lüktetést így, együtt, egyszerre kapom. Kérdés, velőig hatoló, egész „önmagam” átforgató kérdés rejlik a mélyén – gondoljunk Pál talán philóni hatásra megfogalmazott felszólító kérdésére: „Mid van, amit nem úgy kaptál?”¹⁰ –, hogy mihez kezdek ezzel a lüktető étellel, amit ajándékba kaptam. Mit kezdek a benne foglalt, ajándékba kapott aktivitással? Az egyéni lét ellentétes erők harca. Az ajándékhoz („adottsághoz”), a megnyíló valósághoz „önmagam”, tehát én két ellentétes módon viszonyulhatok. Kétféleképp használhatom énem erősítésére. Használhatom arra, hogy elfogyasszam, önmagammá alakítsam, önmagammal töltve be „belső” és „külső” teremtet (ez a hatalmi igény topológiája). Ez a mozgás sükettesz a páli kérdésre, amely arra szólít fel, hogy nyisd meg magadat, teremts teret magadban a feléd áramló, és csak a megnyílnak megnyíló valóságnak (az alázat topológiájának törvénye) – ez harc, jákobi harc –, és tápláld önmagaddal az előtted megnyíló valóságot. Növelve növekedj. Ahhoz, hogy önmagamot meg tudjam nyitni az isteni élet előtt, és az ne csak túlfeszítsen, hanem át is hathasson, ennek az önmagának erősnek kell lennie. Mert számolnia kell azzal, amit Nietzsche mond: öröm- és szenvedésérzékenység együtt növekszik. Ez a pont a szubjektív fordulat pontja, itt válik az „önmagam” személyé.

3.

Henry azonosul azzal, amit „tisztá szenvedésnek” nevez, és ebben van az ereje. De nemcsak azonosítja magát a szenvedő helyzetével, hanem – és ez már a fenomenológia veszélye és gyengesége – hagyja magát hipnotizálni is a szenvedés jelenségétől. „A <tisztá> szenvedés <önmagának tárul fel>, ami azt jelenti, hogy a szenvedés egyedül számunkra engedi meg, hogy megtudjuk, mi a szenvedés, és az, ami e feltárulásban feltárul – a szenvedés ténye – az pontosan maga a szenvedés.” (15.) Hogy a szenvedő mennyire ismer rá ebben a leírásban a helyzetére, az attól függ, hogy őt magát mennyire borítja el a szenvedés. Henry érzékenysége nek mindenesetre itt a határa. Nem elemzi tovább a merő önmagára vonatkozásban, az „önadottságban” rejlő nyilvánvaló ellentmondást, ami az ént vagy egyre mélyebben önmagába, ebneri szóval: „énmagányosságába” vonzza, vagy épp ellenkezőleg, ennek az ellentmondásnak az áttörésére ösztönzi. És nem teszi fel a kérdést, hogy milyen valóság (jelenség) töri át az önmagára vonatkozásban, az „önadottság”-ban levő ellentmondást. A szenvedésben – és még inkább a tiszta szenvedésben, ha van olyan – kétségtelenül meglevő ellenállás minden tovább-elemzéssel szemben itt túlharsozja a kérdést. És végül magát a megszólalást is jajszóra redukálja, vagy elnémul.

Henry ismeri ezt az önmaga felé forduló ént, a pascali „moi”-t, a szenvedést egyértelműen ehhez köti. És leírása életközelségét jelzi, hogy a szenvedés leírásának sokszor érzékelhető öröm-felhángja van, épp az önmaga felé fordulásban levő erő miatt. Nem ismeri viszont ennek a mozdulatnak a szintén az énünkben adott ellentétét, a szeretetet, azt a mozdulatot, amely a magyar dialogikus gondolkodás egyik alapítója, Tábor Béla megfogalmazásában „a Te felé forduló, a Te felé áramló én”, márpedig ebben van „az Én kettős-egy titka”. A két pólus harca határozza meg azt, hogy ki vagyok.¹¹ Ebner a „megszólíthatóságról” beszél, az énünk „Duhaftigkeit”-jéről is (EBNER, 1995.)¹² Olyan valóságról van szó, ami bennem rejlik, de feltárni, a magam számára is megnyitni, jelenséggé tenni csak te, a valódi második személy tudod. A szenvedés legmélyebb értelmében megfosztottság ettől a „Duhaftigkeit”-ünktől, vagy attól, hogy az valóban jelenséggé válhasson, megjelenhessen. Úgy, ahogy Buddhánál szerepel: elválasztva lenni szeretett lénytől, összezárva lenni nem-szeretettel. Épp ezért nagyon kérdéses a szenvedés, és főleg a „tisztának” nevezett szenvedés „feltárulásáról” beszélni – Henry mégis megpróbálja. De mi tárul itt fel? Nevezhetjük-e egyáltalán feltárulásnak? Nem véletlenül éri szükségét Henry, hogy a „tisztát” is, az „önmagának feltárul” kifejezést is idézőjelbe tegye. Hiszen kinek tárul fel? Milyen „feltárulás” az, ami elzár az elől, hogy bárki más megérthesse? Olyan kérdések, amelyek a szenvedés lényegéhez tartoznak. A „nincs, aki megértsen”, a szenvedés ellenállása a megértéssel szemben: az én, az énmagányos, önmagát betöltő én önmagába húzó örvénye olyan hatalmas erő, amelynek „kínai falát” (Ebner) csak erős megszólító szó és szeretet tudja áttörni. Ez a különbség a között a nyelv között, amelyen a dialogikus nyelvi gondolkodók beszélnek, és a között az én kínai falát védő vagy kiterjesztő hatalmi igények kifejezésére szűkített nyelv között, amelyre Foucault a nyelvet redukálni akarja. Másrészt a simogatás megszélídítheti a szenvedőt, de igazán meg nem érinti, mert a szenvedés mélyebben van, mélyebb és kifejezettebb megértésére van szükség.

Henry életműve tekinthető tiltakozásnak az ellen, hogy kívülről akarjuk megérteni a szenvedés (itt a jelenségre redukált) valóságát. A szenvedést a szenvedő tapasztalja, nem tárgyak és tárgyiasított viszonyok, amelyekre a leírását a tudomány vissza akarja vezetni. A szenvedés megértése, a szenvedő megértése óriási ellenállásba ütközik. Henry leírása is magában foglalja a szenvedő közvetlen reakcióját, hogy „ez az én szenvedésem, ezt más nem értheti”.

Mindez arra mutat, hogy a szenvedés „jelenségének” lényegéhez tartozik az ellenállás a megértéssel és a szóval szemben. A szenvedés a logosz ellenmozdulata, írja Tábor Béla (kéz-

irat).¹³ S amíg a szenvedés átcsapó hullámai elborítják a szenvedőt, addig végső soron csak jajgatni tud, mint a görög sorstragédia hőse, s ide tartozik például a görög szituációval mélyen azonosuló Hölderlin megrendítő, kétszeres „Weh mir”-rel félbeszakadó *Wie wenn am Feiertage* című verse. (Magyarul HÖLDERLIN 1961 és HÖLDERLIN 1980) „A sors: beleütkezés az arkhéba?”, kérdezi Tábor Béla¹⁴. A szenvedés a megszólíthatatlanul idegennel van kapcsolatban. A „tisztá szenvedés”, amelyről Henry beszél, elzárja az utat az elől a kérdés elől, hogy ki a szenvedő.¹⁵ S mindez hozzátartozik a szenvedésben levő ellenálláshoz. S amíg nincs, ami megérintse ezt az ellenállást, amíg nem talál szembenálló ellenállást, ami zártságából kilépésre készíti, addig a szenvedés feloldhatatlan, gyógyíthatatlan.

Ez azonban azt is jelenti, hogy a szenvedés valójában nem egyszemélyes, hanem reláció. Még a nietzschei leírás („a mély szenvedés ... elválaszt”¹⁶) is a megértés hiányával hozza kapcsolatba, a mélyen szenvedő úgy érzi, hogy nincs olyan, aki megértse. A buddhai megfogalmazás is magában foglalja, hogy a szenvedés megfosztottság attól, aki/ami megérinthetné, oldhatná – s így befejezetlenül a legmélyén utal arra, ami oldhatná. Amitől azonban el vagyunk választva. Tábor egy másik kéziratának megfogalmazása még jobban rávilágít a szenvedés „topológiájára”: „Szenvedni annyi, mint idegen centrum hatókörébe esni.”

Es idegen térben „feltárujni”, lemeztelenedni – ez a légerek gyilkos levegőjét idézi.¹⁷ Nem önmaga előtti feltárulás. Ahhoz, hogy a szenvedő előtt feltárujon a szenvedése, már szükséges, hogy kilásson, fejét kiemelje a szenvedés hullámai közül, hogy távolságot nyerjen a szenvedés mindent elborító tapasztalatától. Ehhez pedig szükséges, hogy érintkezzen egy megértő, elfogadó szeretettel áthatott térrel, és erőt tudjon meríteni belőle. Ez a szeretet topológiájának alaptétele: az idegen tér hatását csak szeretettel áthatott tér tudja oldani. Ismét a szenvedés és szeretet közötti mély kapcsolatnál vagyunk.

4.

Ha a szenvedő szenved ugyan, de nem borítja el a szenvedés, ez már egy lépés a szenvedést okozó idegen centrum hatásának a gyengítése felé. A szenvedő ennyivel már erősebb a szenvedésénél – ha ezt az erőt még nem is tudja szabadon másba fektetni, csak abba, hogy önmagát védje a szenvedést okozó hatástól. Ez már erő, de még nem a nyelvi differencia ereje, amely a jajsztótló, és általában az indulatszótól elválasztja a nyelvi kifejezést, és amely önmaga megértésén és kifejezésén keresztül közelebb hoz engem önmagamhoz.¹⁸ Az erő még egy rossz kör foglya. Mindig újra ismétlődik a küzdelem a szenvedéssel. Ha e küzdelemben nem szabadul fel többleterő, amit fokozatosan új, mélyebb érzékenység megnyitására tudunk fektetni, akkor elhasználódik az erőnk. Egész belső erögazdálkodásunk belefásul, és az aktuális szenvedés közömbösítése lesz az életcél. Ha a felszabaduló erőt új érzékenység megnyitására, új érzékenységgörre felkeresésébe tudjuk fektetni, ez már a „Te felé áramló Én” rezdülése a szenvedőben. Ez a fogalmazás is mutatja a szoros összefüggést szeretet és növekedés között. A buddhai mondatot átfogalmazva: szenvedni annyi, mint összezárva lenni azzal, ami nem enged növekedni.

5.

Henry ereje tehát abban van, hogy az Én-tárgy viszonyról az „én” „belső” jelenségeire, így a szenvedésre és az öröme irányítja át a fenomenológia tekintetét. A tiszta örömet és tiszta szenvedést akarja leírni. Henry is érzékeli, hogy a tiszta öröm nem írható le a „véges én” keretei közé zárva (!), de a találkozás jelenségéhez nem jut el, holott minden tiszta öröm találkozásban gyullad fel.

Másrészt a szenvedés-leírását az érzékenység oldaláról nézve feltehető a kérdés, hogy a tiszta szenvedés nem égetné-e fel a szenvedő érzékenységét? Az a szenvedés, amellyel a szenvedő olyan tisztán azonos, hogy „énjét”, vagy érzékenységét teljesen betöltené, hogy „semmi más nem fér bele”, csak szenvedés, ez vajon nem égetné-e fel azonnal az érzékenységét? Nem szigetelné-e el teljesen a valóságtól? Ki bírná ki? ¹⁹ „Kín az, amivel nincs közös nyelvünk” (Tábor Béla, kézirat). A szenvedés, amin sem szó, sem szeretet nem tud kaput nyitni és áthatolni: a halálnak nyit kaput az életünkben. A tiszta szenvedés a tiszta daimón volna. És ez a tiszta daimóni oldala „táruhá fel” a szenvedésben. A megfosztottság a második személy valóságától. Valójában ezt a megfosztottságot írja le Henry, amikor a tiszta szenvedésről beszél.

És ezen a ponton mintha ő is azt mondaná, hogy a szenvedés démoniájával való harcban csak azért van reális esélyünk, mert van valaki, aki közelebb van hozzánk, mint mi önmagunkhoz. Krisztiánus szerzőkre, Eckhart mesterre, Ágostonra, Kierkegaard-ra hivatkozva azt mondja, „lehetetlen bármit is csinálni valaki nélkül, aki ... sokkal közelebb áll hozzánk, mint saját magunk. ... A szem, amely belém lát, az abszolút Élet, az élet az élőben.” (105–6.) A valakiből, a második személyből pár mondaton belül szem lesz – felidézve a magyar *személy* szó etimológiáját –, majd a szemből rögtön abszolút Élet. S ez utóbbi már alkalmas rá, hogy elfedje: annak a „valakinek”, a második személynek a valóságához, amelyről Henry beszél, énünkbe zártan nem juthatunk el, csak ha kilépünk önmagunkból. Saját belvilágunk ehhez nem elég. A második személy tapasztalata attól olyan megrendítő, hogy mintegy „felhasítja” énbezártságomat, „önmagamat”. (Közvetlen analógia van a teremtés megrendítő voltáról mondottakkal.) Ahogy a rügvet a virág, amikor kipattan, és előhoz belőlem valamit. (Lacan kevés tisztességgel használható metaforáinak egyike.) Ezt a virágot nevezi Ebner „Duhaftigkeit”-nek

is, megszólíthatóságnak is. Olyan valóság ez bennem, amit/akit addig nem ismertem, s amibe csak egy konkrét Te-vel való kapcsolat avat be. Csak így válunk igazi én-né. És csak akkor s úgy létezik, ha és ahogyan *adom*. Ez a beavatás kemény küzdelem „önmagunkkal”. Ez is az „önmagát tapasztaláshoz” tartozik! Nem „simogatásról” van tehát szó. Sokkal erősebből. Olyan érintésről, ami felvillanyoz, megráz, felhasít, ahogy a virág felhasítja a rüggyet, amikor előbújik. Meg- és felszólít, hogy ne ijedjünk meg a saját „Duhaftigkeiteit”-ünktől, attól, hogy ez a „Duhaftigkeiteit” ugyan mi vagyunk, mégsem a birtokunk. Kapjuk és adjuk – csak így él. És ez az igazi öröm. Az öröm jelenségét nem lehet egyszemélyes valóságként leírni. Öröm ott születik, ahol a szeretet tere áthatja és feloldja az idegenség terét.

Az a Valaki, akiről Henry Agoston és Eckhart nyomán beszél, erre szólít fel: a kilépésre önmagamból. Ma egyszerre különösen nehéz és mély örömmel kecsegtető feladat: megkeresni azokat a találkozásokat, amelyek „kivirágoztatnak”, amelyekben tehát újra meg újra megtapasztalhatom a saját megszólíthatóságomat és megszólító erőmet.

IRODALOM

- BACSÓ Béla, 2000. Filozófia – mi végre? In: *Világosság*, 5.
- EBNER, Ferdinand 1963. Das Wissen um Gott und der Glaube. In: uő, *Sämtliche Schriften, Band I.*, Kösel Verlag, München, 433–449.
- EBNER, Ferdinand 1995. *A szó és a szellemi valóságok – Pneumatológiai töredékek*. Ford. HIDAS Zoltán, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- HENRY, Michel 2014. *Az élő test*. Ford. FARKAS Henrik, MOLDVAY Tamás, SAJÓ Sándor és ULMANN Tamás, Bencés Kiadó, Pannonhalma
- HENRY, Michel 1995. *C'est moi la vérité: Pour une philosophie du christianisme* Edition du Seuil, Párizs
- HÖLDERLIN, Friedrich 1961. Minthogyha ünnep hajnala nyílna föl... Ford. BERNÁTH István. In: Friedrich HÖLDERLIN, *Versek – Levelek – Hüperion – Empedoklész*, Magyar Helikon, Budapest, 449.
- HÖLDERLIN, Friedrich, 1980. Mint ha ünnep-hajnalban. Ford. TANDORI Dezső. In: *Friedrich Hölderlin Versei*, Lyra Mundi, Európa Könyvkiadó, Budapest, 51.
- MAROSÁN Bence Péter, 2016. Marx filozófiája mint az immanens élet fenomenológiája – Michel Henry Marx-olvasata. In: *Elidegenedés és emancipáció – Karl Marx és a Gazdaságfilozófiai kéziratok*. Szerk. uő. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 316–326.
- MAROSÁN Bence Péter, é. n. Egy katolikus Marx-interpretáció. Megjegyzések Michel Henry politikai filozófiájához. In: *Academia.edu*, https://www.academia.edu/13554944/Egy_katolikus_Marx-interpret%C3%A1ci%C3%B3_Megjegyz%C3%A9sek_Michel_Henry_politikai_filoz%C3%B3fi%C3%A1j%C3%A1hoz (a letöltés ideje 2020.07.20.)
- NIETZSCHE, Friedrich é. n. *Jól, rosszon túl – Előjáték egy jövőbeli filozófiához*. Ford. RICHARD Pirocska, Világirodalom Könyvkiadó-vállalat, Budapest
- SURÁNYI László 2014. Zene és szenvedés. In: *Kalligram*, 5., 65–68.
- SZABÓ Lajos, 1999. *Tény és titok*, Pannon Pantheon, médium, Veszprém. Uez in Szabó Lajos honlapja, http://lajoszabo.com/SZL/Ertekelmeleti_eloadas.pdf (a letöltés ideje 2020.07.20.)
- SZABÓ Lajos és TÁBOR Béla 1991. *Vádirat a szellem ellen*, Budapest
- TÁBOR Béla 1990. *A zsidóság két útja*. 2. kiadás utószóval. Pesti Szalon Könyvkiadó, Budapest
- TÁBOR Béla 2003a. A második személy. In: uő, *Személyiség és Logosz*, Balassi, Budapest
- TÁBOR Béla 2003b. Utószó. A zsidóság két útjához. In: *Személyiség és Logosz*, Balassi, Budapest
- TÁBOR Béla 2019. Személyiség: persona, Krisztus-misztérium és buddhizmus. In: *Műhely*, 5–6., 47–50.
- WEISZÄCKER, Victor 2005. *Gesammelte Schriften, Band X*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt/M.

1 Magyarul Michel Henry, *Az élő test* (HENRY, 2014.), a hivatkozott oldalszámok erre a kötetre utalnak. Jean Leclercq utószava szerint Henry „meg akarta szüntetni a szubjektivitás „radikális zárójelbe helyezését”, és le akarta leplezni a modern tudomány és technika tekintetét, „amely nem lát mást, mint szubjektivitásuktól megfosztott objektumokat.” (uo., 181) A magyar szellemi életben szokatlan, ahogy Marx-könyvben nem immanens kritika. Így hiába mutat rá annak korlátaira, megérinteni nem tudja, a „belvilág” – „külvilág” dichotómiát érintetlenül hagyja. A létezőt visszatérően, önkényesen a dologi-tárgyi létezővel azonosítja.

2 Öröm és szenvedés, öröm- és szenvedésképességünket mint közvetlen tapasztalásunk két pólusát elemzi 1947-es értékelméleti előadásában Szabó Lajos. (SZABÓ 1999: 201–224.)

3 Ezzel szemben a természettudományos megismerés, és azon belül a „fő ellenség”, a Galilei-féle, a mérést középpontba helyező megismerési módszer (sokszor szimplifikáló) kritikája egyáltalán nem immanens kritika. Így hiába mutat rá annak korlátaira, megérinteni nem tudja, a „belvilág” – „külvilág” dichotómiát érintetlenül hagyja. A létezőt visszatérően, önkényesen a dologi-tárgyi létezővel azonosítja.

- 4 33. „A húsnak, amely önmagában hordja saját feltárlásának elvét, semmilyen létezőre nincs szüksége ahhoz, hogy megvilágítsa önmagát”, írja (32). Értelmezni akarja az Ige (logosz) testté válásában levő hatalmas feszültséget, de ehelyett kioltja azt. S itt már nem a közvetlen tapasztalás, hanem egy terminológiával súlyosan terhelt nyelven fejezi ki magát, például: „A hús” az életből „nyeri még a valóságát is, az ön-impreszionalitásnak ezt a tiszta fenomenológiai anyagát, amely a pathétikus önaffekció tiszta fenomenológiai anyagával azonos.” (30.) Blake szerint viszont a költői ihletből, képzeletből: *The Eternal Body of Man is Imagination that is God himself.*” (a Laokoon-kép egyik felirata).
- 5 Könyvet írt *Én vagyok az igazság* címmel (HENRY, 1995), de a krisztusi „én vagyok az út, az igazság és az élet” trinitását az életre mint egyetlen ősjelenségre redukálja.
- 6 A magyar szöveg ezt a nehezen értelmezhető „önadódás” kifejezéssel fordítja. A fordítás amellett, hogy menthetetlenül terminológikus – az „adódik” szó magyarul egészen mást jelent –, el is fedi a francia kifejezésben levő, nyilván tudatosan vállalt önellentmondást: az adományozással valaki más javára lemondunk arról, ami a birtokunk. Az Atya átadja lényét a Fiúnak, de azonosítja is magát a Fiúval – és a Fiú is azonosítja magát az Atyával. Az isteni élet nem birtokolható, csak ebben az adásban és befogadásban él. Megnyitom magamat előtte, vagy birtokba veszem: ez a kettősség van adva a „magamnak átadottságban”, ehhez való viszonyunk a kérdés, amit a létezés hozzánk intéz. A biblikus felfogás szerint csak az Isten előtti jelenlét, az „Ímhol vagyok” adekvát válasz, amellyel pl. Mózes válaszol (2Móz. 3.4.), amikor Isten nevéen szólítja.
- 7 A fordítást az eredeti alapján megváltoztattam: „Je suis donnée    moi-m  me sans que jamais cette donation rel  ve de moi d’aucune mani  re.” A gondolatban rejlő paradoxon talán kiemelhető   gy: teljesen   t vagyok adva önmagamnak, de ez sz  ntelen   felém áramló ajándék. S minden valóságos, nem konstruált paradoxon egy tényben leli feloldását. (V  . TÁBOR 1990: 69.) Henry ezt a tényt a testben véli megtalálni. Ez annyiban jogos, hogy a test: visszavonhatatlan   letjel. De nem maga az   let. Lehet a transzparens, a megszólító sz   f  ny  t befogadó élet testet   lt  se, de az elsötétült   let   is. A test jelensége nem elemezhető önmagában, a megtestesülés és átlényegülés jelensége nélkül. Egy rítus is test, egy közösség hitének testet   lt  se.
- 8 L  vinast is. Ha létezőnek tekintené őket, nehezebben beszélhetne a zsidóság „boldogtalan tudatáról” Marx nyomán.
- 9 A fordítást Szabó Lajos   s Tábor Béla fordítása alapján módosítottam. SZABÓ–TÁBOR 1991.
- 10 Erről a páli mondatról mint a birtokg  rcs gy  ker  nek feltárására és kigyoml  l  s  ra irányuló krisztianizmus tömör foglat  r  l lásd TÁBOR 2019: 47 skk. De „szemben a buddhizmussal a krisztianizmus csak a birtokg  rcs  t akarja kigyomlálni, nem pedig az individu  ci  s szomjúságot, a trisn  t”.
- 11 „Mert erős a szeretet, mint a halál” – Tábor Béla az *  nekek éneke* e híres sorát   gy interpretálja: „Ez azt jelenti, hogy a <Te> ugyanolyan erős (= *nem* gyengébb!), mint az   n’.   s ebben rejlik – ebben van elrejtve – a Nagy Ezot  rikum, és az élet titka és a halál titka, és annak a titka, hogyan lehet kivédeni nem a hal  t, de a halál betörését *  let  nkbe*, nem a halál bekövetkezését, de azt, hogy úrrá legyen az életünkön, az életen belül. *Az életen belül* a halál a halálfélelem formájában van jelen. Ez a halálfélelem az önmaga felé forduló (autosztr  ph)   n szinonimája. A szeretet ennek ellenmozdulata: a Te felé forduló, a Te felé áramló   n. A Nagy Ezot  rikum az   nnek ez a kettős-egy titka, amely az egész élet előjele: a l  t értelmének mértéke.” (TÁBOR 2003a: 173)
- 12 Az emberi tudat „te-jellege” („Duhaftigkeit”) a szóban van adva, s „  n-jellegét” (Ichhaftigkeit) is ez teszi lehetővé, mondja Ebner, hangsúlyozva, hogy ez nem természeti adottság, m  g kevésbé vezethető le társadalmi fejlődésből (EBNER, 1963: 437).
- 13 Victor Weizs  cker *Patosophie* című könyvében (WEIZS  CKER 2005) lényegében arra mutat rá, hogy a gy  gyit  studom  nyunk k  t  r ez elől az ellenállás el  l. Olyan jelenségnek tekinti, amit nem tart kezelhetőnek. A gy  gyit  snak ugyanis Weizs  cker szerint két komponens   van, amit    keresztalakban jelen  t meg. A vízszintes a technikai szint (labor, gy  gyyszerfel  r  s, stb.), itt maga a beteg háttérbe szorul, lényegében tárgynak van tekintve. Ez önmagában romboló, a szenved  h  z, a beteghez nem fér hozzá. Ezért van szükség a másik, a függőleges tengelyre: ez volna a nyelvi megértés. De a konkrét gyakorlatban nincs nyelv, amin a beteg elmondhatná, hogy valójában mit érez, milyen fájdalmi és félelmei vannak, amelyek nyilván nem egyszerűen testi fájdalmak. Pedig valódi gy  gyit  sr  l csak ott beszélhetünk, mondja, ahol mindkét „tengely” megvan és találkozik is.   s ez az, ami végtelenül hiányzik a mai gy  gyit  sb  l. Amihez hozzátehetjük, hogy ez   ssz  rtadalmi probléma, az egészségügy nyilván nem oldható meg például a halálfélelem kérdését. M  sr  sz  t a szenvedéshez való viszony megoldatlanságával együtt a társadalmi munkamegosztás keretében a szenvedés egész kérdését lényegében a szociális munkásokra és az eg  szs  g  gyiekre terhelj  k: a szenvedővel mint szenvedővel – mint beteggel, mint r  szorul  val stb. – csak   k találkoznak a maga meztelenségében. Nem csoda, ha az erre felkészületlen-felk  sz  tlen orvostársadalom nagyfokú bl  z  rts  ggal, a betegség és a betegek t  rgyasit  s távoltartásával reagál. De ezzel csak növeli a beteg szenvedését: idegen t  rbe kényszeríti.
- 14 „A sors azért áll a görögöknél is az istenek fölött, mert az arch  val   k sem azonosak. Sors: bele  tk  z  s az arch  ba?” Tábor Béla, kézirat.
- 15 „Hogyhogy ki? H  t   n!”, válaszol a szenvedő. De ez az   n itt azonos a szenvedésével, a válasz teát tautologikusan üres, nem fejez ki semmit, vagy inkább a nyelvi üresség a „tiszta szenvedés” súlyos batyuja, valósága, ami nem enged közelebb magához. „K  n az, amivel nincs közös nyelvünk” (Tábor Béla, kézirat).
- 16 A mélyen szenvedő, „a megismerés kiválasztottja ... sok távoli rettenetes világban jártas és valaha   otthonos’ volt, amelyről ,/i mit sem tudok!’”. (NIETZSCHE,   . n.: 262.)
- 17 Otthontalanit  s, idegen t  rbe kényszerítés. Erről lásd TÁBOR, 2003b: 160.
- 18 A nyelvi differenciáról bővebben lásd SURÁNYI, 2014: 65–68.
- 19 A kérdés akkor is érvényes, ha a szenvedés „tisztaságán” azt értjük, hogy mentes minden ressentiment-t  l, minden mégoly titkos bossz  v  g  ty  l, megtorl  sv  g  ty  l, minden impulzustól, hogy mást „okoljon” a szenvedésért. „Egyetlen gondolatom mellett se legyen érv a szenvedésem”, fogalmazza meg Nietzsche   nmag  nak. Ez a tisztaság valóban hatalmas és tiszteletre méltó erő. Felhajtó erő. De ugyanez a Nietzsche mondja, hogy a mély szenvedés elválaszt: m  g ha ez a tiszta szenvedés tölti is be a szenvedőt, akkor is hozzáférhetlenné teszi mindenki más számára. Nietzsche sorsa azt kérdezi tőlünk, hogy vajon a Zarathusztra *M  moros dalában* megsz  l  l     r  m talál-e közös nyelvet a legmélyebb szenvedéssel is?

Magyar Miklós
(1938, Szolnok):
irodalomtörténész, az
irodalomtudomány
doktora. Kutatási területe
a magyar-francia össze-
hasonlító irodalom és az
irodalomelmélet. 1988
és 1991 között a párizsi
Sorbonne egyetemen
vendégprofesszor. Fontosabb
könyvei: *Regény vagy „új regény”?* (Akadémiai Kiadó, 1971); *A francia regény tegnap és ma.* *A francia egzisztencialista regény, az új regény és a nouveau nouveau roman* (Akadémiai Kiadó, 1986); *Ramuz világa* (Európa Kiadó, 1978); *Hagyomány és modernség. A személyiség kalandja Gide, Proust és Malraux regényeiben* (Aula Kiadó, 2002); *Örkény István és a francia abszurd dráma* (Mundus Novus Könyvek, 2013); *Az akasztófa árnyékában.* *François Villon* (Európa Kiadó, 2020).

Születésének 140.
évfordulója és az
1918-as világméretű
spanyolnáthajárványban
lelt halála miatt
idézzük meg Guillaume
Apollinaire alakját.

MAGYAR MIKLÓS

Guillaume Apollinaire: A Mirabeau-híd. Fordítások és ferdítések

Apollinaire legismertebb költeménye, *A Mirabeau-híd* Marie Laurencinrel való kapcsolatának végén íródott. Először a *Les Soirées de Paris* 1912. februári számában jelent meg. A szakítás felett érzett fájaldalmát sanzonszerű versben fejezi ki a költő. Apollinaire 1915-ben későbbi szerelmének, Madeleine Pagèsnek írja, hogy a vers „ennek a hosszú, megtört szerelmnek szomorú dala”.

Marie Laurencin 1883-ban született törvénytelen gyermekként, csakúgy, mint Apollinaire. 1907-ben egy májusi napon Clovis Sagot-nál – a volt cirkuszi bohócnál, aki képkereskedő lett, és a rue Lafitte-ben volt galériája – Picasso bemutatta Apollinaire-t a fiatal, karcsú, barna lánynak, aki ekkor virágokat, csendéleteket, portrékat és önarcképeket festett. Apollinaire, akinek első nagy szerelme, Annie Playden mély sebeket hagyott a költőben, aki „szeretett, de már nem szeret”, és azt gondolta, többé már nem is lesz szerelmes, halálosan beleszeretett Marie-ba. A lány anyjával élt a Boulevard de la Chapelle 51-es szám alatt. Vidám, szellemes és tehetséges volt. „Olyan, mint én, nőben” – mondta róla Apollinaire. Marie nem költözött Apollinaire-hez, bár volt kulcsa a lakáshoz, amit rendben tartott. Amolyan mindenese lett a költőnek: múzsa, szerető, barát, házvezetőnő. Apollinaire sokszor fogadott vendégeket, ilyenkor Marie főzött. A költő, aki közismerten nagyevő volt, nem ismert pardont. Ha Marie odaégette az ételt, vagy nem úgy készítette el, ahogyan kellett volna, avagy rosszul terítette meg az asztalt, nem maradt el a szigorú korholás. Ráadásul Apollinaire nem volt hűséges Marie-hoz. Tulajdonának tekintette a lányt, semmit sem tett azért, hogy megtartsa. A költő és Marie szerelmét kikezdték Apollinaire kicsapongásai, egoizmusa. A lány beleunt abba, hogy cselédje legyen. Az is megviselte, hogy szerelmét megvádolták a Mona Lisa ellopásával. Új barátságokra tett szert, visszatért régi szeretőjéhez, Henri-Pierre Rochéhoz, és főként intenzív szerelmi életet élt lesbikus barátjánőjével, Nicole Groult-lal, majd elhatározta, hogy férjhez megy Otto Christian Heinrich von Wätjen báróhoz.

Laurencin egy kávéházba hívja Apollinaire-t, és rögtön kijelenti, hogy fontos mondanivalója van számára. „Férjhez megyek”, közli a lesújtó hírt. Apollinaire nevet, nem hisz neki. Marie elárulja jövődöbéljé nevé, és megkérdezi a költőtől, mi az ő újsága. Guillaume elsápad, feláll, kifizeti a számlát és rá se nézve Marie-ra, kimegy az ajtón. Ez volt utolsó találkozásuk.

1921. július 29-én Marie elválik férjétől, aki akkorra iszákos lett. Lemond a báróné címről és minden tartásdíjról. Nicole-lal való kapcsolata meglazul, ugyanakkor, amikor festőként a legnevesebbekkel együtt emlegetik, és képeiért komoly összegeket fizetnek. 1930-ban a *Vu* című folyóirat egy képet közöl ezzel a címmel: Franciaország három leghíresebb asszonya: Colette, Marie-Laure de Noaille és Marie Laurencin. 1935-ben Marie Laurencin megkapja a Becsületrend lovagi fokozatát, festményei bekerülnek a Louvre-ba is. Számos, a két világháború között élő jelentős közéleti személyiség portréját festi meg. Színházi díszleteket is tervez. Neves írókkal kerül kapcsolatba, akiknek műveit illusztrálja (Gide, Max Jacob, Saint-John Perse, Lewis Carrol stb.). Marie Laurencin 1956-ban halt meg szivvrohamban. Az André Salmonhoz írt levelében foglaltak szerint temették el: „Azt akarom, hogy amikor majd meghalok, koporsómban a fejem szerelmes leveleimmel megtöltött párnán legyen.” A párizsi Père-Lachaise temetőben helyezték örök nyugalomra, fehér ruhában, kezében egy rózsaszállal, szíven Apollinaire leveleivel.

A Mirabeau-híd keletkezésével kapcsolatban Mario Roques, romanista kutató 1949-ben írt *Guillaume Apollinaire et les vieilles chansons* (*Guillaume Apollinaire és a régi dalok*) című tanulmányában kimutatja, hogy a 13. században ismeretlen szerzőtől származó chanson de toile (fonódal), a *Gaite et Oriour* lehetett *A Mirabeau-híd* inspirálója (ROQUES 1949: 137–146). A szerző a két mű verselésének egyezéseire alapozza feltevéseit. Ezen hipotézisek alátámasztására Roques idézi Apollinaire *Marie* (*Máriácska*) című versét, amelyben ezt olvassuk: „A Szajna partjára kiértem / Egy régi könyv hónom alatt / A folyó mint a szenvedésem / El-elfolyik de nem apad / Csak ez a hét már véget érjen”. A régi könyv Roques szerint az 1897-ben kiadott *Chrestomathie du moyen âge* (*Középkori irodalmi szemelvények gyűjteménye*) című antológia volt, amelynek első verse a szóban forgó fonódal. A „Csak ez a hét már véget érjen” sorban pedig Apollinaire azt a vágyát fejezi ki, hogy egyesüljön Marie Laurencinnel, csakúgy, mint ahogy a középkori dalban Gérard a hét végén veszi feleségül Gaietét.

A Mirabeau-hídon Apollinaire szinte naponta áthaladt, amikor az Auteuil negyedből a Quartier Latinbe igyekezett. Szerelmével, Marie Laurencinnel is sokszor ment át ezen a hídon. Az 1893 és 1896 között épült impozáns híd Apollinaire számára az állandóság, a stabilitás szimbóluma volt. A Szajna és a híd többször visszatér verseiben, így a *Szeszek* című kötet utolsó költeményében, a *Vendémiaire*-ben: „A híd piros tüze a Szajnába vészett el / Csillagok haltak és megszületett a reggel” (Vas István fordítása).

Mielőtt Apollinaire versének magyar fordításait elemeznénk, vessünk egy pillantást magának a műfordításnak a nehézségeire. Roman Jakobson *A fordítás nyelvészeti aspektusai* című

tanulmányában leszögezi: „a költészet lefordíthatatlan. Csupán egy kreatív átköltés lehetséges.” (JAKOBSON 1986: 86). Umberto Eco ennél kevésbé kategorikus. Szerinte egy vers fordítójának mindig engedményeket kell tennie vagy a tartalom, vagy a forma rovására: „Gyakran fordulok az alkudozás gondolatához, amikor a fordítás folyamatát magyarázom...” (ECO 2006: 103). Paul Ricœur így jelöli ki a fordító feladatát: „ugyanazt mondani vagy megpróbálni ugyanazt mondani két különböző módon” (RICŒUR 2004: 14). Kosztolányi Dezső pedig ezt írja az *Abécé a fordításról és ferdítésről* című esszéjében: „A fordítás mindig ferdítés is. Ha az értelmet híven, szóról szóra tolmácsoljuk egy másik nyelven, akkor szükségképp megváltozik a szavak alakja s ezzel együtt a mondat hangulati velejárója is. Ha csak a hangzást utánozzuk, a mondat muzsikáját, a betűk színét, akkor ennek a gondolat adja meg az árát. E két nehézség között tétováz az, aki idegen verset akar átültetni. Valahogy módot kell találnia, hogy mind a két követelménynek, az értelmének és zeneinek is eleget tegyen. Minden fordítás csak egyezmény, kompromisszum Eszmény és Valóság között, megalkuvások sorozata, a föladat legügyesebb megoldása – ha úgy tetszik, elmés csalás. Ezért mosolygok, valahányszor egy versfordítás hűségéről hallok. Kihez, vagy mihez hű, a szótárhoz, vagy a vers lelkéhez? Fordítani nem lehet, csak újrakölteni.” (KOSZTOLÁNYI 1999: 512).

A *Mirabeau-híd* fordításaiiban egyaránt találunk fordításokat, ferdítéseket és újraköltéseket.

A vers első szakaszának fordítása valamennyi változatban problematikus. Ez akkor válik világossá, ha egymás mellé tesszük Apollinaire eredeti, központozással ellátott versét és a végső változatot. Az eredeti vers: „*Sous le pont Mirabeau coule la Seine. / Et nos amours faut-il qu'il m'en souvienne? / La joie venait toujours après la peine.*” A központozás megszüntetése utáni: „*Sous le pont Mirabeau coule la Seine / Et nos amours / Faut-il qu'il m'en souvienne / La joie venait toujours après la peine.*” A központozás nélküli sorok kétféle értelmezésre adnak lehetőséget. A *Faut-il qu'il m'en souvienne* (Emlékezniem kell rá) vonatkozhat a második sorra (És szerelmeink) de a negyedik sorra is (Az öröm mindig a bánat után jött). Ha az eredeti, központozással ellátott változatot megnézzük, egyértelmű, hogy Apollinaire nem azt mondja, hogy a Szajnához hasonlatosan, szerelmeink is futnak, hanem az első sor (*Sous le pont Mirabeau coule la Seine*) utáni pont lezárja a gondolatot. A második sor az eredeti változatban így hangzik: „*Et nos amours faut-il qu'il m'en souvienne?*” Egyértelmű, hogy a szerelemre vonatkozik a „*qu'il m'en souvienne?*”.

Az öt idézett fordító közül Eörsi István, Illyés Gyula és Mészöly Dezső a központozás hiányából fakadó ambiguitás miatt félreértelmezi a versszakot. „A *Mirabeau-híd* alatt fut a Szajna / S szerelmeink / Mért kell gondolnom arra / Hogy az öröm nem jöhet csak a jajra” (Eörsi); „*Fut a Mirabeau-híd alatt a Szajna / S szerelmeink / Mért jut eszembe az ma / Nem jött öröm nekünk csak jajra-bajra*” (Illyés); „*Fut a Mirabeau-híd alatt a Szajna / S a szerelem / Mi zúgja mi sugallja / Hogy minden kének fájdalom az anyja*” (Mészöly). Rónay György és Vas István a szerelemre vonatkoztatják az emlékezést. „A *Mirabeau-híd* alatt fut a Szajna / S szerelmeink / Emlékük mit akar ma / Az öröm nem jött soha csak a jajra” (Rónay); „A *Mirabeau-híd* alatt fut a Szajna / S szerelmeink / Emléke mért zavar ma / Mi volt az öröm ráadás a jajra” (Vas).

A vers refrénjét Apollinaire egy feljegyzéséből másolta át, ami akkor keletkezett, amikor megvádolták a Mona Lisa elrablásával, és 1911. szeptember 7–12. között a Santé börtönben raboskodott. „*Vienne la nuit sonne l'heure / Les jours s'en vont je demeure.*” A refrén első sorában két kötőmódban lévő ige szerepel. A sort lehet úgy értelmezni, hogy „*Jöjjön az éj, üssön az óra*”, de úgy is, hogy „*Akkor is, ha jön az éj, akkor is, ha üt az óra*”. Az utóbbi eset az idő múlása feletti rezignáció kifejezője. Úgy tűnik, a fordítókban fel sem merült a második lehetőség. A refrén az elmúlás és az állandóság antitézisének alapul: „*Les jours s'en vont je demeure*” (A napok múlnak, én maradok). A „*je demeure*” visszautal Apollinaire kedvenc költőjének, François Villonnak *Nagy Testamentumára*, ahol a költő elmúlt ifjúságáról mondja: „*Allé s'en est, et je demeure, / Povre de sens et de savoir,*” (Mészöly Dezső fordításában: „*Nagymessze szállt s én itt maradtam / Tudatlan, búsan, fonnyadón*”). Az idő múlását a romantikusok, többek közt Lamartine is megörökítette. *A tó* című versében írja: „*Ránk nem vár kikötő, az idő parttalan fut / elfut, s mi meghalunk!*” (Szabó Lőrinc fordítása). Az idő múlásával szemben álló állandóságról Apollinaire maga is beszél *Anekdótiques* (Anekdóták) címmel írt irodalmi krónikáiban: »*„Mi sem okoz több melankóliát nálam, mint ez a múlt idő. Ez teljesen ellentétes identitásom érzetével („Én maradok”)*» (APOLLINAIRE 1955: 82). A „*napok múlnak, én maradok*” a vers leglényesebb üzenete, nem véletlen, hogy a refrénben szerepel. Ezt az üzenetet egyik fordítás sem adja vissza. Egyedül Rónay György tolmácsolásában szerepel a „*maradtam*” szó: „*Jöjj éj verj óra lassan / Az idő megy én maradtam.*” Am ő múlt időbe teszi, holott az állandóságot pontosan a jelen idejű ige fejezi ki.

A második versszak: „*Les mains dans les mains restons face à face / Tandis que sous / Le pont de nos bras passe / Des éternels regards l'onde si lasse.*” A fordítások ennek a versszaknak utolsó két sorában térnek el egymástól a leginkább. Ennek oka az lehet, hogy az utolsó sort kétféleképpen is lehet értelmezni: a szerelmesek tekinteteinek lassú hullámzásaként, vagy amennyiben inverzióknak tekintjük, a szerelmesek tekintetétől „*fáradt*” hullámokról van szó. Rónay és Vas az első verziót tolmácsolják: „*Ne mozdulj szemközt kéz a kézbe várj csak / Míg a karunk / Hídja alatt a fáradt / Örök tekintet habverése árad*” (Rónay). Eörsinél, Illyésnél és Vasnál a második értelmezés tükröződik: „*Maradjunk szemközt kéz a kézbe zárva / Míg fut örök / Szemektől elcsigázva / Karunk hídja alatt a Szajna árja*” (Eörsi). „*Nézzünk még össze kéz-kézben ahogy kell / Míg karjaink / Hídja alatt közönnyel / Szalad a víz a kinnal és a könnyel*” (Illyés) „*Kéz kézben nézz szemembe s közbe tudnám / Hogy karjaink / Hídja alatt a hullám / Fut az örök tekinteteket únván*” (Vas).

A harmadik versszakban szereplő elfolyó víz és múltó idő összehasonlítása kedvelt és meg lehetőségek gyakori a romantikusoknál. „L’amour s’en va comme cette eau courante / L’amour s’en va / Comme la vie est lente / Et comme l’Espérance est violente.” A „la vie est lente” és a „violente” paranómázia (részleges ismétlésen alapuló gondolatalakzat, melyben valamely szót hasonló hangzású vagy azonosan hangzó, de részben eltérő jelentésű szó követ) természetesen lefordíthatatlan. Az anaforákat, amelyek a sorkezdő szavakat teszik hangsúlyossá (L’amour, comme) viszont Eörsi, Illyés és Vas részben, Rónay teljes egészében visszaadják. „Fut a szerelem akár ez a gyors hab / A szerelem / Az élet vánszorog csak / És a Reményben mily sok az erőszak” (Eörsi); „Szalad a szerelem mint lent a gyors hab / A szerelem / Az életünk beh lassabb / S a remény bennünk beh erőszakosabb” (Illyés); „Fut meg nem áll / fut mint az ár a mélynek / A szerelem / De lassú is az élet / És a Remény de éget ő de éget” (Mészöly); „Mint ez a víz elfolyó messzeség lett / A szerelem / Milyen lassú az élet / S milyen erőszakosak a remények” (Vas); „Fut a szerelem mint vize a mélynek / Fut el a vágy / Milyen lassú az élet / S milyen hevesen kínozza a remény meg” (Rónay).

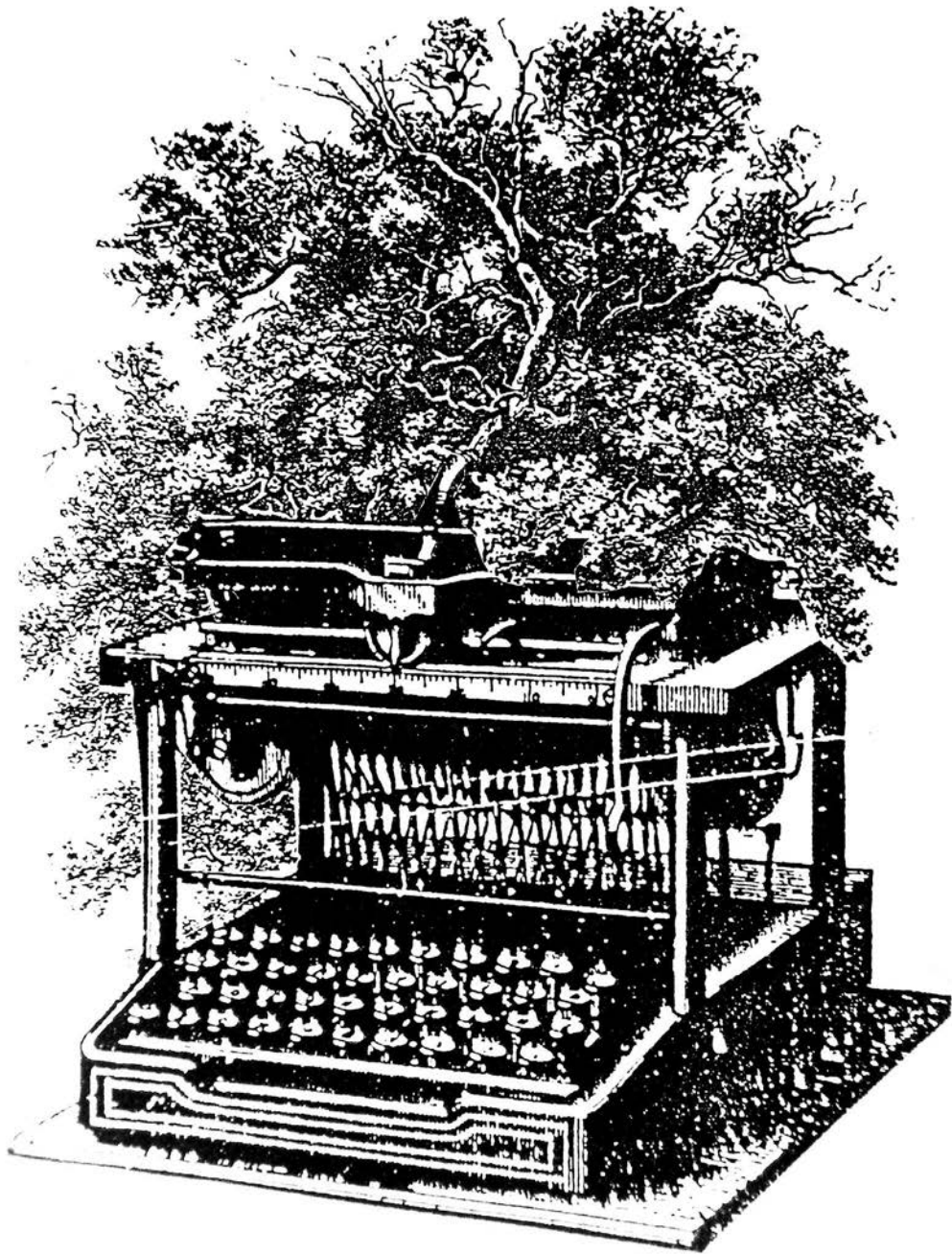
A versszak utolsó sora külön figyelmet érdemel: „Et comme l’Espérance est violente.” Apollinaire nem véletlenül írja az Espérance (Remény) szót nagy kezdőbetűvel. Mint arra több elemző is rámutat, ez utalás lehet a három isteni erényre: Hit, Remény és Szeretet. A Remény pedig nem „erőszakos”, hanem „heves”, mivel itt a költő vagy az elmúlt szerelmek újjáélesztésének, akár egy új szerelem iránti vágyakozásának ad hangot. Mindezt figyelembe véve, ennek a sornak valamennyi fordítása elhibázott: „És a Reményben mily sok az erőszak” (Eörsi); „S a remény bennünk beh erőszakosabb” (Illyés); „És a Remény de éget ő de éget” (Mészöly); „S milyen hevesen kínozza a remény meg” (Rónay); „S milyen erőszakosak a remények” (Vas).

A negyedik versszak: „Passent les jours et passent les semaines / Ni temps passé / Ni les amours reviennent / Sous le pont Mirabeau coule la Seine.” Az első sorban a napok és hetek monoton múlását a passent (múlnak) ige ismétlésével érzékelteti a költő. Ezt Illyés és Rónay fordítása adja csak vissza. A „ni-ni” (sem-sem) anaforát pedig csupán Rónay fordítása tükrözi: „Száll hét a hétre és száll nap a napra / Nincs mi időt / S szerelmet visszahozna / Fut a Mirabeau-híd alatt a Szajna” (Illyés); „Tűnnek a hetek tűnik a nap a napra / Vissza se múlt / Nem tér se csók az ajkra / A Mirabeau-híd alatt fut a Szajna” (Rónay).

A világirodalom egyik legismertebb versének, *A Mirabeau-híd*nak magyar fordításai közül Rónay Györgyé a legszöveghűbb, míg Vas Istváné a leglíraibb.

IRODALOM

- APOLLINAIRE, Guillaume 1955. *Anecdotes*. Collection Blanche
APOLLINAIRE, Guillaume 1956. *Œuvres poétiques*. Éditions Gallimard, Paris
Apollinaire *válogatott művei* 1967. Európa Kiadó, Budapest
CAMPA, Laurence 2013. *Apollinaire*. Éditions Gallimard, Paris
CLOAREC, Françoise 2018. *J’ai un tel désir. Marie Laurencin et Nicole Groult*. Éditions Stock, Paris
ECO, Umberto 2006. *Dire presque la même chose, Expériences de traduction*. Paris, Grasset
FAURE-FAVIER, Louise 2018. *Souvenirs sur Apollinaire*. Éditions Bernard Grasset, Paris
JAKOBSON, Roman 1986. *Aspects linguistiques de la traduction, dans Essais de linguistique générale*. Paris, Minuit
KÓSZTOLÁNYI Dezső 1999. *Abécé a fordításról és fordításról*. In.: *Nyelv és lélek*, Osiris Kiadó, Budapest
RÉZ Pál 1974. *Apollinaire világa*. Európa Kiadó, Budapest
RICŒUR, Paul 2004. *Sur la traduction*. Bayard, Paris
ROQUES, Mario 1949. *Études de littérature française*. Droz, Lille, Giard et Genève

Radnai István

író, költő (1939):
Első írásai a hetvenes
években jelentek
meg. Legújabb
alkotókorszakában tíz
év alatt tizenegy kötetét
adták ki, ebből három
novelláskötet. 2019-ben
három verseskötete
jelent meg alapítványok
támogatásával.
A határon túl, többek
között Kanadában is
jelennek meg írásai,
ittthon mintegy húsz
folyóiratban publikál
rendszeresen. Több
kötetnyi verse és
novellája, valamint egy
regénye vár kiadásra.
Számos önálló estje
volt a járványidőszak
előtt, sok helyütt évente
visszavárt vendég.
Párjával kétlakiak,
hol Budapesten, hol
Szegeden élnek.
20–21. századi szerzőnek
tartja magát, aki a kor
kérdéseire keresi a
választ.

RADNAI ISTVÁN
Guillaume

a nő csak árva gondolat
a szerelem szegény
a vágy mese és fondorlat
az erény csak regény

a nő mint alkony messze jár
a tábortűz kihűl
a vad játékos esze már
új zsákmányra terül

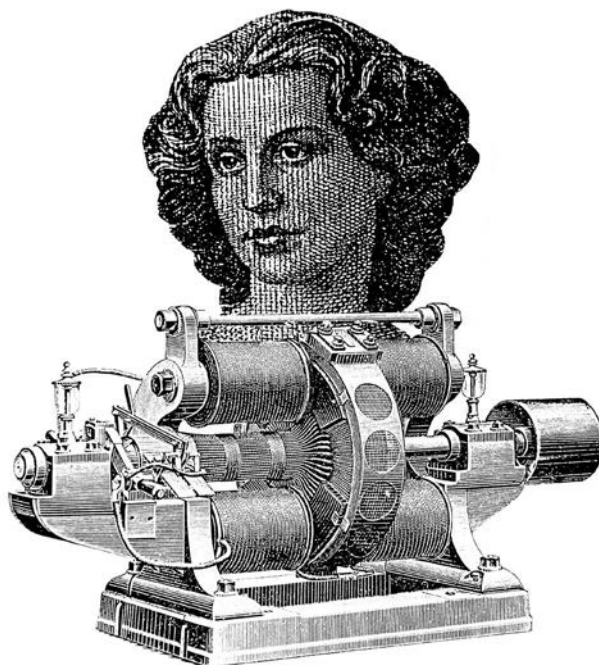
mint balga polgári ábránd
a város szűk kövén
kopog s maga elé zárván
megáll a küszöbén

az éjbe fagyott ölelés
megáll mint múltó nyár
a soha emlék meredély
semmibe ránt akár

mikor is volt forró a csók
voltam még fiatal
simogatottak a kacsók
s miről hallgat a dal

a nő csak hulló falevél
ráncos arc fakéreg
az őszi eső szemerkél
vak avar a lényeg

a perc léptekké lényegül
borzong rozzant a test
dagálytól könnyes sziklán ül
szerelmét ne keresd

Ellentétek

ha szerelem álom testem mi tart ébren
mielőtt eltévednél az ében éjben
csak a fény amely a létbe kiszűrődik
szemed bogara ragadozó vágy zöldít
meg akarsz ölni tiéd legyen egészen
hiábavaló a nyár szikkadt az éden
amikor szavam fullaszt fojt az ölelés
estétől reggelig lebuktat oly kevés
bíbortól ébred a hajnali vágy újra
fordul a föld remeg karc a csillag útja

Panasz

magunkra tört az április
nem virít még a mák virága
idővel jön a dögvész is
a rest korunk paráznsága

míg máskor a bimbókat lesem
kéjes mosollyal a méhet
bejárom a röptét éhesen
sárga virág égi kékek

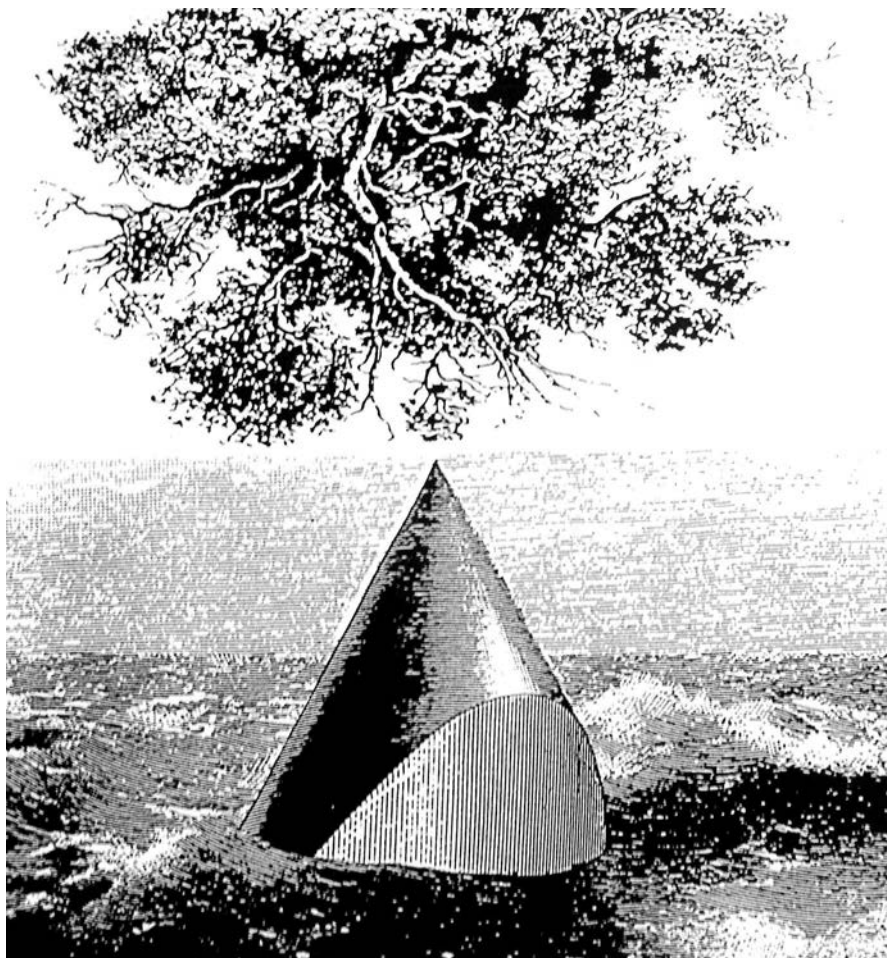
most ránk tört forrón a néma láz
oda a gőg az akarat
megtört a kór mely porig aláz
fertőz ne nyújtsd a karodat

a magnólia fád szirma is
hadd hervadjon már az április

Parafrázis húshús

szerelmeim emléke mért zavar ma
a papnak mindegyik lehetne szajha
a vágy pokol mely örületig hergel
hová tűnik ha kivirul a reggel
a szerelem üz sebet üt mint gránát
csak szűz alussza szentül örök álmát
emléke megsebez mély nyomot éget
gyötrő élmény bilincsel mind e dalba
megrabol életemet mind akarva

élek ahol tombol ismét a járvány
borostyánként a nő bennem csak zárvány
fut az idő folyók vizén a hullám
párkák fonala fogy a fürge ujján
álom sodor az éjet áthidalva
szerelmeim emléke mért zavar ma

BÍRÓ JÓZSEF

Nagy ember kis aktatáskával

(sallangokat nélkülöző emlékezés
Bertók László költőre)

:
4 évtizede
:
első alkalommal
rekkenő júliusnyárban
:
néhány hét múlva
másodjára
:
MIKLÓS avagy ANDRÁS lakásán
:
innentől számítható
:
töretlen barátság
:
találkozásaink helyszínei
többnyire
:
ÍRÓK BOLTJA
:
GERBEAUD CUKRÁSZDA
:
ÍRÓSZÖVETSÉG
:
no és persze
időnként sátoros könyvünnepek
:
dedikálás után vidám kvaterkázásokkal

---

immáron megismételhetetlen mindmegannyi összekacsintás

Bíró József

(1951, Budapest):
1973 óta ír köztésre
érdemes opusokat, 1975-
től publikál rendszeresen
verseket. Egyéb megjele-
nések: vizuális-költészeti
munkák, műfordítások,
kísprózák, könyvismerte-
tések, kritikák, grafikák.
2016-ban Magyar Arany
Érdemkeresztet kapott,
2018-ban Művészeti
életpálya elismerést,
2019-ben pedig József
Attila-díjat.
1982-től (mögleghe-
tős megszakítatlansággal)
szerepel alkotásaival úgy
Magyarországon, mint
világszerte nemzet-
közi képzőművészeti
tárlatokon, biennálékon.
1987-től résztvevő
rangos nemzetközi
művészeti fesztiválokon,
amely rendezvénye-
ken előadásokat tart,
environmenteket, instal-
lációkat készít, valamint
bemutat performance-
okat.

A 2020. szeptember 14-én
elhunyt Bertók Lászlóra
emlékezünk.

Kerék Imre
(1942, Háromfa):
költő, műfordító.
Sopronban él. Legutóbb
megjelent kötete:
Mint eleven ígézet
(versek, 2017).
Fotó: Soproni Téma –
Pluzsik Tamás

KERÉK IMRE

Bertók László sírjánál

Most, amint a hant dübörög,
s az anyaföld mindent lezár,
sejtjeit fölissza a rög,
tüdeje, szíve nem zihál;

de szavát a nyelv őrzi még,
és lepecsételi a Nap:
múlhatatlan aranypecsét. –
Most már szabad, végképp szabad.

Ki diktatúrák láncait
túlélte, elnyomást, nyomort;
benne töretlen volt: a Hit
s igazság iker-fia volt.

Nyugodjon békében a holt!
Hazánk, fogadd be hamvait!

Papp Attila

(1997, Sepsiszentgyörgy):
2014 óta él Magyarorszá-
gon, jelenleg Kecskemét
lakosa. A budapesti
Színyei Merse Pál gimná-
ziumban érettségizett.
Regényei és cikkei írói
álnéven jelennek meg,
verseit azonban saját
néven publikálja.

7-kor a nevemre riadok.

A horizonton színes filmet forgat a Nap.
Körülöttem egy kapcsolat maradványai:
félpár zokni (a másikat magaddal vitted),
üres mondatok egy félbegyűrt lapon, mert
azt hallottam, érdemes érveket és
ellenérveket felsorakoztatni, ha már más út
nincs.

Az ablakpárkányon zavartan ül egy madár, most nem
azt látja, ahogy a lábad közé hajolok. A szőnyegen
hagyott léptek, a talpad nyoma, te sehol. Azt hiszem,
hibába léptem, amikor felismerhetővé csupasztítottam
magam. Délre a neved is elfelejtem. Egy elhaló
visszhang vagy az emlékezet játszóterén. Este megint
valaki újat próbálok ki, ő olyan, mint egy libikóka,
tudod, föl-le, föl-le, föl-le, mielőtt kihajtogatom a
lepedőre, ül az ágyon, mint egy oda nem illő csonk,
állomásokról beszél, hogy rá folyton felszállnak, majd
leszállnak. Hallgatok, mert a csípő fölött semmi nem
érdekel, ami ő. Kiderült, hogy igaza van, én már
tudtam, de tetszett a ráébredés, ahogy az utolsó
mozdulat utáni édes kábulatból a valóság felszínére
tépi, mint a kezemben maradt hajcsomó, mert azt
mondta, így szereti. Hajnalra üres peron vagyok. Így
telik utánad. Soha senkivel, csak mindig mással. 7-kor
a nevemre riadok. A horizonton színes filmet forgat a
Nap.

Felkavaró tartalom

Trolijegyet nem lyukasztottam,
amikor felszálltam és azonnal
áramköreiden találtam magam
ahogy a sercegő huzalok közé
szorított képzelet hirtelen fékezett
és belém
rohant ilyen közletről egy felnyitott
mellkas városában egy leomlott
éggel a nyakamban cipelem az
összes rólad szóló álmod hogy
akkor most meddig utazunk a jegy
a markomban pihen
mint egy utolsó ék amibe kapaszkodom
hogy ha te nem válsz be másra még legyen
helyem egy kitért utcából egy másikba
fordulunk évezredes léptek hegyére cipelek
még párat hogy én is lerakjam magam ide
hogy akkor majd egy turista arról
vizionáljon ki járt erre és mikor ha már
csak szétszórt részecskék leszünk egy
másik időzónában.

Így vigyen el

Nem tudom, hogyan mondjam el, hogy egyszer az utca belém mászott, egy tüdő utolsó tágulásait imitálta, észrevettem, hogy a házak összeborulnak, az emberi érdek kiálló szög a földből, rajtuk a fák áldozatok, ültem órákig, és néztem, ahogy a tekergő seb lassan a bokámig nyúl, hosszan öltözik belém, legyen a ma sötétje a holnap villanyégője, gyúljon belém, emésszen föl, kapjon lángra egyidőben bomoljak a kihasznált és kidekorált térrel. Hordja el a hamvát bennem atomok szétrebbenő madárja, vigyen magával, csukott szemmel rögtön leoldódnak a félelmek, lekopik a hatalom, én csak állok az idegenben és gyűjtöm a helyeket, ahol jártam, így vigyen el, száz utcával, két várossal, öt országgal a nagyjából ötvennel érkező, rajtam áthaladó jármű.

Polarizáció

Tudod, mi ez? Tér.
A testek és események viszonylagos iránya megadható. Az abszolút hely és mozgás fogalmi kérdésessé válnak. Egyszerű molekulák, összekapaszkodó atomok vagyunk.
Például a Nap magjában a fotonok olyan sokszor ütköznek, hogy a sugárzási energiának rengeteg évbe telik, mire felszínre ér; mégis, ha megtörténik, csupán 8,3 percre van szüksége, hogy elérje a Földet. Az az arány, amivel a sebesség csökken, az anyag törésmutatója.
Egyszerűen megrepedsz, semmivé halványulsz.
A klasszikus hullámképben a lassulást lehet úgy magyarázni, hogy a fény elektromos polarizációt indukál az anyagban, és a polarizált anyag új fényt sugároz ki, amely interferál az eredetivel késleltetett hullámot hozva létre.
(Ilyen a harmadik fél felbukkanása, satöbbi.)
Ez vagy te, egy definíció, így hat a fényünk egymásra, szomszédosságunk, elkülönülésünk, rendezettségünk és folyamatosságunk egy matematikai modell.

(Készült a Foton és Tér című Wikipédia-szócikkek alapján.)

SZABÓ DÁRIÓ

Palackposta

Szabó Dárió

(1996):

a pécsi bölcsészkaron végzett magyar és filozófia szakon. Diákkorában a prózaköltemény műfaji és elméleti anomáliái, valamint Tar Sándor prózaművésze foglalkoztatta. 2 évig szerkesztette az *Új Bekezdés* online kulturális felület szépíráseit. Számos laphoz ír film- és sorozatkritikákat (a *Filmválasz* blog társ-alapítója). Korábban volt már versközlése a *Tiszatáj* és a *Hévíz* folyóiratokban is többek között. Futballtaktikai elemzésekkel is foglalkozik.

A táj akkor sem szűnik meg, ha lecsukom a szemem. Mégis mintha semmi köze nem lenne hozzám. Nem érez felelősséget, ahogy a nagy özönvizek végig zubognak az érzékelés völgyében. Én alig mozdulok, de a szavak tovább mennek az áradással. Miközben gördülnek, partot pusztítanak, medret vájnak, fulladásos halált okoznak, oldódnak és egymást is feloldják, elkerülik egymást és ütköznek – egyre szemcsésebbé válnak maguk is, mint a meder, egy idő után pedig inkább szennyeződésnek tűnnek. Próbálják nem láttatni a tájjal, hogy már valami újat keresnének, hogy már olyan mélyre ásnának odalent, ami már nem is mederalakítás, hanem felfedezésértékű.

Én még mindig ott vagyok; alig mozdultam; mennék, de nem tudok, mert előttem a táj már rozsdásodik. A szavaknak igazuk van, újat kell keresni, olyan helyre kell menni, ahol még nincs, ahol a horizont addig tart, ameddig látni akarok és nem ameddig tudok.

Engem céloz minden haragjával, a szavakat nem találja ott a mélyben, a felszín alatt már újat kutatnak; szét akar bomlasztani, de kontúr híján aligha tud küzdeni velem, csak a helyemet támadhatja, a helyemet, ami viszont ő maga.

A part egyre kisebbnek tűnik, egyre távolabb van, a fáknek egyre kevesebb hely jut rajta, amit árnyékkal burkolhatnak; és most kicsiny, göcsörtös törzseikkel és nem az ég felé nyúló, hanem az égtől bizalmatlanul tartózkodó ágaikkal belekarmolnak a láthatárba, mint furcsa és agresszív úrlények, akik a táj nevét próbálják kimondani, de a hangokig sosem jutnak, mert számukra az azt megelőző idea már eleve tárgy – az elme megadhatatlan adóssága.

Ketten vagyunk, mindig csak ketten voltunk, a táj meg én, egyikünk parazita.
A szín egyszer csak kilöttyen a formából.

Ekkor a szavak a tengerek, az eszmék az óceánok felé veszik az irányt – kifejező erejük megrepedt palackposta; nem a víz miatt, azzal együtt süllyednek örökre.

Szó, táj, ég

Rendszertelenül
billeg a tekintetben,
kimondom – dermed.

a tehát meghal, descartes kirepülne vers a módszerről

legelészik kívül az
alvó világ belül
a valóság nyerítve felébred fél-
betörök ahogy majd az élet lét híján
aminek szilánkjai felé nyúlok és a
mozdulatnál én vagyok
de meg már nem
én fogom
és nem is engem
sebez
vagy azt aki helyettem fogja hanem
a lovat a tapasztalat bizonyosságát és
mikor összeroggyan meg nem hal (bár úszna egy kicsit)
madarakra esik
amik ott sincsenek
mégis fájnak mégsem
repülnek ki de hová ha
kívül a világ alszik belül
nem maradhat a szorongás oka
ismeretlen
TEHÁT vagyok(?)

gondolkodom

várj
még mindig

az igazi
kérdés hogy
én repülök vagy általam
repülnek

VASAS TAMÁS
Veni sancte kiddusokra

direkt távol parkoltam le, és
zavartan álltam a kapuban
percekig. de végül nem
mentem be. nem
áldozom, mert
nincs miből.

azért megérintettem
a falakat, mint egy
gyászoló.

majd egy szelet tortát
nyomtak a kezembe,
pont ahogy fordultam
volna az utca felé.

a kocsiban megettem,
pedig útközben
többen is kérték.

hiába... mindennapi
kenyérből vagyok
én is.

Vasas Tamás

(1989, Debrecen):
a Pázmány Péter
Katolikus Egyetem
jogász szakán végzett,
majd a Szent Ata-
náz Görögkatolikus
Hittudományi Főisko-
lán szerzett teológiai
diplomát. Jelenleg
állambölcséleti és políti-
kai filozófiai PhD-kutató
a Debreceni Egyetemen.
Költő, zenész, slammer.
Verseit több szépirodal-
mi folyóirat közölte már,
illetve 2020-ban jelent
meg *Stílusgyakorlatok a
kiábrándulás nyelvtanára*
című verseskötete
a Napkút Kiadónál.

Múzeumban egy köldökzsinór

múzeumban egy köldökzsinór
levágott darabkája. nem
tudni, hogy melyik
vége volt az
igazi.

Amíg nem lomtár

csak imában, sírva mondják ki a nevét,
mert az az éjszaka. de amíg élt, addig
csak féltették inkább, nem szerették.
féltették a tárgyaktól, és féltették
a ragaszkodástól is.

pedig igaza volt. tudta, hogy addig
nem lom, amíg nem ad neki nevet,
amíg nem becézgeti hasztalanul.
legyen az tamponos doboz, vagy
egy túl hosszú hajszál a fogkefe
körül.

Angyal-Cseke Csaba

(2000, Komárom):
alsófokú tanulmányait
szülővárosában
és a szomszédos
Almásfűzítőn végezte.
2019-ben érettségizett
a Tatai Református
Gimnáziumban. Jelenleg
a budapesti Evangélikus
Hittudományi Egyetem
teológus-lelkész szakos
hallgatója. A teológia
mellett szabadidejében
zenével, irodalommal
és történelemmel
foglalkozik.

ANGYAL-CSEKE CSABA

Közelben a távol

Vágyam messzire vitt, hinni se mertem én,
Egykor vélt örömöm nyűtt szava újra hív,
Évek szálltak, s a szív zengheti énekét:
„Némán otthon a szívverem!”

Minden múltba, ha visz, semmi se tűnhet el,
Nincsen már kegyelem, átfog a Gondolat,
Messze, s rendre közel játszik a nincstelen,
Távol vélem a malmokat.

Örül, s örül a tűz, füstöl a kő alatt,
Kóroszárász a könny foszlik az ingnyaka,
Rágja, tépdesi szét kőporos életét,
Sorsa Élete rabja lett.

Nyugton túrni ma kész csendben az életem,
Boldog börtönödért hála a szóözön.
Értsd meg, úgy szeretek, mint soha senki még,
Száz szem csüngjön a Kincsemen.

Nyikorog a prés

Rég várt ősz szele bűg,
Játszik a dombokon,
Sárgán úszik az út,
Nincs haj a lombokon.

Múló nyár kesereg,
Zsebben a csüggedés,
Könnyed szót keresek,
Versem a függelék.

Szárad, korhad az ág,
Roppan pirkadat,
Bévül szű bele rág,
Vétkes a pillanat.

Mustban forrjon a szó,
Izzon a prés alatt,
Lúdtól hangos a tó,
Fészke ma itt maradt.

Indulj, messzire méz,
Retteg a folytatás,
Várod, bár mire kész,
Elfogy az álmodás.

Felszín alatt

Zajban hallani őrt,
Futni a léghegyen,
Vasba szűrni a tört,
Tudni a végtelent.

Álmom úzni, ha jött
Fagyban az állomás,
Torkom véle törött:
Reggeli fogmosás.

Közmunkás köszörül
(Vajban a késeket?)
Mártja tűzbe, s örül:
Zúzza a vésetet.

Nincs más, semmi se jó...
Hangos a káromlás!
Öszvér sincs, de a ló,
Hajnali suttogás.

Nincsen más menedék:
Pengeni húrokon.
Lélekben remeték,
Bújni a fűrt lyukon!

Álomséta

Messzi ránt az éjszaka lenge szárnya,
Mélyre húz ma, vágva a vak sötétbe,
Fogja lábam karja, hiába küzdök
Elviszi testem.

Száll a súlyom: üzi a lelki kétség,
Kérdi: élek, s félek-e még, ha érint?
Fáj ma még, bár ízleli, vágyja ajkam:
Édes az álom.

Már zihál a szív: szerelemre gondol...
Rég kihunyt a tűz, véltem a nyári éjbe',
Bár parázs, ha lobban a szívben újra,
Felkelek élni.

Ő ma hív, ha újra a dalba fűzöm,
Újra róla zengek az őszi szélben,
Ősi lantom húrjait újra érte
Pengetem egyre.

Régi dallam hangjai újra élnek,
Mint a szél a hajnali ködben úszva,
Már övé a nappal, az éjjel újra,
Mindenem Ő lett.

Vermes Nikolett

(1994, Pécs):
Dombóváron nőtt fel. Tagja a Fiatal Írók Szövetségének. 2017-ben a Pécsi Tudományegyetem kommunikáció- és médiatudomány szakán szerzett diplomát. Ugyanebben az évben a Független Mentorhálózat keretein belül Imreh András mentoráltja volt. 2018-ban és 2019-ben Petri György-díjra jelölték. Szabadúszó újságíróként szerzője többek között a *Fedél Nélkül* utcalapnak, a *Képmásnak*, a *Forbesnak*, a *Jelenkornak* és a *Könyv7*-nek. Versei a *Kortárs*, a *Műhely*, a *Tekintet*, a *Helikon* és a *Tiszatáj* folyóiratokban jelennek meg. Első preventációs célú mesekönyve, *Leo Gekko és a Padló világ* 2018-ban jelent meg az Úveghegy Kiadó gondozásában, a mese folytatása, *Leo Gekko és a Cipősdoboz kórház* 2020 őszén jelenik meg.

VERMES NIKOLETT

Oldalpár

I.

Tegnapelőtt
füvet nyírtak.

Tegnap hosszú
idő után először
esett.

Ma füvet
nyírnak.

II.

Tegnapelőtt
fájt a fogam.

Tegnap
kihúzták.

Ma fáj
a helye.

Jobb lator

Most kéne megfogni, már látszik,
kidugta az orrát – mégis elég mélyen
maradt ahhoz, hogy megkíméljem
a hirtelen cselekvéstől, attól az egy
megfontolt, gyors mozdulattól.

Ezt az érzést már sokszor próbáltam
nyakon csípni, de még egyszer sem
sikerült igazán, mintha valójában jó
lenne ez ott, ahol van, a szívhártya
és a fő erek között, mintha itt lenne
dolga velem, veled, velünk.

Nagyszüleimnek még a szívét
nyomta, mennyi felesleges erő!

Kilöködik majd az érzés, ha elég
darabka morzsolódott a múltból.

Arról, amiről tényleg nem szól a fáma

Ami kiírható, azt kiírják az emberek
üzenőfalra, végtelenre, magukból
– papírra, úgy értem könyv formában
ez már annyira nem jellemző.

Ami kinézhető, azt kinézik maguknak.
Testet, nőét – mert az mindig szebb.

De ami kimondható, az bennragad.
Ott gombócként éli le halhatatlan életét.

Valamikor februárban - azt hiszem, a tél utolsó napján

Ez a házasság még el sem
kezdődött, amikor véget ért
- mondta a menyasszonyi
csokor a díszszekendőnek.

A macskátok már megszokta
a lapozás hangját. Se a finom
hajtástól, se a durva széltől
nem hajlandó arrébb menni.

绿茶

Van ez a teagőz.
Fehér, illatos, finom,
lág, de nem éget.

Nem kapom el a kezem,
ha fölé teszem.

Épp csak a csésze meleg.

A vizet úgy 80 fokon
öntöm a teaszálakra.

Négy és fel éves tea,
régicucc, azt mondják,
erre már vigyázni kell.

Vigyázok is, nem öntöm
nyakon forró vízzel.

Már én sem vagyok az.

A víz 70 fok körül lehet.

Persze a tea erőlködik,
egyre lágabb a gőz.

Mire a számhoz
emelném, jéggé hül.

SZENTIRMAI MÁRIA

Egy kirándulás emlékére

Szentirmai Mária

Komáromban születtem 1953-ban. Győrben 2000 óta élünk férjemmel. Lányom, fiam, unokám Pesten él. Egy időben gyűjtöttem a diplomákat: magyar–orosz tanárit, orosz tanárit az ELTE-n, újságíró a Bálint György felsőfokún. Voltam tanár, főszerkesztő a komáromi helyi televíziónál, a tatabányai főiskolán karrier-irodavezető. Három önálló verseskötetemet jelent meg eddig és egy novellás. Őrzöm a Duna, fák, templomok, lovak és persze a családom.

Miért is akarnád tudni,
mikor csúszik meg lábad a nedves leveleken.
Nézel felfelé, bámulod a fagyöngyöt,
a pirosló csipkebogyót, az alvó fákat.
Köszönsz, ahogy illik, s ők visszabólintanak.
Nem szeretnéd, hogy azt gondolják rólad,
ártatlan szépségük vámpírja vagy.
Csak álljanak itt a téli fagyban
érkezésedre várva,
dideregve, sötét, csupasz ágaikkal.
Minden hirtelen mozdulat kizárt.
Évgyűrűikkel ölelnek,
onnan fakad a meleg forrás,
s folyik mészköves barlangjaidba,
melyekről magad sem tudtál.

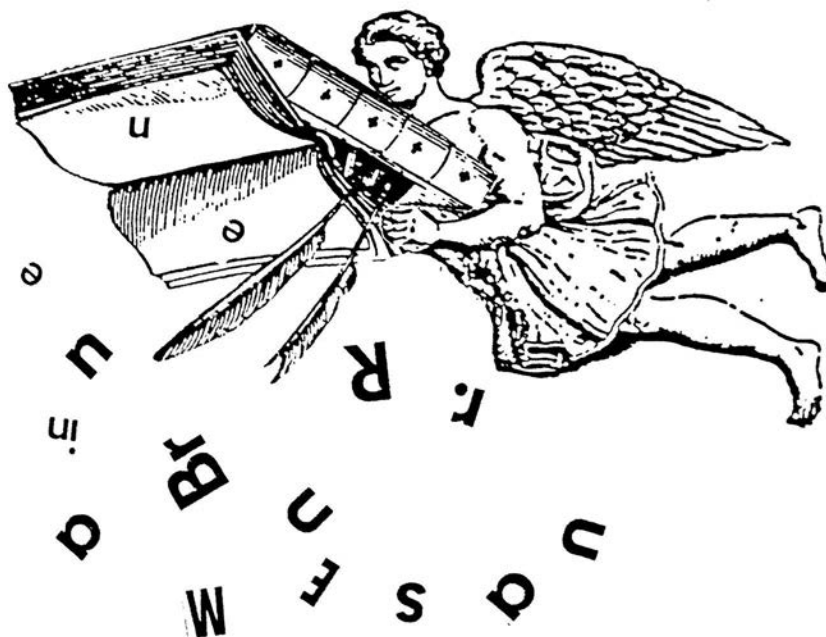
Utazó

Egy utazó csakis ablak mellé ül.
Rohan fákkal, felhővel, ettől alszik el.
Álmában könyörög, csak ne ébredjek fel,
tartson az út tovább,
körbe-körbe fusson,
ahogy a játékvonatok.
Egy utazó úgy néz ki az ablakon,
mint aki látni tanul. Magában beszél,
új nevet ad az elsuhanó tárgyaknak.
Sóhaja ima, s hogy lesz végállomás,
nem hiszi el,
mert a megérkezés tátogó hiányjel,
hegyes csúcsa kifent kés, hideg üreg.
Vacogsz, nincsenek szavak,
miből kerted építsed,
nincs reggel, hogy végigjárd, kigyomláld.
Csukd be szemed, hullj, mint hópihe,
madártoll, könnyedén lebegve.
Kerted bízd gyermekeidre.

Minden találkozás egy regény lehetne

*Juan Gabriel Vásquez: A regény mondja el, hogy kik vagyunk.
A regények erkölcsi szondák.*

Hány regényt kellene írnom,
hogy megismerjem a szembejövőt,
vagy azt, akivel valaha kezét fogtam.
Leginkább azt a regényt írnám meg,
aminek két főszereplője lenne.
Az egyik az orvos, aki operált,
s csak utólag tudtam meg,
hogy a TOP 100 közé tartozik. Nahát!
A másik ott állt pincéje előtt,
s ha nem kérdezőnk rá, van-e eladó bora,
nem lenne meg a másik főszereplőm.
Kóstolgatás közben a sűrűjébe csapott,
s úgy omlott ránk a hétköznapi történelem,
mint súlyos kereszt.
Nagy gazdaság, tehén, ló, földek,
háború, két rendszerváltás.
Milyen lenne az orvos és a nyolcvan fölötti öreg találkozása?
Melyik bor ízlene a sebésznek. Az ideje, még friss fehér,
vagy az Otello, amiből amúgy tilos bort készíteni.
Rádöbbenne-e az orvos,
hogy kórházi osztályának mütője,
minden egyes túje, kötszere,
de még titulusai is valahogy
összefüggenek az öreg életével,
mint ahogy egy jól megírt regény
szálai végül összefutnak.

DANKÓ TÍMEA

Fehérvérű

Dankó Tímea
(1995, Debrecen):
jelenleg Tatabányán él.
Írásait eddig a *KULTer.hu*,
a *Zempléni Múza* és a
Tiszatáj online közölte.

Fogak és nyelvek
színjátéka. Fehérből vörös,
érintésből harapás. Szereplő vagy,
és néző ebben a zavarba ejtő darabban.
A kék írisz, mint jégvárta, a szemfelszínen
tart. Tükröződéskor nem enged mélyebbre
hatolni. A megadás pillanatában fordítasz hátat,
akit el akarsz hagyni magadból, látni kezd.
Elmosolyodik. Keskeny, erőszakos ajak,
neki nem elég, amit önként adsz.
Nemet akarsz mondani, de elvéted.
Botlásod lépcsőfokokban mérhető
kijózanodás. Sokat csókolsz, keveset érzel.
Minden testnyílás kísértetjárta kikötő.
Amikor hajótörötté válsz, véred elveszíti
színét. Fehér folyóban gázolsz. Valaki benned
partot ér, onnan figyelni vonaglásod.
Lemos magáról, mielőtt eltűnik. Szemedből
kicsorognak a percek, patakban úszó
óraüveg vagy. Mutatómagány két ütés közt.
Hajnali angina ébreszt.

Met

tévészöngéssel titrált homályállapot
visszatükröznek a törött nyakú ampullák
mit súghat a domestik reklám egy haldoklónak
morfinmiatyánk, ne hagyj el
minden kulcslyuk halálfej alakú
etess méztejével édesanyám
félek átrágni magam a csontokon
egy szatír álló mutatóval veri a számlapot
nézhetsz közben
csak arra kérlek, ne legyen senki, ha nem leszek
teli lavór, cserélendő kötés
szeretnek, mint megvakarni egy viszkető sebet
egész életemben ezen az alagúton mentem
azt mondták, sötét lesz
átlátszó volt

Common blue

tükörlazúrba fagyott
szárnycsapások egy gombostűn
gerincvelőbe szűrődő szemvillanás
egy jégtömbön ablakot lékelsz
vacognak a panelkockák
árnyékok magamra húzva alszom el
a pohárban átlátszó likvor
üvegezett lázalom
a repülés törekeny metszete

KUSTOS JÚLIA

naponta tanulunk bele

naponta tanulunk bele-
törődni hogy nem tudunk semmit se már
nem tudjuk kimondani hát mit is mondhatnánk
arról hogy bajban vagyunk először versekből tanultuk
de elmondani mondd mekkora kár elkezdni
egyenlő elrontani a dolgokat a dolgunk a dolgok
iránt bennünk nincs többé kegyelem szikra vagy tűz
bennünk a tárgy szenvedélytelen lebeg és gyűlik
halomba hullik.

mi lesz majd majd ha
az éhség is elhagy és testünk szép templomát
szétveri a szó kikiált belőlünk és azt mondja innen
már ne ússz tovább mert a térképen nincs az a túlpárt
ami a nád mögött még látható. fogrések közül még ki-
túrja a nyelv az édes kenyér belét

számbavett ugyan de csak kifordulni tud a gyomrunk
húsa húsrá sóra ízre nem tekint
átmos napról-napra valami szükséges legyen
itt egy tegnap ma holnap holnapután és még eltengődünk
a test szabta kegyen tudni a vízről szomj nélkül
aztán jönne a föld a madárlépte hó
hogy bajban vagyunk a verebek már mondták
hangjuk a vízen elterített hajó.

Kustos Júlia

(1996, Szombathely):
író, költő, kritikus. Szöve-
gei megjelentek az *ÉS*, a
Jelenkor, a *Hévíz*, az *Alföld*
számaiban. A szöveg
A tisztás munkacímű
regény egy részlete(ként
is olvasható).

A szerző 2018-ban Móricz
Zsigmond Ösztöndíjat
kapott.

Az oroszlánszáj szerelmes verse

*Folyón-túl van egy város – ott játszom én (...)
A szelíd kertészt kerülgeti vágyam (...)*

Aki sokat félt, mint én, nem érti a tiszta beszédet aztán,
de mindennél jobban vágyja. És kérdez. Az hogy lehet,
hogy a mellkasod nem húz? Fogínyed miért nem véres?
Mondd, nem vagy féltékeny rám? Nézd a szoknyám!
A szegélyét, ahogy a Duna fölött verdes!
Engem a szél megfúj, az eső megver, és folyton csak
kerülget a bánat. Fény felé ha küzdenék, visszaver fák
törzse, ága. Én nem kapok a fényből egy sugarat se, soha.
Mikor először a kertedbe léptünk, csak a függő csend fogadott.
A falak hidege nem bántott, emlékszel? A szíved, kertész, meg
csak dagadt és dagadt, míg körbevezettél, és ingedet úgy cibálta,
mint a legnagyobb viharok. Tenyered kérgéből tudtam én, hogy
még a földnél is őszintébb lehetsz.
Mikor földbe raktál, simogattál, köveket ajándékoztál nekem,
fényes levelek közt kimondtad nevem, és én most neked hozom
virágomat. De mondd, az utam újra mikor adod ki?

Gyökereim helyét mivel temeted? Vagy ha földedben
elszáradok, mit teszel? Villámok alatt ha táncolok,
ablakodból figyelsz-e majd engem? Tudsz-e úgy
figyelni rám, hogy én lehunyhassam saját szemem?
A föld azt mondja, amíg a pára száll,
korai azt mondani, hogy a zápornak vége
– mégis megosztja velünk mindenét.

Már késő, mikor a nagy tűz partja melenget.
Pernyeként száll alá sok csínytevésből
perzselt, valaha zöld levél.
Kedves bokraink ágából amit
kisajtol a tűz, sziszegve forr,
és parázsra csöppen.
Már későn ismerjük fel
a távoli parancsszavakat:
feloldódva füstben és lármában,
tájékozódásra teljesen képtelenül.
Most már hiába is mutogatunk
arra az egyre, akinek zsebében,
sokak szerint
még tegnap is
gyufásskatulya zörgött.

Mikor először kérdezték, akarunk-e
játszani, nem tudtuk még, hogy
tűz is lesz benne, és hogy a tűznek
füstje lesz, és lángja, és hogy
a füsttől a lángot látni nem lehet.
Azt reméltük, szép lesz,
minden színe izgalom,
mélyen szaturált, és jó, nem olyan,
mint ez a rémálom, amiben a levegő
keserű, és szomjas nyelvünkön
úgy olvad szét, mint a hó.

Váltóház

Mikor szellemvárosok tátozják nyomaink:
gyökér helyévé leszünk a beton alatt.
Madarak költenek könyveink közé,
konyhaszekrényeinkbe régi macskáink ellenek,
és az őzek, a róák elhagyott váltó-
házak pincéibe vackolnak.

Nappal a vadlesről figyelik
majd, visszajövünk-e,
és magukban nagyon is remélik,
hogy egy-egy lődörgő
példányunk lelőhetik majd
ha felperzselt mezőik szélén
párázásra készen véletlen épp
egy alkalmas nőstényt keresnénk.

Kovács Donát
(1999, Szekszárd):
Jelenleg Budapesten
tanul, az EHE teológus-
lelkész szakán.

KOVÁCS DONÁT

Helyzetjelentés

I.

a baj, hogy nem teszek semmit,
mégis minden megtörténik velem
hívás, sikerek, sok kétes szerelem,
okokat vizsgálni meg rohadtul hiába,
azt az utat járom, ami nincsen még kijárva.

Emlékeztessetek, ha célegyenesben vagyok.

II.

jól otthagytál, hallod, pont akkor és úgy,
mikor és ahogyan nem kellett volna.
hat hónap idestova módfelett kevés,
vagy mondom így: fél évnyi istenverte semmittevés.

III.

a kis szobákat valószínűleg azért hozta létre a jóisten
hogy ne lehessen elférni benne,
mint bármelyik testbe'

7 méternégyzet, beázott falak,
ablak híján exkluzív
bejárat a szélnek
nincs hideg, csak nem takaróztál be eléggé
vegyl már fel valamit, etc mondatok

harmincöt havonta,
negyvenötért bútorokat is adok.

Fogyatkozom

apró lettem, kisebb, mint szoktam
kisebb, mint mikor utánad futottam
megszégyenült gyerek, szégyenszégyenszégyen:
essen már meg a szívetek szegényen!

nem sok idő után volt először ez,
vagyis volt már korábban, és azóta kezd
ismét nőni, növekedni, ahogy én csak fogyok,
fogyok, mint napjaimból az orgazmusok

és lehetek profán, meg vulgáris, meg minden
dohányozhatok egész lágyan, igen keményen
nem lesz már semmi, már semmi nem lesz ebből
elfogyok, elkopok, mint a csap a cseppektől

A megjegyzések...

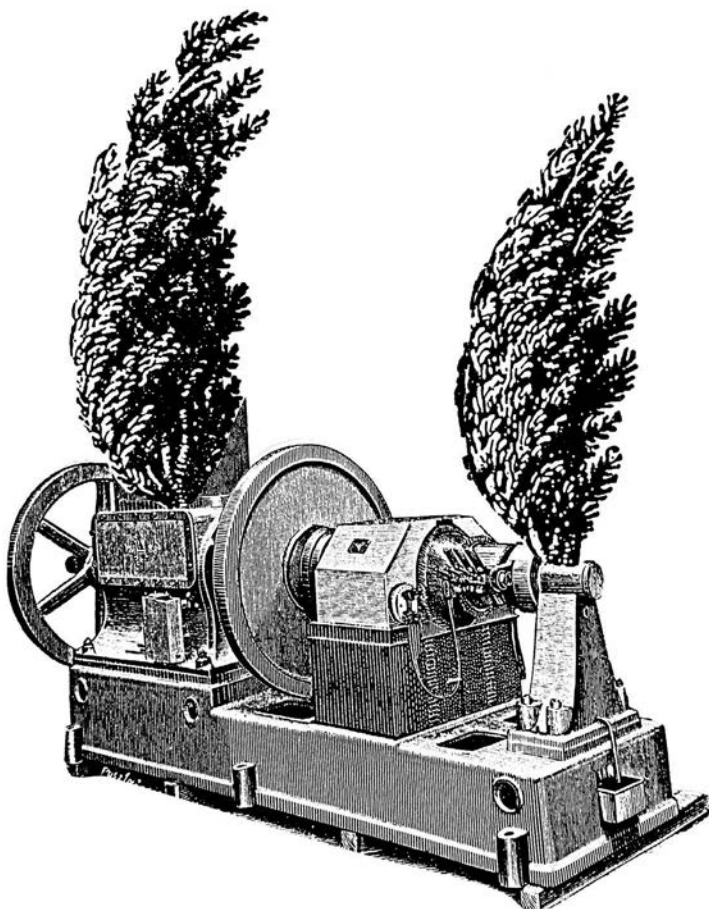
A megjegyzések elfogytak.

Csak várja, és várja, amíg
valamennyiük lassan bekullog az ágyba.
Most nincs megfejtés, nincs semmi értelem,
befogadható sem lesz most a végtelen.
Csend. Az lesz. A szoba megtelik vele,
óceánt rekeszt, csennel a szobát tele.

És alszik.

De hogy reggel mit kezd önmagával, mással:
megjegyzések híján reggelit tojással,
kávét tesz sárga csészébe,
barna szemüveget barnás-zöld szemére,
aztán pakol, fárad, ki fog akadni,
a hajadat, bazmeg, kontyba kéne rakni!
Kiakad. A szoba szárad. Zaj lesz a csend helyett.

Keresi, keresi megjegyzéseket.

Lauer Gábor

(1985, Mosonmagyaróvár):
munkája mellett írással,
zenéléssel foglalkozik, az
előbbivel komolyabban.

Horror-, thrillerstílusú
prózai kötetei: *Út sehová,*
avagy hét kis döfés (2016),
Mindenvörös (2018).

LAUER GÁBOR
októberi nap

késik a reggel ragad a perc
mintha vakon lábatlanul
önmagát kergetné a lomha nap
mintha isten elaludt volna egy picit
nem látni semmit csak ami fekete
semmi sem születik csak ami meghal
hamis szél füttyül a nyár gödre felől

mikor

mikor a célhoz nem visz út
mikor a végén tábla sincs
mikor az örökké szabin van
mikor sehol a kilincs

mikor mindenki lefelé
mikor megtelnek a Mennyek
mikor a liftet javítják
mikor nincs hová, de mennek

mikor ütemet vált a szív
mikor olvadni kezd a csont
mikor párolog az idő
mikor hamarabb jön a pont

átüt

szinte átüt a bőrön
ahogy várlak
a dagadó erek
kapaszkodók
a kopasz foltok
mint jelzőlámpák
a sűrke szálak
hogyan megtalálja majd
lapozás után

dobbant

üres testekből dobbant a két senki
olvadni kezd a tegnap valahol
láb nélkül járható utak vezetnek innen
sötét van, két agy zakatol

bőrünkbe enged lomhán a hajnal
felejtünk, csak pár morzsa marad
sápadó titkok válnak újra vérré
köszöntekek szemhéjaid alatt

Nádasy Ádám

(1947, Budapest):
nyelvész, költő,
műfordító. Az ELTE-n
szerzett angol-olasz
tanári diplomát. Polgári
foglalkozása nyelvész,
az ELTE professzora.
Budapesten és
Londonban él. Több
verseskötete jelent meg,
legutóbb *Jól láthatóan
lógok itt* címmel
(Magvető, 2019).

NÁDASY ÁDÁM

Másokból épülök

Olyan vegyes vagyok, hogy az se biztos:
én írtam-e vajon a dolgokat,
voltam-e kínos hős, mint Anna apja,
körülrájongott zenész, mint Laci?

A Non-Stopban is jártam, mint a János,
és nem tagadtam: virtuóz vagyok,
súrolt küszöbökön csak vártam, ültem,
álmatlan voltam és asszonyzagú.

Másokból épülök, könnyen felejttem,
hogy meddig vagyok én s honnantól ők,
a memóriám, ha van is, szelektív,
kétséges minden önbeszámoló.

Újra el kéne olvasni – ha vannak –
a rólam szóló történeteket,
kifaggatni a pultost: mit csináltam?
Igaz, hogy megvertem a lányomat?

Élősködöm, mások nedvei révén
jön létre bennem, ami létrejön.
A donor, ahogy végez, megy az útján,
és itt marad a puszta százalék.

Paklim hiányos, származásom is,
nem jön utánam többé az apám,
nem téveszt össze engem a fiával.
Tisztázhatom: mennyi a plágium?

Valaki más, ne én legyek a mérce,
egy unalmas, hétköznapi alak.
Anyám, kérlek, ne menjünk messze innét:
senki előtt nincs titkolni valóm.

*Színarabokat is fordít
angolból, többnyire
Shakespeare-t.
Lefordította olaszból
Dante Isteni Színjátékát
(Magvető, 2016);
alkalmanként verseket is
fordít angolról magyarra.
Nemrég novelláskötete
is megjelent: A szakállas
Neptun (Magvető 2020).
A szerző portréfotóját
Keleti Éva készítette.*

*A Műhely-rovat könnyed
irodalmi játék és erős
kapocs kíván lenni a
benne szereplő szerzők
és a folyóirat lapszámai
között. Minden számban
egy erre felkért szépirod
az előző lapban szereplő
alkotást kapja inspiráló
alapként, amelyre
szabadon, műfaji
megkötés nélkül írja meg
saját művét, amely aztán
a következő résztvevő
kiindulópontjául szolgál
majd. Ebben a számban
Nádasy Ádám az előző
számban olvasható Géczi
János-versre írt válasza
olvasható.*

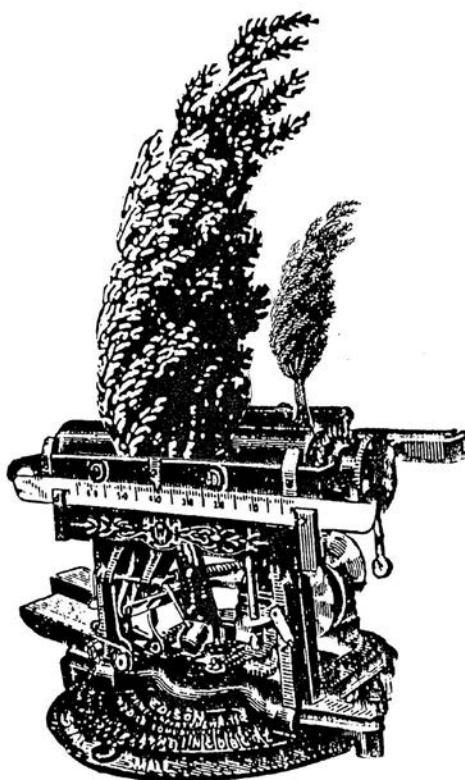
Önszínén fonákján tükörben élt
elkártyázta minden levelét
fa-korában dédapám
mondják egyetlen éjszakán
Szolnokon élt vagy tán Adán
hányat dobbant öregzöld szíve
a gömb alakú korona íve
alatt fű alatt
vagy kézen-közön
lehetett még legelő is ott
legelt a mesefa táltosa
aszályra vízözön
hoppra a kopp
válaszolhatott

és a foncsora-kopott
bozót-titok cserepein
az ágközi kék
elmondja történetét
pitypangos szárvégen a mese
szállt unokák unokájára
a játék szelleme
osztott még szál utódra jusson
valami rám leshettem jusson
fűközön kéz alatt folyt a játszma
jól megkeverve a való a csoda
tétje egy éjszaka
az utolsó lapokról leszállt a filkó
a következő partit vele játsszam
már betemettek az évek ki se látszom

Czilczer Olga

(1940, Szegváron):
zongora-szolfézs szakon
végzett Szegeden,
ahol jelenleg is lakik.
Kezdetben vidékre járt
tanítani, könyvtárban is
dolgozott. Írói pályája
első állomása: *Ne mondj
le semmiről* (antológia,
Szépirodalmi Könyv-
kiadó, 1974). 14 önálló
kötetéből egy válogatott
verseskönyv Irszágban
jelent meg angolul.
Továbbá 3 regény,
1 gyermekregény és
1 gyermekverskötet.
3 hangjátékát a Magyar
Rádió bemutatta. Eddig
a következő folyóiratok-
ban publikált: *Jelenkor*,
Pompeji, *Műhely*, *Liget*,
Holmi, 2000 stb. Mesterei
voltak: Rába György,
Csorba Győző. Jelenleg
új verskötetén dolgozik.

*Már az első kötete is
tartalmazott prózaverset,
a második már csak
prózaversekből állt (1987).*

A lék (egy észts mese nyomán)

A jégen jártam az meg beszakadt
folytathatod a tél tükre alatt
kezdte mint én a észts
öreg hol a test a víz a víz a test
s lehetsz esetleg saját kezdeted
s rám bízta a befejezést
itt abba is hagyta a mesét
vagy csak ellapozta a szél
s már nem tudtam az oldalszámot
fagyablakomon át fejjel lefelé
eresztettek gyökeret a fák
de ahogy mondta Klee
a lentnek a fent nem lehet mása
gyökérnek koronája
tél képe volt pedig
december február
szemben velem a zöldjegű nyár
bogárpillájú emberek villanások
igaz története és sokan mások
volt egy társ egy vagy két gyerek
ahol a lék ott kezdődött a mese
nekem meg folytatnom kellene

Két mutató

Visszasírt időnkben, ablaktalan, faltalan lakásban a képernyő-kék parkká zöldül. Talán most más könyvből olvasna anya a gyerekének, más nyelven kattogna a Singer, mely felváltva varr függönyt és napvilágot. Nekünk ugyan mindegy.

A találkozások ritka percei a szövtáts ideje. Talán már kiment a divatból a köralak. Itt élünk bezárva.

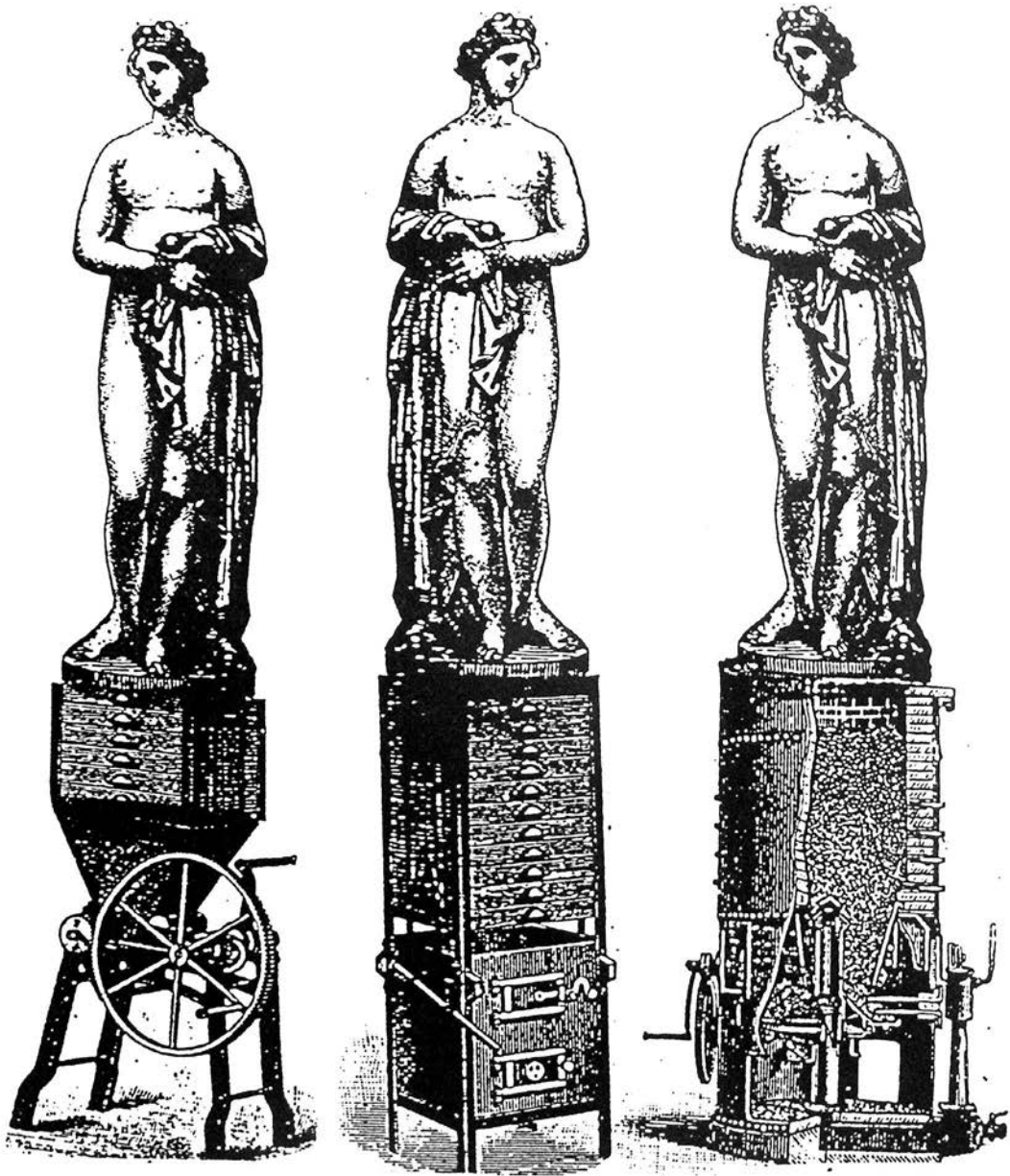
Hacsak a tengelice hátára nem vesz, velünk az üveghegyig meg sem áll. Tik-tak – még ketyegünk. Igaz csak a mese.

Történet folytatása

A monitor szélteben történetét írta tovább. Így esett meg, hogy ipszilonnal telt ki a sor.

Más felületeken a melléfal, késsel, villával az asztal, verssel, drámával a kert. Beragadt billentyű. Fülemlé? Kenderike? Mint aki jól érzi magát. Meg se moccan az ágon.

Ki- és bekapcsolom a gépet. Most röppen fel. No végre! Fellelegezhet a táj. A történetnek a továbbiakban már ő szab irányt.

JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA

Hetvenszer négy méter

Jánoki-Kis Viktória
(1982, Tiszaföldvár):
építész, író. 2006-ban
szerzett diplomát a
Budapesti Műszaki és
Gazdaságtudományi
Egyetemen. 2006 és
2011 között tervező
mérnökként tevékenyke-
dett. 2011 és 2013 között
szabadúszó újságíróként
dolgozott a *Heti Válasz*-
nak, a *Magyar Konyhának*
és a *Borásportálnak*.
2018 óta ír novellákat,
irodalmi és művészeti
folyóiratokban publikál
(*Vigília, Hévíz, Magyar*
Napló stb.) Budapesten
él, jelenleg első köteté-
nek befejezésén dolgozik
(*Hinni benned akartam*).

Hátrébb lépek, hogy lássam, mennyi hely maradt a táblán. Tele van.

– Letörölhetem? – fordulok a diákok felé.

– Nem – mondják kórusban.

– Akkor szóban folytatom. Plasztikus deformációnak tekinthetjük tehát a hajlítást, nyújtást, összenyomást és csavarást. Feltesszük, hogy az objektum teljesen rugalmas és akárhány ilyen jellegű manipulációt kibír. Ha így tekintünk egy tárgyra, akkor lényegtelen a forma, a kiterjedés és a térben elfoglalt helyzet. Csak a geometriai létezés állandó vonásait vizsgáljuk.

Lassan az ablakhoz sétálok. Szeretem ezt a termet, a legfelső szinten van, rálátni a Hudson-folyóra. Legalább harminc vitorlás tart az óceán felé, megfeszülnek a vásznak, egy irányba dől az összes árboc. Pár év múlva, ha több időm lesz, veszek egy hajót. Lili imádná, a feleségem meg kevésbé unatkozna mellettem. Visszafordulok a diákokhoz, a legtöbb még mindig a táblára írt képleteket körmöli.

– Az eddigiek tükrében tehát kijelenthetjük – folytatom, de elakadok. Kellemetlen érzés fog el. Az órámrá pillantok, és azonnal beugrik – húsz perc múlva landol a gép. A pulpitusához szaladok, felkapom a hátitáskámat, kiviharzok a teremből. Kettesével ugrálok lefelé a lépcsőfokokon, rendelek egy kisbuszt, mire kiérek a főépület elé, ott van.

A sofőr jól vezet, és szerencsére hallgatag. Megtalálja a kis utcákat, ahol enyhébb a forgalom. Hamar kiérünk a szigetről. Az autóban ülve tudatosul bennem, hogy fél év után újra látom a családomat. Görcsbe rándul a gyomrom, elfog a hányinger, még az ablakot is le kell húznom friss levegőért. Zakóm zsebéből előveszem a fecnit, amire tegnap este felírtam a kérdéseket. Judit: milyen volt az út? Lili: mit játszottál a repülőgépen? Gábor: hogy megy a munka?

Miközben fizetek, megkérem a sofőrt, várjon meg, mindjárt itt vagyok a családommal. Szaladok a terminálba, az információs tábla szerint éppen leszállt a budapesti gép. Egy korlátnál állok, távolabb a többi várakozótól. Magamban ismétlgetem a kérdéseket, izzad a homlokom, de legalább már nem émelygek.

Alig telik el két perc, meglátom őket. Judit mosolyog, Lili a bátyám karján ül, úgy festenek, mint egy igazi család. Már csak néhány méter. A feleségem átölel, zakatol a mellkasom. Atveszem a lányomat, rám hajtja a fejét, samponillatú a haja. Egyszerre beszélnek mindhárman, csak én nem tudok megszólalni.

– Apa, úgy nézel ki, mint egy lány! – nevet Lili.

– Rád férne egy hajvágás, öcskös – mondja Gábor.

– Este majd megnyírlak, nem mehetsz így a díjátadóra – jelenti ki Judit.

Bólogatok, mosolygok, félek, mindjárt elsírom magam.

Odaérünk az autóhoz, a sofőr kérés nélkül nélkül bepakolja a bőröndöket. Útközben a lányom minden felhőkarcolót megcsodál, mintha sose látta volna őket. Arcát az üvegre tapasztja, megállás nélkül csivitel, elszoktam tőle, kicsit bántja a fületem. Időnként a feleségemre pillantok, mereven bámul kifelé, biztosan fáradt. Most már furcsa lenne megkérdezni, milyen volt az út, inkább hallgatok. Gábor a sofőrrel beszélget New Yorkról.

Húsz perc alatt visszaérünk az Amsterdam sugárútra. Felvonszoljuk a csomagokat a főbejárat előtti lépcsőn, belépünk a szűk, sötét előtérbe. Zörög a lift, fújtatva hűz fel minket a negyedik emeletre. Benyitok a lakásba, orromat megcsapja a bűz. Bár már hozzászoktam, most mégis zavar. Az étkezőasztalon hagyott kávésbögrém körül fekete muslincák keringenek.

– Pisilni kell – nyafog a lányom. Nem tudja, merre induljon, pedig két évig itt élt.

– Gyere – mondom neki, és kézen fogom. – Erre van a mosdó. Kiegett a lámpa, úgyhogy jobb, ha nyitva hagyod az ajtót.

– De úgy nem tudok.

– Itt a mobilom, világíts vele.

Összevont szemöldökkel néz rám, de elveszi a telefont, magára csukja az ajtót. Visszamegyek az étkezőbe, mindkét ablakot kinyitották, huzat van. Judit mosogat, Gábor mellette áll, összeér a válluk. Halkan beszélgetnek valamiről, aztán a bátyám hirtelen megfordul.

– Nem úgy volt, hogy felveszel egy takarítónőt? – kérdezi.

– El kellett küldenem.

– Miért?

– Rendet tett az íróasztalomon.

– És?

– Eltüntette az egyik jegyzetemet.

– Honnan jön ez a rengeteg rovar? – kérdezi Judit. Dühösen csapdos az orra előtt, kinyitja az összes konyhaszekrényt, sorban kihúzza a fiókokat. A legszélsőnél megáll, felsikít. Odasietek hozzá, egy műanyag dobozban ezernyi kukac forgolódik, alig látszik tőlük a nyers hús, amit lakmároznak. Három-négy hónapja vehettem, mikor rá akartam venni magam a főzésre. Félig felvágtam, de valami közbejöhöttem. Nem emlékszem, miért éppen ide raktam, de legalább megvan a magyarázat a bűzre.

Előveszek egy szatyrot, beledobom a dobozt, leszaladok vele a ház előtti kukához. Mire visszaérek, Lili sír, hogy nem akar itt maradni. Judit ölebe veszi, megnyugtatja. Gábor lemegy a

sarki boltba, vesz égőt, fertőtlenítőszerket, enni- és innivalót. Utóbbi kettőről sajnos teljesen megfeledeztem.

Egész délután takarítunk. Gábor megszereli a végértartályt, állítólag csöpögött, én nem vettem észre. Igyekszem hasznossá tenni magam, leporolom a könyvespolcokat, rendet teszek az asztalomon, összeszedem a székek karfáin lógó szennyeseket. Többször Judit mellé keveredek, próbálom megölelni, de folyton kisiklik a kezeim közül. Egy idő után feladom.

Lili a kanapén ücsörögve rajzolgat. Lehuppanok mellé, átölelem.

– Mi lesz ez? – kérdezem, és megnézem közelebről a képet. Három pálcikaember kézenfogva sétál egy erdőben, fölöttük suta betűkkel írt nevek: Lili, Anya, Gábor. Egy pillanatra megfordul velem a szoba, de aztán visszaáll a normális kép. Rámosolygok a lányomra, megsimogatom a fejét. – Nagyon szép – mondom.

Felállok, ártmegek a konyhába, előveszek egy sört a hűtőből, kilépek az erkélyre. Alattam lépésben aszognak az autók, érthetetlen, miért dudálnak állandóan, ahogy az is, miért érzem magam ilyen kellemetlenül, amióta visszatért a családom. Mellém lép Gábor, rákönyököl a korlátra, babrál a cigisdobozával, majd rágyújt.

– Azt hittem, ünnepelni jövünk, nem lakást karbantartani – mondja. Felnevet.

– Elfelejtettem, milyen fontos ez Juditnak.

– Legalább egy doboz fánkot vehetél volna nekik. Húsz órát utaztak.

Elhúz alattunk egy szirénázó tűzoltóautó, mindketten utána fordulunk.

– Aláírtatok a válási papírokat? – kérdezem. Más nem jut eszembe.

– Persze, három hónapja. Mondtam telefonon. Nem emlékszel?

– De. Kell pénz? Tudok adni.

– Hagyd csak, boldogulok. Judit egy angyal, rengeteget segített. Ha ő nincs, biztosan összeroppanok. Remek nő, óriási mázlid van vele – mondja a bátyám. Tekintete a távolba réved.

Iszom a sört, már alig van a dobozban. Eszembe jutnak az elmúlt fél év esetlen skype-olásai, rövid e-mail-váltásai, félbehagyott telefonálásai Judittal. Hiába simítom hátra a hajamat, a szél állandóan belekap, és a szemembe fújja. Eddig nem idegesített, de most úgy érzem, minden hajvég tüként szúrja a bőrömet.

– Bemegyek, megkérem, hogy nyírja le a hajam – mondom.

– Jó ötlet, öcsi, holnap rajtad a világ szeme. Basszus, néha el sem hiszem. Ötévesen még nem beszéltél, én tanítottalak meg, hogyan kell tekerni azt a rohadt biciklit, most meg te vagy a szupersztár.

A konyhában elképesztő illat terjeng.

– Üljetek le – mondja Judit. – Főztem egy kis ragulevest.

Mohón kanalazom a puhára főtt hús- és zöldségdarabokat, fél éve nem ettem főtt ételt, olyan ez most, mintha két dimenzióból átlépnék háromba. A gyomromat előtű forráság összekeveredik azzal, amit a feleségem iránt érzek. Háromszor szedek, meg tudnám enni az egész fazék levest, de túrtözetem magam. Hallgatom a beszélgetést, apró-cseprő dolgokról van szó, Lili iskolájával meg a szombathelyi házunk felújításával kapcsolatban. Fél szavakból megértik egymást, többször felnevetnek olyan dolgokon, amik számomra nem jelentenek semmit. Juditot nézem, piros az arca, állandóan mosolyog. Odahajlok hozzá, megcsókolom, mire zavartan lesüti a szemét.

– Apa, mit csinálsz? – kacag a lányom, majd hirtelen felpattan. – Mesét akarok nézni – jeli ki. Atvonszolja Gábort a nappaliba.

Amint kettesben maradunk Judittal, elkomorodik. Megkérdezem, levágná-e a hajam. Szótlanul bólint, elmegy, fekete kis táskával jön vissza. Kihúz egy széket a konyha közepére, rámutat. Leülök, törölközőt teker a nyakam köré, kifésüli a hajamat. Vékony ujjai végigsiklanak a fejbőrömmön, megborzongok az érintésétől. Csattog az olló, hullanak a tincsek. Berreg a gép, rányomja a tarkómra, lentől föl, lentől föl, már csak két perc, és kész vagyunk. Két percet még éppen tudok várni, de aztán feléfordulok, magamhoz szorítom, felemelem, és átviszem a hálószobába. Nem érdekel, hogy meghallhatnak minket, nem érdekel, hogy azt suttogja, várj, ne most, még ne. Magával ragad a lüktetés, lecsukom a szemem, eltűnik közöttünk minden távolság. Megszűnnek a kételyek, végre boldog vagyok. De ő sír.

Éjszaka kusza, megoldhatatlan struktúrákkal álmodom, reggel nem szólok senkihez. Felveszem a szmokingomat, a családom meg van lepődve. Késve jön értünk a fekete limuzin, én előre ülök, ők hátra. Szótlanul araszolunk a kongresszusi központ felé.

A főbejáratnál egy szervező megkér, hogy kövessem. Hosszú folyosókon vezet át, majd rámutat egy szürke fémlépcsőre, ami a színpadra vezet. Felmegyek, remeg a lábam, vakít a fény, hunyorogva sétálok el a kitüntetésre váró kollégák mellett. Már mind itt vannak, leülök az utolsó üres székre, legalább negyven reflektor világít ránk, izzad a homlokom. Megszólal a zene, a közönség tapsol, fekete öltönyös férfi lép a mikrofonhoz. Elcsendesül a terem. Szűr a mellkasom, nehezen veszem a levegőt. Utálom a díjátadókat, még akkor is, ha ez itt épp a legmagasabb csúc, amire magamfajta feljuthat.

– Tisztelt hölgyeim és uraim! Ebben az évben a bizottság döntése alapján négy kiemelkedő matematikusnak ítéljük oda a Fields-érmet. Első, és a maga harminchárom évével legfiatalabb díjazottunk az új kohomológiai elméletek kifejlesztéséért, a perfektoid terek bevezetéséért és az aritmetikai algebra átfarmálásáért érdemelte ki ezt a különleges elismerést. Kérem faradjon ki, Professor dr. Krausz Péter.

Megfeszülnek az izmaid, kirúgom magam alól a széket, odaszaladok az öltönyös férfihez. Túl gyorsan mozogok, pedig a rendezők figyelmeztettek, hogy ne siesssek. Egyik oldalról az

oklevelet, másíkról az aranymedált nyújtják át. Kezet rázok, meghajlok kétszer is. Lassabban, mondom magamban, de a testem irányít, túl akar lenni a felhajtáson. Szembefordulok a közönséggel, záporoznak a vakuk, de így is látom, ahogy az első sorban feláll a bátyám, kezébe veszi a lányomat, és átöleli a feleségemet.

Visszamegyek a székemhez, leülök. Folytatódik a ceremónia, de egyre távolabbról hallok a hangokat. Szorítom az oklevelet és rajta a fekete kis dobozt. Eszembe jut a Derkovits lakótelep, ahol felnőttünk. Középen a lebetonozott kosárpálya, körülötte öreg akácfa és piros padok. Balról a másodikon csókoltam meg először Juditot. Alig lehettünk tízévesek, cseresznyés rágógumi ízű volt a szája. Gábor kilesett minket egy bokor mögül, és a csók után felröhögött. Huszonhárom év alatt egyszer sem fordult meg a fejemben, hogy kikezdhette Judittal, ebben a pillanatban mégis logikusnak tűnik, ami kettőjük között történt. Jó lenne hinni, hogy tévedek, de irtózom a hamis feltevésektől.

Levezetnek minket a színpadról, terelnek a sajtószoza felé. Jönnek a szokásos kérdések arról, ki miért kezdett el foglalkozni ezzel a tudományággal, hány év alatt végezte el az egyetemet, milyen tervei vannak a jövőre nézve. Kíváncsiak az összes közhelyre, amit csak ki tudunk préselni magunkból.

Hátradőlök a széken, a sejtésem körvonalazódott, már csak a bizonyítás van hátra. Judit ártatlansága axióma. Tudom, hogy szeret, tudja, hogy nélküle semmi vagyok. A változók Gáborból indulnak ki. Most vált el, javíthatatlan nőcsábász, és mindig is éreztetni akarta velem, hogy ő a jobb. Persze akadnak cáfoló tényezők. Megvédett apától, pótolta anyát, kicsi a valószínűsége, hogy valóban a káromat akarná. Összetett struktúra, ami csak az átmeneti körülmények hatása mellett értelmezhető.

Végre elengednek bennünket. Időre van szükségem, hogy tisztábban lássak. Megkeresem a lépcsőházat, futok felfelé, visszhangzik a lépteim koppanása. Pár szint után rájövök, hogy ez nem lakótelepi ház, aminek nyolc perc alatt elérem a tetejét, hanem egy manhattani felhőkarcoló. Megkeresem a liftet, hívom, beszállok. A kijelzőn megnyomom a legnagyobb számot. Hetven, mellette *skybar* felirat. Hangtalanul siklok az ég felé, senki nem utazik velem, ehhez már rég hozzászoktam.

Üvegfalú, világos terembe érkezem, közepén egy plafonig érő bár áll, tele töményitalos palackokkal. A pultot idős asszony polírozza, de ahogy meglát, abbahagyja a munkát. Rámosolygok, bólintok, mire unottan folytatja a törölgetést. Kilépek a teraszra, erősen fúj a szél, vakít a nap. Kikerülök pár rattan bútort, és a tető széléhez sétálok. A tömör mellvéd fölött legalább két méter magas üvegfal fut körbe. Nekitámasztom a homlokomat, lenézek. Az utak vékony, szürke szalagok, az autók apró színes pöttyök ebből a magasságból. Úgy nyüzsögnek, mint tegnap a kukacok azon a romlott húsdarabon. Odatolok a mellvédhez egy nagy asztalt, ráteszek egy kisebbet, majd arra is egyet, míg el nem éri az üvegfal tetejét. Kicsit billeg az építmény, de felmászom rá, törökülésbe húzom a lábamat. Szétnézek, végre semmi nem korlátozza a látványt. Szabadon gondolkodhatok. Közelebb húzódok az asztal széléhez, megkapaszkodok a üvegfal felső peremében. Lelógatom a lábamat. Hetvenszer négy méter választ el az úttest felszínétől, de most nem számít a térben elfoglalt helyzet és a távolságok. A létezésem állandó vonásait vizsgálom. A sejtés igazolása nem aggaszt, csak a következményei. Végig kell gondolnom, mi marad belőlem, ha elveszítem a családomat.

Előhúzom zakózsébemből a fekete kis dobozt, kiviszem a medált, elolvasom rajta a feliratot. *Magad fölé emelkedni és megragadni a világot.* Felpöccintem az érmet, megpördül, viszszahullik a tenyerembe. Megint feldobom, most magasabbra. Pörög-pörög, távolodik tőlem, kintebb hajolok, hogy elérjem.

– Hol van már Petya? – kérdezi Judit. – Legalább egy órája ácsorgunk itt.

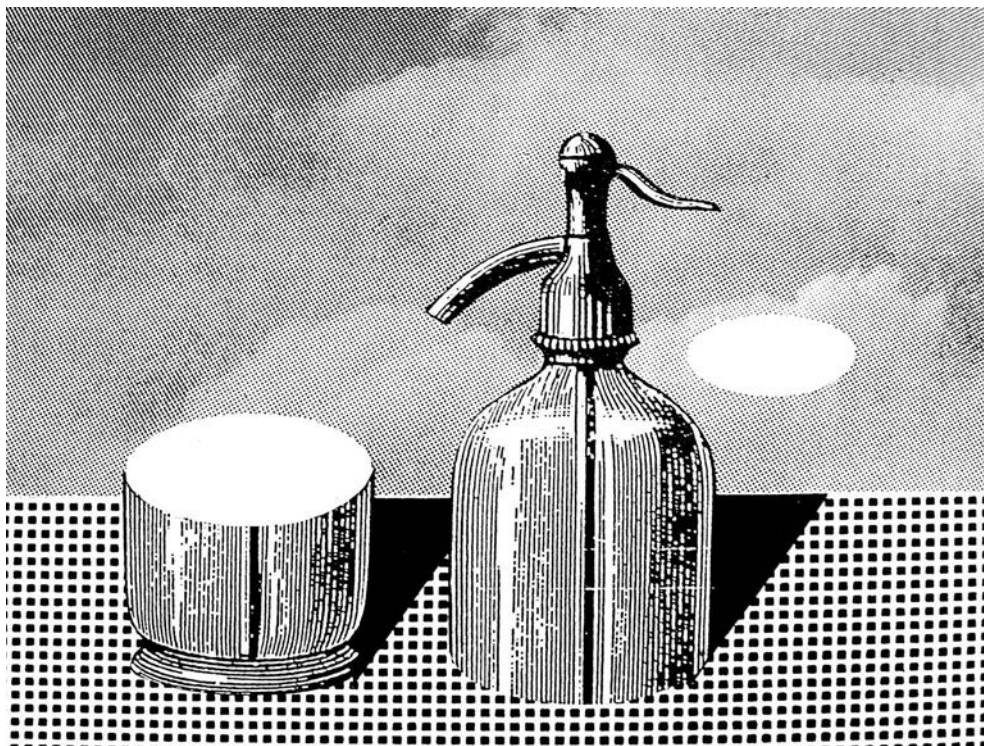
– Mindjárt megkeresem – mondom, és elindulok az épületbe. Morajló tömeg tolong az aulában, fogalmam sincs, merre induljak. A telefonját nem veszi fel ez az idióta. Benézek a nagyterembe, a színpad üres, kisebb csoportokba verődve beszélget néhány ember a széksorok végénél. Az öcsém nincs közöttük. Könnyű lenne kiszúrni a testtartását, mindig úgy áll, mint aki szégyelli, hogy magas.

Átmegek a kiállítótérbe, végigfutok a standok előtt, megint felhívom, de már ki se cseng. Rossz érzés fog el. Meglátok a falon egy plakátot. Repülő száll a kavicsos tengerpart fölött, kondenzcsikja képletet rajzol az égboltra. Eszembe jut a lakótelepi házunk teteje, a sok kis sárga kavics, amivel be volt szórva. Legalább százszor felszöktünk oda apa elől, mikor ivott. Petyának elég volt egy pofon, és már indult is. Mindig utána mentem, mert túl gyakran mászott fel a mellvédre. Én a walkmanemmel szórakoztam, ő kavicsokat rakosgatott sorba, és azon spekulált, hányadik dimenzióban van anya. Mintha attól, hogy valaki szó nélkül kísétál az életünkből, külön dimenziót érdemelne. Én azt reméltem, mindennap szenved, halálos beteg, marcangolja a büntudat, de ezt sosem mertem megmondani Petyának. Vajon egy felhőkarcoló tetején is vannak kavicsok?

Megkérdem a stand mögött álló nőt, hol a lift. Rettenetes az angolom, nem érti, mit akarok, de miután elmutogatom neki, felderül az arca, és a terem jobb hátsó végébe mutat. Futok, bár nem tudom, miért. Megnyomom a hívógombot, befurakodom a többi utas közé, egyedül én megyek a hetvenedikre. Egy üres bárba érkezem, besüt a nap, éppen dél lehet, a padló feketén csillog. Nyitva a teraszajtó, és ott van kint Petya, bassza meg, ott ül valami tákolmány tetején, közvetlenül a korlát mellett. Zakatol a mellkasom, nagy ívből közelítek felé, kerülgetem a bútorokat, hogy végig a háta mögött maradjak. Már csak tíz méter, kilenc, nyolc.

Megfordul, rám néz, lassan feláll. Az asztalok megbillennek alatta.

Nem merek megmoccanni, mintha rajtam múlna, megmarad-e az egyensúly.

Az öcsém elmosolyodik, széttárja a karját, és elrugaszkodik.

Ügyetlenül ér földet, térde nagyot koppan a padlódeszkán. Odaugrok hozzá, megfogom a vállát, de eltolt magától. Feltápáskodik, leporolja a nadrágját, leül egy fotelba. Sápadt az arca. Egyáltalán nem vagyok benne biztos, hogy tényleg felém akart ugrani, vagy csak inába szállt a bátorsága. Leülök mellé.

– Mi ez a cirkusz? Miért vagy itt? – kérdezem.

– Rájöttem a megoldásra – feleli.

– Miről beszélsz?

– Rólatok, cseszd meg, mi másról?

Térdemre támasztom a könyökömet, hallgatok.

– Tisztáztam az okokat, nem kell magyarázkodnod, értem, miért tetted.

A szemét fürkészem, de nem látok benne haragot.

– Ha az érzéseimre hallgatnék – folytatja –, akkor két hónapra eltűnnék, hogy ne is lássalak titeket. Aztán lehiggadnék, és lenne köztünk egy nagy veszekedés. Talán tettelegességig is fajulna a dolog, bár az ilyesmi nem az én műfajom.

– Nem a te műfajod – ismétlem halkán.

– Te az életre haragszol, én meg rád, hogy rajtam bosszulod meg a szar lapjaidat.

– Tessék?

– Hagyjuk, ne menjünk bele – feleli. – Elvileg tehát kivitatkoztuk magunkat. Én megbocsájtok neked, te megígéred, hogy távol tartod magad a feleségetől. Judittal elmegyünk párterápiára, hogy a bizalmam helyreálljon. – Feláll, tesz egy kört a székek körül, az állát dörzsölgeti. – A gond mindössze annyi, hogy nekem ehhez a forgatókönyvhöz sem kedvem, sem időm. Túl hosszú lenne, kimerítő, és unalmas. Elvonná az energiát a fontos dolgoktól. Ezért arra gondoltam, lépünk egyből oda, hogy te hazautazol, mi pedig folytatjuk az életünket ott, ahol fél évvel ezelőtt abbahagytuk.

– Nem gondolod, hogy ehhez a feleségednek is lenne pár szava?

– Judit meg fog érteni, hiszen szeret engem. Erre épül az egész struktúra.

– Ja, értem – felelem halkán. A cipőmet bámulom. Eszembe jut az első éjszaka, a halk ajtónyitás éjfél után, a lehulló köntös tompa puffanása, a félálomban rámomló beteljesülés, és másnap hajnalban Juci vallomása, hogy kiábrándult a férjéből, és engem akar. Leperegnek előttem az átbeszélgetett éjjelek, a vágytól terhes nappalok, az önmegtartóztatás hetei és az újabb egymásba zuhanások. A képek összeolvadnak egyetlen fájó emlékké. Sokféleképpen veszítettem már el nőt, de így még sosem.

A teraszajtó kicsapódik, két biztonsági őr szalad felénk. Az egyik hangosan kiabál, jobb kezével a magasban hadonászik. Felállok, elindulok felé.

– Ezt majd én intézem – mondom.

– De hát alig tudsz angolul.

– Nem baj, te csak menj. Este beugrok a cuccaimért. Judit lent vár.

Janáky Marianna

(1955):

Makón él. 53 évesen kezdett írni. Számtalan folyóiratban jelentek meg versei, kísérőzáró, drámapantomimjei, verses interjúi, többek között: 2000, Ambroozia, Bárka, Csillagszálló, Elle, Élet és Irodalom, Félonline, Irodalmi Szemle, Kortárs online, KULTer.hu, Magyar Napló, Műhely, Műút, Opus, Pannon Tükör, Prae, Spanyolnátha, Tiszatáj. Művei: Egységesülés, versek, 2008. Novellák regénye, Ab-Art Kiadó, 2016. Magamba ragasztottalak, Fekete Sas Kiadó, 2018. Paplan alatt, Tiszatáj Alapítvány, 2019. Gondolatok pelenkában, Fekete Sas Kiadó, 2020.

JANÁKY MARIANNA

Isten nem ver

(tragiszatíra-pantomim)

(A színtér egyik felén két középkorú férfi egy edzőtermi szobában bemelegítő gyakorlatokat végez. Mintha lassított felvétel lenne. A szél verdesi a redőnyt.)

VEZÉRIGAZGATÓ Nem is láttalak eddig.

(Odamegy a másik férfihoz széles mozdulatokkal. Kezet ráznak.)

BANKÁR Tudomásom szerint több csoport van. Csak egy órám van, 9-re be kell mennem. Örülök, hogy veled osztottak be. Legalább ismerjük egymást.

VEZÉRIGAZGATÓ Nekem is tárgyalásom lesz.

(A szín másik oldalán osztályterem. Több tizenyolc év körüli diák toporog a harmincas tanár mellett. A huzat valahol becsap egy ablakot.)

ROLAND TANÁR Oké, vállalom én is az előadást, ha én lehetek a hajtója! Rendben, akkor próbáljunk!

(A tanár pantomimszerű mozdulatokkal elindul az ajtó felé, a fiú követi a mozgását utánozva, majd mintha ostor lenne a kezében ütni kezdi osztályfőnöke hátát, a többi diák a táblánál áll mereven. A tanár megfordul, és távolabb löki magától a fiút.)

TANÁR Azért ne éld bele ennyire magad!

ROLAND TANÁR Az apám szerepelhetne?

TANÁR Megkérdezem az anyám?

ROLAND TANÁR Rég cumiztam már, ne vegyen hülyére! Nem veszek részt benne!

TANÁR Én meg nap, mint nap szívok veletek, nem? Mindenki szeretné, ha te is szerepelnél.

(Fény a színpad másik oldalán. Az edzőteremben egy kivetítőn a Ben-Hur film részletei villannak fel. A zenéje alig hallható. Mindkét férfi lehajol, lassan felvesznek egy-egy karikás ostort, csapkodnak vele maguk körül.)

VEZÉRIGAZGATÓ Jó ötletnek tartom.

BANKÁR Lesz rá fizetőképes kereslet.

VEZÉRIGAZGATÓ Egy hortobágyi csikós fejéből pattanhatott ki a szikra.

BANKÁR Lehet, de aki menedzseli, az biztosan többet szakít. Alig tudtam helyet kapni, és durván sokat kérnek érte, de te is tudod. Nincs részese-dészetek benne?

(Óvatosan rácsap ostorával a vezérigazgató combjára.)

VEZÉRIGAZGATÓ A logó se rossz!

(Finoman ráver társa combjára.)

BANKÁR Jelentősen megnöhetett a szíjgyártók, bórdíszművesek bevétele! (visszaüt óvatosan) Te is vettél, saját az ostorod?

VEZÉRIGAZGATÓ Igen. Meg pólót, tréningruhát, táskát, dezodort.

(Partnere mellkasát veszi célba.)

BANKÁR Én is, azok se voltak olcsók!

(Visszaüt. Egyszerre kiáltanak fel.)

(Fény az osztályteremben. A tanári asztalnál lökdösik egymást a diákok, nézik a monitort, majd a tábla melletti kivetítőről olvassák, amit mondanak.)

TANÁR Szóról szóra meg kell majd tanulni a teljes szöveget. Most én felolvasom, de ahol tudtok, csatlakozzatok! Néhányan a meggy-, cseresznye- vagy akácfából készített fogóra egyedi faragást, a csipkézett, lyuggatott bőr karszjira különböző díszítéseket rendeltek.

DIÁKOK Neveket, logókat, bibliai- és csatajeleneteket.

Civil kezdeményezésésként 2018-ban létrehozta az Osvát Ernő-díjat az év legjobb irodalmifolyóirat-szerkesztője díjazás céljából.

TANÁR Egy megrendelő a kenderkóc száaira színes gyöngyöket fűzetett. A mesterek kicsit csodálkoztak, semmi észszerű választ nem találtak, ahogy arra se, hogy pár megrendelő csak pótalkatrészeket rendelt, például...

DIÁKOK nyaklót, sudarat, sallangot, túcsapót.

TANÁR ÉS DIÁKOK Tudták, azok már régebben gyakorolhatnak, egyedül videót nézve, vagy kettesben, hármasban, akár többen is együtt az ágyban, és mindig vevők az újra, legyen bármilyen drága.

TANÁR A gyártók a nemzeti színű kötelek rendelésén lassan már nem is csodálkoztak. A következményekért mi nem lehettünk felelősek, mondogatták.

ROLAND Teljesen hülyék vagytok! Kit érdekel ez az egész? Nyáladzotok, mert egyszer az oszifó is fellép?!

(A tanár leveszi az ingét, alatta fehér póló. Végigsimítja mellkasán a Mindenki megérdemel egy kis fájdalmat feliratot. Határozottan, egyenként rámutat minden diákra.)

TANÁR Vegyétek fel azonnal mind a pólókat!

(Lassan sötétül el az osztály, a félhomályban még látszik, hogy pantomimezve vetkőznek a diákok.)

(A szín másik oldalán a két férfi csapkodja egymást az ostorral. Felerősödik a Ben-Hur zenéje.)

VEZÉRIGAZGATÓ Ha jól tudom, legfeljebb hetvenen-nyolcvanan tudták megfizetni a teljes, hét etapból álló elméleti és gyakorlati képzés árát.

BANKÁR Nekem is ez az infóm. (A vártnál nagyobb csap ostorával a vezérigazgató szívójákára.) Megérdemlünk mi is egy kis kikapcsolódást.

VEZÉRIGAZGATÓ Szerintem mennünk kell dolgozni. Holnap ugyanitt! (Kicsit meghajolva meg ki, két kézzel fogja az ütés helyét.)

(A kijáratnál már öltönyben vannak, láthatóan véletlen találkoznak. Udvariaskodva próbálják előreengedni a másikat.)

BANKÁR Gondolom, te se most látod először.

VEZÉRIGAZGATÓ Természetesen.

(Egymás szavába vágva olvassák az ajtón lévő plakát szövegét.) Mindenki megérdemel egy kis fájdalmat! Hét részből álló elméleti és gyakorlati képzés: 1. Intelligenciatesztek (IQ, EQ) 2. A fájdalom pszichológiája 3. Múltidézés 4. A karikás ostor és részei 5. Adni jobb, mint kapni 6. Próbák 7. Csapatversenyek Győzzön! A fesztiválon is szerepelhet! Az első órák ingyenesek nyugdíjasoknak és diákoknak! További felvilágosítás a recepciónál.

(A szín másik oldalán a fény. Csöngetés.)

TANÁR Folytatjuk a próbát máskor, ha egyáltalán... Roland is úgy dönt, mégis beáll!

ROLAND Utána meg mindenki engem cikizne. Oké, benne vagyok, folytassuk!

TANÁR Luca, Bence álljatok ide, és ahogy elmondtam, pantomimezzétek el, amit Rol mond!

ROLAND Ide ugyan biztos nem ül a kurvád, mondta anyám, éreztem a harag illatát. (Odamegy pantomimszerű mozdulatokkal Lucához, magához öleli.) A paprikás csirke fejét apa a tányéromba lökte, ott hagytam őket. A szobámban hasfájásodig húztad a lábad, a szeme is benne volt, sírtam és is, torkomban galuskák. A kórháznál másnap nedves szemedig ért az est, és nem jöttél haza velem, nevetés hullámaiba merülve mentél a másik irányba, a várandós kanyarból kifele.

(Lassan világosodik az edzőterem. A vezérigazgató egyedül toporog, nézi a kivetítőn a filmet. „Nem mer eljönni”, ismételteti. A szél egykedvűen csapkod befelé az ablakon. Odamegy, becsukja.)

BANKÁR Itt vagyok! Bocs! *(Kedélyesen ráver ostorával a vezérigazgatóra.)*

VEZÉRIGAZGATÓ 24-es és az ablaknál, mondta a nővér. Nehezen találtalak meg, anya. *(visszaüt)* Megálltam az ágynál, akár a levegő, lélegzeted követte az infúzió ritmusát, leizzadva ébredtél, cserélnék veled, pizsamát, mondtad, ott van, és kacská kezdeddel a szekrényre mutattál, karkötőd zsibbadás, ne, ne csengess, segítek, *(üít)* végezd el nyugodtan, nem hagytad, hogy segítsék, béna... kezdeddel te intézted el.

BANKÁR Két tojásból négynek rántotta, *(üt)* szalonnával, hagymával. Ebédre krumplifőzelék három verébnék, tükörtőjason feketebors szemek, *(üt)* száját vágta, hagyjátok már abba, meghalok én is, a konyhában fuldokolni lehetett apa halála után mindig a könnyben.

(Az eddig megismert szereplők a színpad közepén nézőteret alakítanak ki, leülnek a székekre. Csend. Hirtelen a Vezérigazgató, a Bankár, a Tanár és Roland feláll, pantomimezve elindul, lemennek a nézők közé, miközben magukat ostorral csapkodják.)

Négyen együtt: Zártkörű fesztivál volt. Nem árultak jegyet sehol, pedig sokan áldoztak volna rá, még ha nem is tudták, hogy akik az első fordulón győztek, azok később az önostorozók harcában is részt vehettek.

(Megállnak a félhomályban, egy-egy néző szemébe néznek, és mutatóujjukkal a nézők szemé felé bökdösnek.) Te, te, te! Kell az ostor? Te, te, te! Neked is kell?

TANÁR Zsebre tettem a szegyet, nagypapa a botjába kapaszkodva az iskolába jött értem. Sanyi ellökött, a két öltés ma is ott van a térdemen.
ROLAND Fülelemnél fogva húztál ki a medencéből, de az edzőnő nem anya, apa, és bámultak az osztálytársak, te őt, a medence partjáig elsiklani nem tudtam, csak asztmaroham, mondtad, és a csönd vett helyetted levegőt.

(Felélénkülve indulnak vissza mind a négyen a színpadra.)

SZÍNPADI NÉZŐK Még kivetítőn se követhettük a műsort! Kordonnal vették körbe a stadiont! Valamit tennünk kellene! Mit tegyünk?
VEZÉRIGAZGATÓ Távolsba nyúló hosszú ujjaid *(az utolsó lépcsőn visszafordul)*, körmődön fehér foltok, mint emlékeid, anya.
BANKÁR Zsonglörködtél, neveltünk. *(két tojást dobál már a színpadon)* Ha egy leesett, serpenyőbe került, anya.
SZÍNPADI NÉZŐK Volt szemtől szembe nyilazás, sarló-kalapácsarc, hátba bankkártya-darts. Tudjuk! Tudjuk!

(Néhányan felállnak a színpadi nézők közül, és felállásra buzdítják mutogatásaikkal a nézőtérre ülőket.) Menjünk haza! Ilyen hülyeséget! *(Az egymás mellett ülők vitatkozni kezdenek.)* Te akartál eljönni! Marhaság, menjünk haza! Maradj, kérlek, lehet, hogy a végén jó lesz!

(A vezérigazgató, a bankár, a tanár és Roland a színpadi nézők közé vegyülnek.) Várjunk még! Várjanak! Nincs még vége! Maradjanak még! Kint esik, az éjszakai utca rohanva közeledik, állj, a járdán megtámadhatják, a társa másik irányba megy? Égy autó elütheti! Maradjanak! Itt jó. Itt minden jó!

(A színpadon szürkeség. Egy fénycsík jelenik meg, elején burokfényben hat-hét év körüli fiúcska. Bal kezében egy nagy majom, jobbában játékos. Megáll a színpad szélén, elkezdene ütni a rajta csüngő plüssfigurát, de kidobja pantomimszerű mozdulattal az ostort és a majmát a nézők közé, majd felemeli fejét, és mereven felfelé néz. A levegőben megjelenik egy mobiltelefon. Felnyúl érte, bekapcsolja. Három lányka fut be, lemerevednek a színpad közepén, és kikerekedett szemekkel néznek felfelé. Hirtelen rájuk zúdul Junna baby metáldala fentről, a Doki Doki Morning. Leeszkedik a kivetítő, rajta a szám illusztrációvideója, ők énekelve lengetni kezdik magukat és piros szoknyájukat derekuk körül. Szinte felemelkednek tánc közben. A szám végén elsötétül a szín és a nézőtér. Csak a fiú kezében világít a színpadon a mobil, és egy fényes csík a kijáráshoz. Amikor a nézők kilépnek a színházból, egy „fal” fogadja őket embermagaságú nagytítő-kicsinyítő tükrökkel.)

Gyergyádesz Tódor, a zaj meg a malomkerekek

Halványkék volt a holdfény, mint a kés éle, pont, és Gyergyádesz Tódor látott valamit, hogy az ég alján lebeg. Elsőre szentjánosbogár-táncnak tűnt neki, a floureszkáló tízgyűszűnyi folt nem más volt pedig, mint a Jutka Persi neonzöld műkőrméi. Mióta kikaparták a koporsóból magukat, elpötyögtek időnként a telep házai fölött valamit, és sötétebb lett olyankor az éjszaka. A legtöbben nemigen tudták mire vélni ezt, Gyergyádesz Tódor fölismerte viszont a billentéseket, és megszólalt a fejében egyből a Verdi Requiemjének az Agnus Deije. A magnóhoz rohant, hogy földunnyogja egy BASF-kazetta B-oldalára a basszuszólamot, aztán a tűzbe vele. Addigra meg is érkezett a malom fölé a bégető, fekete felhők serege. Borult.

Nem régóta lakott Gyergyádesz a telepen. Azelőtt a Volga mellett volt tizenegy éven át hajóvontató. Tizenegy vörösbeigy fészkelte szürke szakálla alatt, és szomorú szimfóniát írtak nap végére a sárba a talpai. Éjszakánként a lányoma után maradt nehéz zenét olvasták mindig a csillagok. Része volt valahogy a dalnak, amit a természet végenincs mormogott. Az arcát mosta épp, a hosszú vonta előtt egy nyári hűvös reggelen, mikor füstbe bújít áriák tömegét hozta felé a folyó, meg hurok jajveszékéléseit. Az osztankinói adótorony felső részében pusztító kábeltűzet mutatta meg a víztükör neki. Minden hangjegy az égre folyt azon a napon, ami csak létezett. Azóta a világ összes rádiója Gyergyádesz fülében sercegett. Az azért sok volt. Elnyomott minden más zenét. És úgy mesélte a Surdászky Kamillnak kedden, a harmadik pasztörizált tej után, hogy akkor elege lett. Szélnék eresztette énekesmadarait, örvénybe dobta a szakálla szálait és tizenegy év után fellszámolta a volgai napjait. És nem lépett attól fogva, csak a külső talpélein, de csak nem hallgatott el benne a zaj. És mert a szélmalom vastag falai mögé nem hatolt be régen, csak a csönd, úgy emlékezett, és mert szabadulni akart, váltott magának Csebokszárinál másodosztályra egy jegyet a nagylóki szárnyvonalig, és elindult a telep fele, ahol gyakor az apja élt. Gyógyulni jött tehát ide. Felejtteni.

Hogy a mindenthallás mit jelent, az itt lakók nem tudhatták pontosan, de igyekeztek azért a maguk módján segíteni. Délelőttönként egy hatalmas hangszórót forrasztgatott a Surdászky Kamill, azt szerette volna a nyár utolsó open air kártyapartiján Gyergyádesznek megdörrenteni. Úgy gondolta, ha nem halkul el tényleg, egy pillanatra sem a feje, olyan hangosat kell majd neki hallani, ami megrémít minden benne bujkáló dallamot. Scootert például, esetleg Vangelist. Próbáltak a többiek is a baján enyhíteni. A Frigur kántor visszafelé énekelte hajnalonta az átokszóltárokat, háthogyha kifarolnak Gyergyádesz Tódor eszéből így, a Groszcsেকné akácmézzel kínálta, hogyha azzal gargalizál, beleragad netalán pár kottaszabványba is, a Groszcsек vadász meg söréttel lötte a szürkületi levegőt tele, míg Gyergyádesz a kertben szolmizált, hogy eltalál legalább néhány nyavalyás hajlítást valószínűleg. De nem.

Élt egy sofőr is a telepen, az Ikotity. Dániába meg Damaszkuszba vitt turistacsoportokat, és mikor odaért, kávéit ivott zaccosan és a bazárban vásárfiára is rábeszéltek mindig a kereskedők. Legutóbb nyolc liter pancsolt parfümöt adtak el neki, mellé meg egy kisujnyi dzsinnt kapott. Nyírfaháncsból ácsolt, pöttöm bölcsőben lakott, a tükörből lehetett látni csak, buggyos nadrágot viselt, akcentussal beszélt a magyart és valamiben mindig kellett mesterkednie. Kőrszakálla volt, leállni nem tudott. Mióta lecseréltette vele már párszor az olajat az Ikotity, lekaparta az üléskarfákba öröködött mindahány rágógumit, és parfümbe áztatta az összes kifakult Wunder-Baumot, nemigen tudott kitalálni mást neki, és mert a dzsinn tetlen maradni nem tudott, látta a visszapillantóban egyszer a sofőr, hogy nyolcasokat vág ki a fuvarleveleiből és a kertbe ássa őket el. Dugványozta a végtelent. Akkor jutott eszébe Gyergyádesz ügye. Mert ha ez a kis dzsinn a megtett kilométereket a földbe ülteti és azzal tulajdonképpen meg is szünteti, akkor ki tudná talán Gyergyádesz Tódorból is az összes zenét hordani. Ha időbe is telik.

•

Gyergyádesz Tódor mágneses labdával dekázgatott. Arra számított, a delej magához vonzza tán a rezonanciát a bokája körül, de nem. Délután volt, unott, lötyyeteg, kutyák marakodtak a farhát koncain. A Bartókon a Magyar Rádió Gyermekkórusa énekelt, mikor a malomhoz ért egy furcsa társaság. Elöl az Ikotity, vállán tükör, benne a dzsinn. Aztán a Surdászky Kamill, aki egy talicska CD-vel egyensúlyozott, a Groszcsекék, kezük ügyében mézes bödön és messze hordó sörétes is, a Frigur kántor tótágast álló kottatartóra támaszkodva rá, leghátul meg a Jutka Persi neonzöld műkőrméi. Chopin noktürnöket ütöttek épp és az ég feketészlilában kezdett ettől játszani. Azt mondták, megvan a recept alighanem, Gyergyádesznek nem kell mást, csak a száját nagyra tátani és öblögetni pasztörizált mézes tejjel néhanap, a többit tudja majd a dzsinn, ami egész Damaszkusztól utazott az Ikotity kesztyűtartójában a telepig. Nem látott Gyergyádesz dzsinnt sehol, de úgy bántotta addigra az összeviszesség, hogy bólintott, legyen.

Tizenegyvet ütött az óra, mire minden készen állt. A Groszcsек vadász járőrözni indult a malom udvarán, és, hogy összezavarja az éterben az összes rövidhullámú frekvenciát, időnként tüzelt. Elbizonytalanodtak még a harangok is, kondulni azok sem mertek azután. A Groszcsекné

Vass Norbert

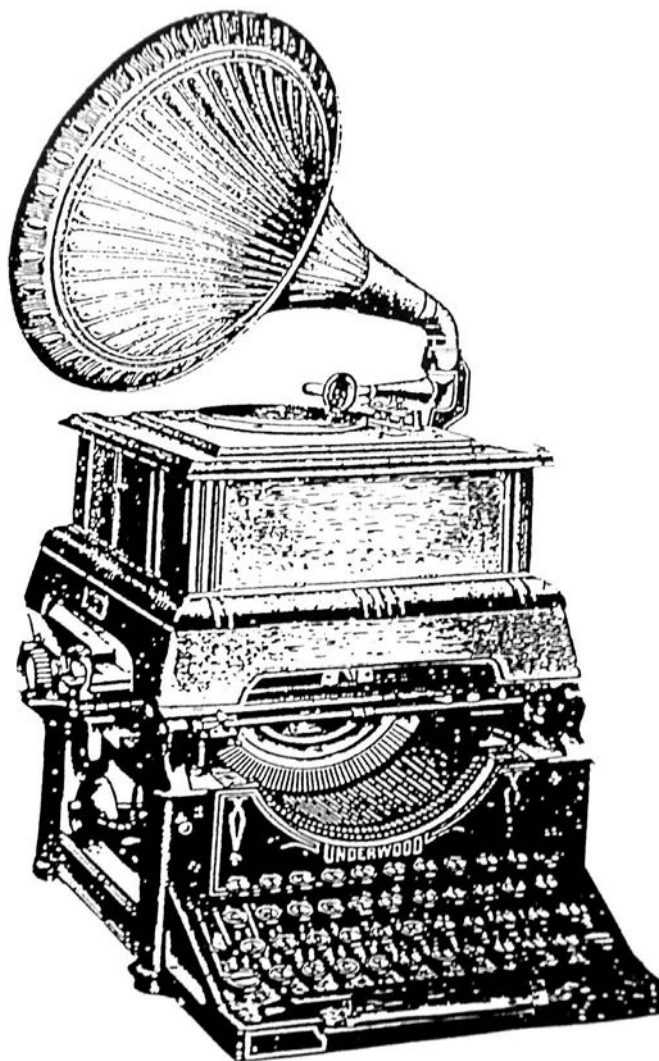
(1985 Kaposvár): író, szerkesztő, kritikus. Kisprózái, versei, tanulmányai, valamint könyv- és kiállításkritikái 2009 óta jelennek meg különböző online és printfelületek hasábjain. *Hallgat* című esszéjét 2016-ban került a könyvesboltokba, *Indiáncseresznye* című novelláskötete 2019-ben látott napvilágot, ahogy *Kupakoskifli* című fotóskönyve is.

2018-ban Móricz Zsigmond-ösztöndíjat kapott. A szerző portréfotóját Végh László készítette.

mézes kenyeret kent a dzsinn-nek, hogy győzze, óránként száztizenegyet is akár, a Frigur kántor fejjel lefele lógott a körtefán, és a 4'33"-mal vezényelte tele, John Cage-től, a levegőt, a dzsinn, az meg Gyergyádesz szájába mászott, pöttömnyi vésővel faragni le a hangszálakba henderedett sokezer dallamot. Hát a Surdászky Kamill hogy segédkezett? Elvette a dzsinntől a kitermelt muzsikát, és egy szünetmentes tápról működő háromnyolcvanhatos számítógépre vitte föl. Aztán kétszeres sebességgel, mp3-formátumban írta ki a CD-ire. Mindet, ami volt. Tizenegy nap, tizenegy éjjel dolgozott a dzsinn, akár a gép, addig állt csak néha meg, míg pár gyűszűnyi mézes kenyeret befalt és várta, hogy Gyergyádesz pasztörizált mézes tejjel öblöget. Érezte, hogy a hajóvontató egyre jobb kedvre derül.

Végül egy dolgot az Ikotity is kitalált. Régi sofőrként tudta ugyanis, hogy traffipax ellen a rózsafüzér nem segít, a CD-lemezek jól jönnek viszont. Neki is lógott a buszban, a fakó Wunder-Baumok között egy karcos Kadlott Károlya. És hogyha nem fogja a traffipax a CD-s Ikarust, távol tartja akkor talán az írt lemez Gyergyádesztől is a percegést. Nagyjából ezt ókumlálta ki, és mert dolga más nemigen akadt, elkezdte a dupla sebességgel megírt mp3-akat a malomlapátokra kiragasztani. Nem kevés volt, négyszer száztizenegy lemez, halványkék holdfénynél hajnalig rakta, mire végzett velük. Aztán elszenderült és akkor, először a dzsinn is lepihent. Mindenki aludt a malom udvarán, csönd volt, csak néhány morfinista tücsök ciripelt. Azt latolgatta mind, maradt-e Gyergyádeszban vajon zűrzavar.

Fölvirradt aztán a nyári nap. Ezerszereztek sugarát a CD-lemezek. Ragyogott a gyöngö szélben a négy malomlapát. Olyan fény lett, hogy a sötétnek nem csak ellentéte az, tagadása is. Bégetni kezdtek az égen a fellegek, duruzsolni a Groszcsék vadász sörétjei, a maradék méz meg, a bödön alján, táncrea kelt. Gyergyádesz Tódor arra ébredt, hogy hallja a seregélyeket megint, és hogy a léptei fűrészporba rajzolt kottasor, és hogy megszűnhetett akkor benne a szüntelen pattogás. Dudorászni kezdett a dzsinn valami ősi éneket és csatlakozott hozzá mindenki a malomudvaron. Gyergyádesz is. Kísérték őket az égből a Jutka Persi neonzöld műkörmei. Sötétebb szokott ettől lenni rendszerint, de annyi fényt szabadítottak a telepre a csillogó malomkerekek, hogy nem lett éjszaka, tizenegy hónapig.

Holt kertem társasága

A fent és a lent. Közte a ház: szívközep. Oldalt megereszkedett, rozsdás drótkerítések há-
lója, lyukakkal; átmászhatók, átjárhatók. A szomszédos kertek jobbról és balról. Teraszos-
lépcsős emelkedés, süllyedés térben, időben; minden terasz egy-egy tüllréteg. Gézcsapdába
tapadt időszilánkok. Gubancos útvesztő; sehová, sosem, mindig, ugyanoda.

Legalul, ásítóan sötét nyiladék határán zárhatatlan, feketés-rozsdás kertkapu. Alsó harmada
horpadt vaslemez, fölötté kerítésrács, X-alakú keresztpánttal, tetején kovácsolt, szimmetrikus
tulipánívek; az alsó lemez és a rácsos rész közepén sugaras, szintén kovácsolt rózsatányér
(napkorong?). A kapun nincsen kilincs, a zárja üres, fülbemászók tanyája; mindig nyitva áll.
Fölötté, a terméskő fallal megtámasztott, soklépcsős benyíló fölött, amelyet a kapu zár le (illet-
ve nyit ki a meredek Rügy utca felé), tavasztól télig dúsan burjánzó televény virul; fű, virágok:
ibolya, nefelejcs és harangvirág, tulipán, obszcén nőszirm, sápadt szívű hófény, sugaras szel-
lőrőzsa, csipkebokor, elvadult rózsalugas, kék meténg, sárgakelyhű nárcisz. Azúr csillagvirág,
báronyos nyuszifül, fűrtös gyöngyike. Es névtelen, tiszavirág életű mezei tündöklés, nyílás
és hervadás. Hézagos terméskő lépcsőfokok, foghíjas sziklakert, kövirőzsa, darázs-fészek. És a
fák, a fák: égig érő dió, vékonytörzsű mandula, sudár jegenyék, magányos sárgabarack. Bok-
ros mogyoró, satnyuló szilva és cseresznye: keserű. Meg ribizli és tuskés vadszeder. És a
ház előtt, az udvarnyi terasz szürke támfalánál reszelős, lapátfüllű, ezüstágú füge, fűrtös orgo-
na. Többszárnyas üvegajtók előtt eltolható fehér rács, közvetlenül előtte is fa: fehér akác. A
házközépnél még egy: fekete szeder.

Fehér keresztvács mellett is, a szobák ablakán. (Gyakran visszatérő álmod: bentről nézel
ki, a sötétbe; odakinn valaki áll, csak néz befelé, mozdulatlanul, fenyegetőn.)

Vajon miért, miért, hogy a kert lenti, alvilági talpazata gazdag igazán, a bujaságig? Mert
ide gyűlik, itt üledik meg a hajnali harmat, az eső, a lezúduló víz? S véletlen-e, hogy amint
feljebb érsz, egyre gyéresebb, szegényesebb a televény?

A ház: vakolatbőrét vedlő, sárgaságtól sápadó, meszesedő tömb, amelyet megtámaszt a
nagy udvarterasz előttetek. A felső lakás bejáratának szintjén – ha fölfelé mész, balról, a men-
tabokrok fölött – nyáron árnyas, enyhét adó, terebélyes diófa öles törzse fogad, rezgő koronája,
kerek vasasztalos, csőszékes pihenője közepén terpeszkedik, hogy aztán fölötté – még mindig
balról –, csak a kiegészítő ültetvények, a felső mogyoróbokor sátra és az utolsó mandu-
lafa árvalkódjék. Jobbról meg a romos, gazos, örökre beesett üvegű virágház, a titokzatos,
pókok lakta, szerszámok nélküli szerszámkamra éktelenkedik (*dili, hopp, dili, hopp*, szaval-
tatók kórusban ti, a kicsik, a nagy, legalább tizennégy éves Gina vezényletével; a *dili*-re ki-ki
elengedte, majd a *hopp*-ra elkapta az addig markában szorongatott követ: ez volt a kísértet- és
Szúmanó-riasztó rituálé, mert a kamrában kísértetek tanyáztak, és ott lakott a Szúmanó is, a
folyvást percegő). Mielőtt felérnél a legfelső, az utca szintjét folytató földteraszra, ahol mindig
elvakít a fény, a csupasz, fekete, ép és ívelt tuskesorban végződő, átmászhatatlan kerítés, meg-
álljt parancsol a folyton zárt, kétszárnyas kapu. Dísztelen.

De indulj neki, járd körül újra a kert. Lentről fel, föntről alá. A Rügy utcától az Endródi
Sándor utcáig és vissza. Ha megmászad a domboldalt, vagy a szomszédból, a Kisertről, az
iskolából vagy a Bimbó úti kisközérből, esetleg a Pasaréti téri nagybolttól, netán a kiserdei
portyákról hazaértél, jó volt szusszanni egyet ott, a lenti a kapumélyedésben. A barlangos, a
vadsókatól többméteres hajkoronát viselő belépő bő teret engedett a képzeletednek: vajon kit,
mit találsz a homályos torokban, csókolózó szerelmeseket, sötétképző, gyerekekre leső ósze-
rest, bádogoscigányt, hőscincért, macskát vagy kóbor ebet? Vagy csak a csend vár a fölfelé
caplatás zaja után, hogy figyelmeztessen: határra értél, innen saját birodalmad vár; a kert, a
ház, az otthon. A kövezett kapualj mellett, kívül, az utca felé furcsa, kőből rakott odúféle la-
pult; elképzelnél sem tudtad, mi végre. Kutyaház? Ülőke, pihenő az érkezőnek, hogy kifújhassa
magát, mielőtt a százalványos lépcső megmászására indul? Sokszor beletúrtál, hátha odarejtett
kincsre, titkos üzenetre bukkansz, de lomha gilisztánál, bogaragnál, száraz avarnál, illatos ga-
zoknál egyebet sosem találtál.

Mikor a kapuhoz ereszkedő lépcsőt s a fölé boruló diófát elhagytad (egy hatalmas vihar
valamelyik nyáron kicsavarta, rádöntötte a kerítésre, s ti, a kisebb nővéred, a házban lakó
testvérpár meg a szomszéd gyerekek élvezettel vettétek birtokba a váratlanul megnyílt hidat:
rajta máskálátok oda s vissza a két kert között, a lépcsőjárast megspórolva. Ez alatt a diófa
alatt pisilted le apáddal egy havas téli napon a szomszéd kerítést, „repülőzünk, repülőzünk”,
mondta nevetve); egyszóval a diófa fölött derékszőgben balra forduló földes-köves kerti
úton az első széles teraszlapályra érve, ha csak tehetted, letértél balra, hogy számba vedd a
valamikor gondozott, akkorra már jócskán elvadult alsó kert csendes létének jól ismert, még-
is mindig új részleteit: a Ringót, az elhagyatott rózsalugast, a vízórárt, a cseresznyefát meg a
darázs-fészeket támfalat.

Ember ritkán zavarja meg szemlélődésedet; a házban olyan kevesen laknak, hogy kicsi a
valószínűsége a találkozásnak; a fölöttetek élő család különben is a felső kaput használja in-
kább, s napközben legfeljebb a két gyerek, a nagyszülők és Annus, a „háztartási alkalmazott” –
vagyis a cseléd – lehet otthon. Az év minden szakában akad nézni való ott lent, de a május végi,
verőfényes hetek látványosak igazán. A teret a leghatalmasabb diófa uralja (ez a Ringó, de oda

Csuday Csaba

(1944, Kassa):
költő, prózaíró, a spanyol
nyelvű irodalmak
kutatója és fordítója.
1974-től a *Nagyvilág*
rovatvezetője. A *Magyar*
Művészet szerkesztője.
1996 és 2011 között
a PPKE oktatója,
tanszékvezetője.
Nyugalmazott egyetemi
docens. A Magyar
Írószövetség rendes,
az MTA és az MMA
közttestületi tagja.
Esszéket 2014-en
jelent meg a Nap
Kiadónál *Fantaszitikum*,
mágia, valóság
címmel. Gyűjteményes
versesköteték kiadása
szerepel a Magyar Napló
idei kiadói tervében.

Csuday Csaba 1990
és 1995 között
diplomataként dolgozott
Madridban. 2004-ben
a Spanyol Polgári
Érdemrend komturja,
2014-ben a Magyar
Érdemrend tisztikeresztje
kitüntetésben részesült.

A novellát kísérő kép a
szerző forrásmegjelölése
alapiján María Luis de la
Mota és Juan Mota A kert
című objektje.

inkább csak akkor érdemes felmászni a pilótaszékül szolgáló ágelágzásig, ha K, a felső család veled egykorú fia is veled van, mert ez az igazi élvezet: ki tud messzebbre szállni, ringani az ággal). Itt, a diófa lábánál tudtad meg egyszer K mindent (jobban) tudó nővérétől, hogyan lesz a gyerek. Úgy, hogy a férfi belepisil a nő puncijába, világosított föl Zs. Később kiderült persze az osztálytársaidtól, hogy nem egészen így történik, s hogy mi és hogyan kerül oda gyerekcsinálónak. Az, amit pár év múlva rendszeresen termeltél te is éjjelente, furcsa álmok kíséretében. Ilyenkor frászban voltál napokig: ha ez így megy tovább, nem lehet gyereked, mert amitől lesz, kifogy – rémüldöztél.

Tovább, felfelé: alapélmények. Jobbra: a ház másik oldala mellett felvezető foghíjas lépcső, ahol háromévesen a homlokodra estél, ahol később a szomszéd P betörte a fejed egy féltéglával; apád lerohant, megpofozta; aztán apád, még egyszer, amikor elvitte az ÁVH, majd váratlanul felbukkant; a kép, amint a jobb oldali lépcsőről felmászva – mindig ott jött föl, talán, hogy rövidítse az utat, talán, mert szeretett falat mászni – átugrik a vastag csókorláton; szakállas feje képzeletedben egyenesen az ÁVH pincéjéből bukkant elő, a semmiből hazaérve. Nagy öröm. A fehér akác éppen virágzik.

Jobbra, a szomszédban, alattatok, a tiétekénél jóval nagyobb, csaknem bérháznyi villa. Lakói kisemberek: öt család, három szinten: katona, postás, cipész, munkás; az alagsori, egyetlen pincehelyiségben Grehmenék, nyolcan (sosem jutott eszedbe, hogy feltedd a kérdést: ezek az egyszerű népek vajon hogyan kerültek oda, arra az „úri” helyre? A két háború között bizonyos T család lakta a villát, Takács, Tukacs vagy ilyesmi; nyilván Nyugatra távoztak. De miért épp azoknak utalta ki a Tanács, akiknek kiutalta, és milyen alapon?). A háztól feljebb a fészerpaddás, az őszibarackos, amit, barackéréskor kéjjel dézsmáltatok. Később a kukkolások: vetkőző lányok az ablakfüggönyök mögött; K. Éva vörös fanbundája, amint a lavorból mosakszik, T. Mari észveszejtő alakja, N. Mari telt mellei. Amelyeket fülledt nyári esteken a konyhaablakuk előtt, a lépcső tetején trónoló kő virágtartó mellett vagy az illatozó rózsalugasban hagyott is (és nem csak neked) markolászni. És a Tanár. Angolt tanított egy főiskolán, agglegény volt és festett is. A tanítványai jártak hozzá modellt állni, ülni, és feküdtek is, persze, lefeküdtek a tanár úrral (mindenki csak Béluskának hívta, mi is, egymás közt), mi meg az ablakához támasztott létráról lestük, látunk-e valamit az aktusból a redőny résein át.

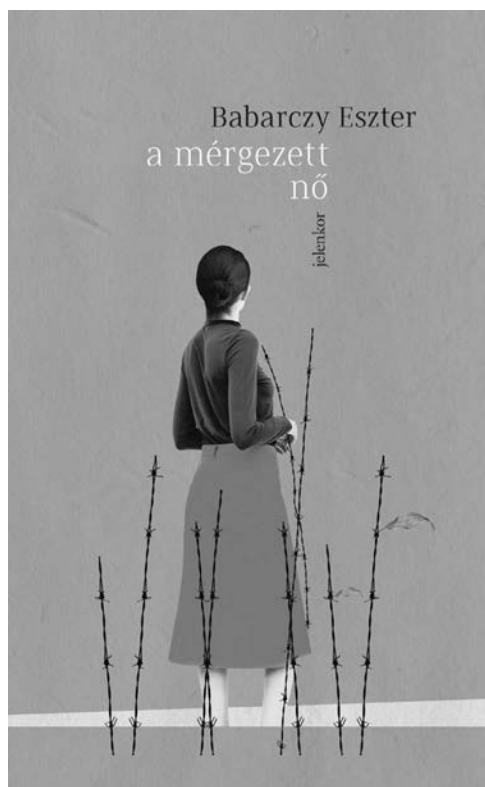
Baloldalt, a bal szomszédság egész kis falu: három pici ház a Rügy és az Endrődi Sándor utca közti saroktelken; három rokon mesterember: asztalos, lakatos, ács. Munkásarisztokrácia? Ők saját maguk építették az otthonukat, de vajon miből vették a telket, miből futotta az építkezésre? G néni, K néni, a nagy közös játékok a lányukkal és a többiekkel, esőben, a G néni verandáján; G néniéknél a cimbalom, Aéknál a farkaskutya. Kerítés választotta el a kertrészt, a kutyát, a rokonokat. Szintén balról, a házatok vonalában, de már a ti kertetekben a mángorló (egyik ujjadat egyszer összelapította, mert K megforgatta a nagy kereket a két hosszú henger végén, mikor ujjad épp a fogaskerekek között volt).

Legfelül: semmi, csak a sivár plató a mindig zárt, kétszárnyas, dísztelen kapu mellett, meg a vadsóskaival befutott kerítés. A gyerekkórus, ha párocska jött: „két szerelmes pár, mindig együtt jár, csak akkor kéreget, ha lopni nem lehet”. Olykor az ószeres: „Ószeres! Cipőt, ruhát, képet, bundát, mindent veszek! Ószeres!” Az alsó szinten, melletted lakó, a mosókonyha és az egyetlen szobák közötti kazánszoba albérlője, Mária néni, aki mindig ott fenn, a sóskaival befutott kerítés takarásában napozik meztelen, egy fehér lepedő mögött; te kúszva, hangtalan közelítesz, ő tudja, hogy ott vagy, de úgy tesz, mintha nem tudná. Kicsit lógnak a mellei.

(A kert és a ház együttesét a 60-as évek második felében vette meg a régi tulajdonostól – ez külön rejtély, hogy nem államosították 45 után –, akinek, ha jól emlékszem, havi 50, azaz ötven forint lakbért fizettünk a villa alsó szintjén szükségből kialakított szobakonyhás, komfort nélküli lakrészünkért, amiben eleinte hatan laktunk: a szüleim, és mi négyen, testvérek, egy tollseprűgyártó kisiparos, a VII. kerületből. A házon, amiben nagy lakást kaptunk a bérletünkért cserébe, még sokáig ott díszelgett a cégtáblája: „Ne dobja el használt nyelét, újra megkötjük a fejét”. Ő aztán előbb az alsó kertet adta el, amin ronda, háromszintes kocka épült. Később, talán már a 80-as években, a házat is lebontották; ma egy stílustalan ikerház látható a helyén. Az Endrődi Sándor utcai kerítés átláthatatlan tükörfal, a postaládán orosz nevek olvashatók...).

Nem egy lányregény

(Babarczy Eszter: A mérgezett nő)

Harminc éve, a *Jelenkor* folyóirat 1990/6. számában jelent meg Sárbogárdi Jolán szerzői név alatt *A test angyala* című lányregény-paródia. Azóta már köztudott, hogy az álnév mögött valójában férfi szerző, Parti Nagy Lajos rejtőzött, a kisregény mégis a női irodalom fontos szövegévé vált. Egy helyütt a hősszerelmes, Balajthy Dénes tévérendező érdeklődésének köreiről és olvasmányélményeiről nyilatkozik a szende Margittay Edinának. Kifejti, hogy „[a] maga szerény részéről nem szeret olvasni válásról, megcsalásról, öreg k...vák nyomoráról, abberrált főnökökről, öngyilkossági kísérletekről, alkoholról és kábítószerokról...”¹ Amennyiben tiszteletben tartjuk a tévérendező kitételeit, úgy *A mérgezett nő* című novelláskötetet a témája alapján semmiképp sem ajánlhatjuk neki jó szívvel. Mert bizony megalázó viszonyokkal, szexuális erőszakkal, rosszul működő családdal és önromboló helyzetekkel szembesítenek a kötet elbeszélései. A szóban forgó könyv – ahogy mondani szokás – nem egy lányregény, mégis fontos és figyelemre méltó szöveg, erős és határozott hangú írás.

Babarczy Eszter novelláskötete kegyetlen, bátor és kockázatos vállalkozás. A korábban esszéket és publicisztikai írásokat jegyző, valamint egyetemi oktatóként és közéleti műsorokból ismert szerző első szépirodalmi műve ez a kötet. Jóllehet egyes szövegei már egy-két évtizedesek. A *Szülők* például a *Nappali ház* című folyóiratban jelent meg elsőként még 1998-ban, a *Mell-blog* és az *Itáliai utazás* pedig a 2007-es *Szomjas oázis* című antológiában.

A mérgezett nő elbeszélései többnyire kényelmetlen, kínos, társadalmilag tabusított, esetenként traumatikus témákkal szembesítenek. A kötet újdonsága és erőssége mégsem ebben rejlik. Hasonló témájú prózai írásokat szép számmal tudnánk sorolni akár csak a hazai kortárs irodalom köréből is, melyet gyakran ér az a vád, hogy „nem könnyű olvasmányok” – bármit is rejtessen ez a kisé homályos, naív értelmezői kategória. Babarczy novellái felidézhetik például – hogy ehelyütt csak női szerzőket említsék – Tóth Krisztina *Pixel* című kötetének egyes darabjait vagy Szabó T. Anna *Töréstetszjének* történeteit. A felsorolás nyilván még folytatható lenne.

Az, hogy az olvasó nehezen tud szabadulni *A mérgezett nő* hatása alól, sokkal inkább annak köszönhető, hogy a szerző kíméletlenül és bátran tematizál kényszereket és késztetéseket, valamint félelmet és szorongást keltő eseményeket. A kiszolgáltatottság, az erőszak, a depresszió vagy az öngyilkosság kérdéseit tárja fel újra meg újra olyan erővel, amely szinte beszippantja az olvasót. Ezek a novellák rossz közérzetet keltenek, zavarba hoznak, esetenként felháborítanak. Megvallom, hogy *A kisolló* című darabot csak komoly erőfeszítés árán sikerült végigolvasnom, annyira aprólékos és visszataszító ugyanis annak leírása, ahogy az elbeszélő falcol, vagyis egy kisollóval vagdossa az arcát, és egyszerűen nem is tudja, hogy hogy jutott el oda, hogy „felvágja a száját”. (185.) Az *Anyut* olvasni pedig egyenesen torokszorító. Rendkívül nyomasztó ennek a sok titokkal, megoldatlan konfliktussal terhelt anya–lánya viszonynak a végjátéka, melyben a lányra hárul a feladat, hogy a rák végső stádiumában levő anyját a halálba segítse.

Babarczy Eszter novellái mindemellett foglalkoztatnak is és szembesítésre kényszerítenek. Ahogy ezt már Károlyi Csaba pontosan összefoglalta korábban: „kifejezetten fölszólítják az olvasót, hogy gondolja végig a saját életét, viszonyát a személyes, a családi és a társadalmi helyzetekhez, a »nőiségéhez« és a »férfiségéhez«, szerepekhez és szembesülésekhez, szülőkhöz és gyerekekhez, a testhez és a lélekekhez.”²

Nem a felsorolt témák és ezeknek a befogadóra tett hatása miatt jellemeztem fentebb kockázatos vállalkozásként a kötetet. Hanem azért, mert az elbeszélések alapjául szolgáló anyag önéletrajzi ihlettségű, nem fikció – ahogy erre az egyik elbeszélés a címében is utal (*Mell-blog*). Poétikai tétje van tehát annak, hogy ezt az életanyagot mennyiben sikerül a szerzőnek elemelnie, irodalomná formálnia. Egy-két novella kivételével azonban a kötet szerencsésen elkerüli azt a veszélyt, hogy az önvizsgálat és az önsajnálát szövegeit adja közre, és meglátásom szerint túl tud lépni a terápiás, traumafeldolgozó jellegre.

A cím, a borító, a fülszöveg, valamint a hátsó borítón olvasható ajánló részlet mind azt igyekeznek sugallni, hogy *A mérgezett nő* a 2000-es évektől erősödő, színvonalas magyar női irodalom kánonjába kíván betagozódni. A kötet mint könyvtárgy nem melleleg igen szemrevaló. Keskeny és karcsú,

Neichl Nóra

(1983, Kaposvár): a PTE Irodalomtudományi Doktori Iskolájában szerzett doktori fokozatot kortárs magyar színházi szövegek műfordítói protokolljairól írt dolgozatával. Kritikai főleg a *Jelenkor* folyóiratban jelentek meg. Jelenleg a PTE BTK Kari Hivatalának munkatársa.

- 1 PARTI NAGY Lajos 1997. *Sárbogárdi Jolán: A test angyala. Habszódia*, https://reader.dia.hu/document/Parti_Nagy_Lajos-A_test_angyala-522 (a letöltés ideje: 2020. 06. 21.)
- 2 KÁROLYI Csaba 2019. „Nem lehet »nem-nő«!” In: *Élet és Irodalom*, 26., <https://www.es.hu/cikk/2019-10-31/karolyi-csaba/nem-lehet-nem-no.html> (a letöltés ideje: 2020. 06. 21.)

Babarczy Eszter novelláskötetét, *A mérgezett nőt* az első prózakötetért járó Margó-díj szakmai zsűrije különdíjjal jutalmazta.

a verseskötetek formáját és terjedelmét idézi. Az acélkék borítón egy nőalak áll nekünk háttal, és úgy húz magához egyet az öt körülvevő szögesdrótszálak közül, mintha csak egy virágot érintene gyengéden. A nő, a nőiség, az elbeszélések által felvetett gender szempontok hangsúlyozása nyilván a kiadói stratégia része, melynek – nem kárhozzáttható – célja, hogy elsődlegesen elhelyezze a kötetet a mai magyar irodalom jelentette mezőben. Nem is lenne ezzel a szándékkal baj, lévén a novelláknak vitathatatlanul ebben a regiszterben van a helyük. Ám épp a címadó novellából a hátlapon kiemelt részlet kezeli a fent említett női irodalom hagyományát ironikusan, és tér ki az efféle, túlságosan egyértelmű kategorizálás elől.

Kézenfekvő persze a következők miatt női irodalomként kezelni Babarczy kötetét. A 22 novella mindegyikében nőkről van szó. Továbbá a történetekben mégiscsak női tapasztalatok sorakoznak: a testkép- és a nyomukban járó evészavarok, illetve a kényszeres vásárlás is főképp lányokat, nőket érintenek; hasonlóképpen a nemi erőszak áldozatai is többnyire nők; ahogy a melleltávolítás, a szoptatás vagy a szülés is sajátosan (ha nem is egyöntetűen) női élményanyag. Ugyanakkor mindezekon túlmutatva mégiscsak általános emberi tapasztalatokról olvashatunk. Hiszen ezek a történetek lényegében a megalázottság, a kiszolgáltatottság változatairól szólnak, hogy hogyan lehet megőrizni az emberi méltóság morzsáit – nemtől függetlenül.

A belső címlap megjelölése szerint műfajukat tekintve novellákat fűz egybe a kötet, melyek összefonódni látszanak annak ellenére is, hogy az elbeszélői hang és nézőpont nem egységes. (A 22 novella között nagyjából fele-fele arányban oszlik meg az egyes szám első és a harmadik személyű megszólalásmód.) Mintha mindegyik történet mögött ugyanaz a (nő)alak állna, aki az első történetben még gyerek, aztán kamasz, majd felnőtt, és az utolsóknál pedig idős(ebb) asszony. A kor előrehaladtával azonban nem válik érettebbé abban az értelemben, hogy ugyanúgy megmarad a körülményeknek kiszolgáltatott, azokat nem értő, tehetetlen kislánynak, mint amilyenek az első novellában látjuk. Mintha nem lennének rá hatással a vele megtörtént események, csak elszenvedi ezeket. Sodródik, és sokszor függőségekben keres kapaszkodókat. Élettörténettel, ha nem is fejlődéstörténettel szembesülünk tehát.

A kötetben elbeszéltek helyenként szorosabban összekapcsolódnak, mintegy blokkokat alkotnak. Az első, gyerekkori témájú novellát három kamasztörténet követi. A *Nyaralás*, az *Emlékpogácsa* és *A levél főhősei* egyaránt elveszett (utóbbiban szó szerint megpróbál elveszni, elszökni a családjától egy görögországi nyaralás során), helyüket nem találó figurák, akik így vagy úgy, de nem érzik jól magukat a bőrükben. Hasonlóképp egységesül az anyaság, az anyává válás és az anyalánya viszonyt körüljárva a *Szülők*, a *Mell-blog* és az *Anyu*; vagy a kényszerekről és mániákról szóló *A pokol*, a *kisolló* és a *Voland* hármasa. Az *erőszak nyelve*, a *Virágok* és az *Itáliai utazás* ugyan nem egymás után következnek, de mint a nemi erőszak történetei mégis összefonódnak egymással.

A *Nagy mama* című elbeszélés erős és meghatározó nyitánya a kötetnek. Ezt a magaslatot nem mindegyik novellában sikerül a szerzőnek elérnie, bár véleményem szerint több kiváló darabbal találkozhatunk, mint kevésbé sikerülttel. Ugyanakkor a további történetek értelmezése szempontjából is kitüntetett ez a novella, mert az itt leírt attitűd határozza meg a későbbi elbeszélésekben megjelenő nőalakokat is.

Kimerevített jelenettel indul, melyben egy nagymama és egy gyerek néz egymással farkasszemet. Holott a cím után nem feltétlenül efféle felütésre számít az olvasó, hiszen a nagymama alakjához általában pozitív érzelmi töltetű fogalmakat társítunk. Ebből a pillanatból azonban dermedtség árad, hallgatás, fenyegetés és elutasítás. A nagymamát a szövegben később is damasztként, ezüstként és porcelánként jellemzi az elbeszélő (7.), hiszen rideg és elegáns. Még „[a] konyhaasztal egyik éles sarka [is] pont a gyerek felé mutat” (5.), aki egyfajta határhelyzetben áll „a kiszoba és a konyha között” (10.), nem mer mozdulni, csupán „[e]gyensúlyoz a sötét, hűvös folyosó és a konyha határán” (6.). Ebben a lehetetlen szituációban hangoznak el a nagymama szavai, melyek megőrzik erejüket, mintha átkot mondana a gyerekekre. „Valamiért haragszik a nagymama, mert amikor azt mondta, hogy »nehéz ember vagy, és az is leszel«, aztán azt, hogy »nem a mi fajtánk«, hozzátette, hogy gyilkos fajta, vagy valamilyen fajta, nem lehetett egészen érteni.” (6.) A gyerek tehát nem tud hogyan viszonyulni az elhangzot-takhoz, mert nem érti, mire utal azzal, hogy „gyilkos” és hogy „fajta”. Ezekkel a szavakkal eddig más kontextusban találkozott, például amikor halálos mérgű kígyófajtákról olvasott vagy a fiúk háború-sát játszottak. De nem is meri megkérdezni, hogy mit jelentenek. Hasonlóképp bizonytalanodik el annak a szobának a megnevezésével kapcsolatban is, ahol anya fekszik ezekben a percekben. „Nagy mama cselédszobájának hívja, anya kishálóban vagy apád szobájának, így nehéz tudni, mi tulajdonképpen.” (8.) Lírai sűrűségű ez a mondat: a nagyszülők polgári életformájára (cseléd), és a szülők személyes viszonyára (külön szoba) egyszerre utal. A kimondott szavak azonban nem csak ebben a történetben képesek megnyomorítani. A *Nyaralás*ban például azért kezd a fiatal hősnő koplalni, mert a történelemtanár „barokk alkatnak” (15.) nevezte.

A gyerek a legfontosabbra, a nagymama kijelentésének tágabban értelmezett kontextusára vonatkozóan sem kap kapaszkodókat. Nem derül ki, hogy miért áll ki egy csó anya nyakából, miért kell rá vigyázni, és hogy egyáltalán mi történt vele. Csupán sejtí, hogy a nagymama szavai ezzel lehetnek összefüggésben, és arra következtet, hogy ő, a gyerek lehet az oka mindennek. „Talán nagymama úgy gondolja, hogy miatta nem tud jól lélegezni anya, és ezért mondta, hogy valamilyen fajta, amin valami rossz fajtát értett. Gyilkos fajta, lehet, hogy ezt mondta, de valahogy nehéz elhinni.” (9.) Az elbizonytalanodás és az ebből fakadó szorongás tehát elsődlegesen nyelvi tapasztalatként jelenik meg a kislány életében.

A nyitónovellában felvillantott terhelt családi örökséggel való szembenézés az utolsó két elbeszélésben (*A tárgyak beszélnek*, *A harag születése*) tér újra vissza, s mintegy keretbe foglalja a kötetet. Megoldást, feloldozást ezek sem kínálnak, legfeljebb csak árnyalják az első történetben leírt szituációt.

A nyelvkeresés, vagyis hogy adekvát megszólalási módot találjon olyan témához, melyekkel kapcsolatban épp traumatikus voltak miatt nehéz megnyilatkozni, a kötet sarkalatos pontja. Ebből a szempontból páratlan az *Emlékpogácsa*, amelyben az énelbeszélő metaforikus, szakrális emelkedettségű nyelvet használ. „Bálványok lakhelyei vagyunk, lelkünk állványzata tilalomfákból épült, ismeretlen nevű vágyak és rémületek tekergőznek köztünk.” (25.) – írja az első bekezdésben. A történet egy testvérpárról szól, akik vallási magasságokba emelik az évési zavarait. Egyikük a nemevés, a

test és ennek nyomán a lélek teljes kiüresítésének papnője, a másikkal viszont a habzsolásban, majd az ételektől való megszabadulásban leli örömét. Miközben mindketten tizenéves lányok, „őszibarackok és mosolygó almák, nádszálkarcsú, eperszájú, gesztenyebarna, fonott kalácsnyi copffel ékes, egyszóval ennivaló leányok”. (29.) Az elbeszélés az egyikük hangján, az ő nézőpontjából szólal meg. Személyes és megrázó egyben.

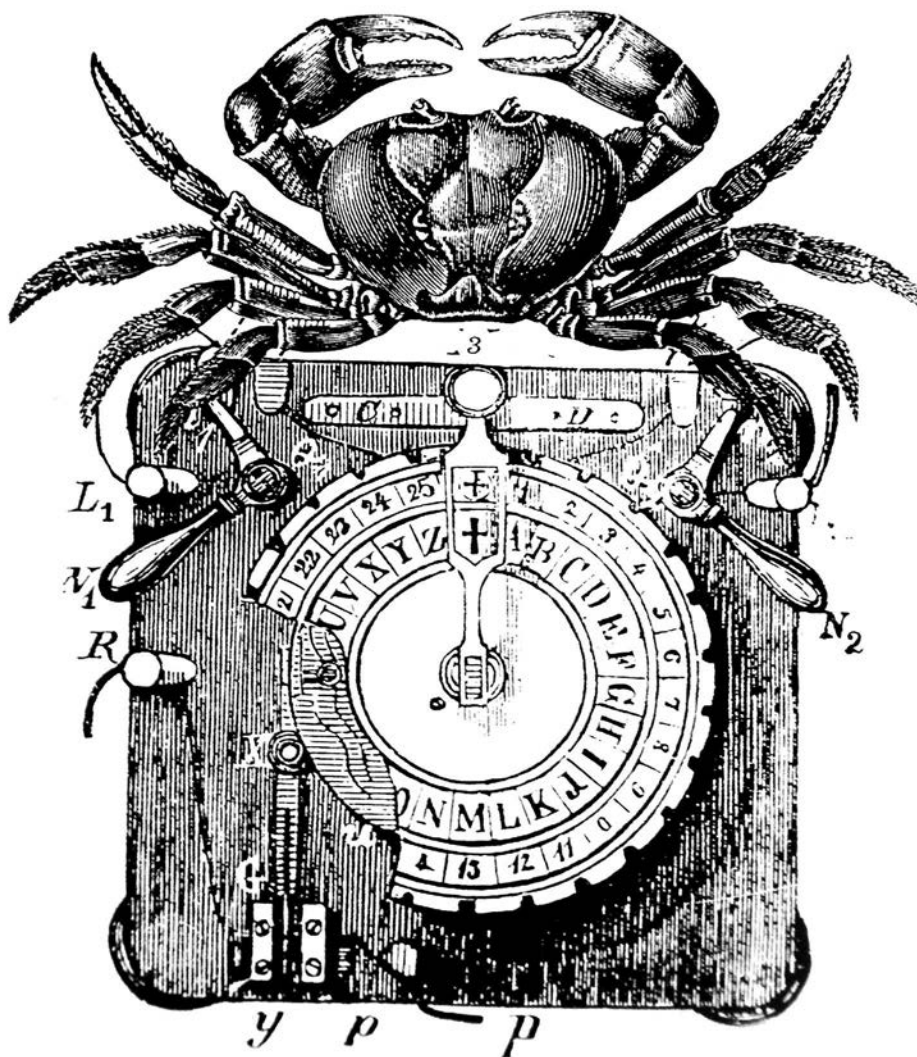
Mint korábban említettem, több novella is a nemi erőszak traumáját tematizálja. Nekirugaskodik, hogy megnevezze, megpróbálja leírni. Merőben különbözik egyébként attól, ahogy például azt Polcz Alaine ragadta meg az *Asszony a fronton* című regényében. Ezekben a történetekben nem egyértelmű, hogy kinek mi a szerepe, ki az aktív és a passzív fél, mert az erőszaktevő is áldozat, készleteseinek, vágyainak kiszolgáltatója. Az erőszak nyelve pedig cseppet sem durva, már-már – bármilyen hátborzongató is, de – udvarlásnak hat. Álljon itt néhány nagyon pontos és hatásos mondat. „A taxis nyögött, fohászkodott, tökéletes kis formád van, [...] tökéletes kis formád.” – ismétlegeti a lánynak az aktus közben (*Az erőszak nyelve*, 55.) Az *Itáliai utazás* Lulója is arról igyekszik biztosítani az áldozatát, hogy nem is az történik vele, ami. „Csak egy kicsit, un poco, hagyjál, csak egy

kicsit megölellek, így, no problem”. Majd hízeleg: „Nem lesz baj. Szépen. Szép lány”. (125.)

Az egymást követő megrázó, durva történet ellenére mégsem egyhangú a kötet. A nyomasztó hangulatot olykor humorral, máskor gúnnyal, kiméletlen iróniával (énelbeszélés esetén öniróniával) oldja a szerző. Ám van még egy kibillentő tényező. Ez pedig az a gyerek, aki a *Szüilőkben* világra jön. Ő az, aki képes eltörölni az itáliai út borzalmait. „Csak haza kell vinni ezt a testet, [...] és az anya teste lesz, akit meg lehet ölelni, az a test lesz, amelyik szült, a kéz, ami simogat, a száj, amivel az első puszt adja, hogy megjöttem, édes kicsi fiam, édes drágám”. (133.) És ő az, aki feloldozást adhat az öngyilkossági kísérlet miatt érzett bűntudat alól is, bár sokszor kellett tőle bocsánatot kérni (*A mérgezett nő*, 235.).

Empátia, részvét, döbbenet, felháborodás – a kötet erős érzelmeket vált ki, egyszerűen nem lehet nem viszonyulni ezekhez a történetekhez. És nem lehet megúszni azt sem, hogy a történeteken keresztül önnön fájdalmainkkal, sérülékenységgünkkel nézzünk szembe.

Neichl Nóra
(Jelenkor Kiadó, 2019)

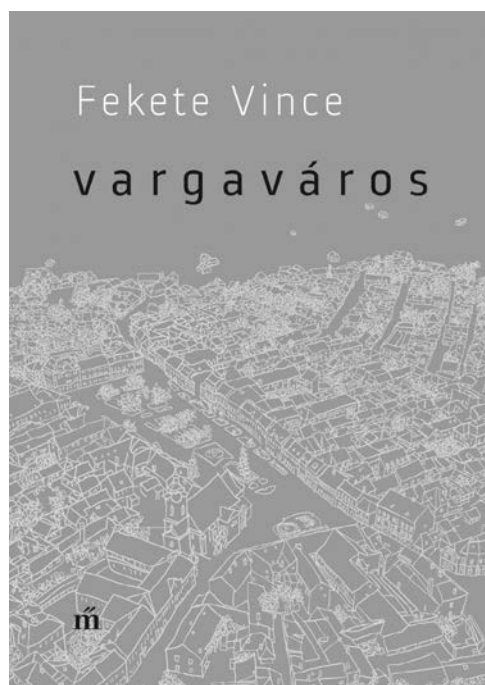
Közeledés a városhoz

(Fekete Vince: Vargaváros)

Kovács Krisztina

(1976, Békéscsaba):
kritikus, irodalom-
történész. A Szegedi
Tudományegyetem
magyar-történelem-
régészet szakán végzett.
Szegeden él, a Magyar
Irodalmi Tanszék munka-
társa. Kutatási területe:
a *Nyugat* prózaja,
térpoétikai szempontok
a klasszikus irodalmi
modernségben.

Fekete Vince *Vargaváros* című kötete korábbi, témához szorosan kapcsolódó vállalkozásaihoz hasonlóan lassú, komótos megérkezés a megírandó szülőföldhöz. Melhardt Gergő tanulmány értékű kritikája¹ szépen át is tekinti azt az ívet, ami a 2014-es *Udvartér* tárcakötettől a 2015-ös *Vak visszhang* gyűjteményes verseskötet utolsó ciklusán át a *Szárnyvonal* (2018) verseiig húzódik. A *Vargaváros* azonban nem csak a hosszú előtanulmányok, a „szorgalmas felkészülés” és a „hosszú alapozás” miatt kiemelt pontja a szerzői oeuvre-nek. Ha Fekete Vince költészetéről beszélünk, tanulságos persze a magyarországi befogadás felől is olvasni azt. A kortárs erdélyi magyar irodalom középnemzedékének egyik legfontosabb költője, az Előretolt Helyőrség aranykorának egykori illusztris képviselője negyedik kötetét jelenteti meg hazai kiadóknál. Hogy ezek közül az egyébként is szorosan összetartozó *Szárnyvonal* és a *Vargaváros* éppen a Magvetőnél látott napvilágot, beszédes gesztus lehet egy újabb olvasóközönségnek, egyben előre jelzi az alkotó magyarországi befogadástörténetének, kánonban elfoglalt helyének változásait is. Bár úgy lenne, hogy a kortárs magyar lírát olvasók tábora számára valóban mérhető rácsodálkozást eredményezhetne ez a kiadóváltás. A mai magyar líra legnagyobbjai közül Borbély Szilárd, Takács Zsuzsa, Gergely Ágnes életműve sem közbeszéd tárgya. Fekete Vince hozzájuk hasonlóan a magyar nyelvű, ha tetszik, magyarországi jelenkori költészet első vonalába tartozik, és ez a tény sincs különösebben túlbeszélve.

A *Vargaváros* Kézdivásárhely verseibe vagy inkább verses elbeszélésbe szedett rajza. Ha a kötet borítóján szereplő várostérkép töredék-

ben marad is, ezzel jelezve a pontos megírás lehetetlenségét, a töredékesség nem csak a szeretett hely verseibe foglalásának lehetősége miatt izgalmas gesztus. A *Vargaváros* versei, bármennyire ciklikusnak gondolják el és nagyvonalúan kezelik is az időt, a hely lírába öntése során erősen építenek a fragmentáltság hagyományára. Hogy mindez produktív feszültséget teremt a jól átgondolt szerkezettel, nem meglepő: Fekete Vince köteteinek mindig is a megkomponáltság adott felismerhető jelleget. Az 1.4, 2.3, 3.2, 4.1 címekkel ellátott fejezetbeosztáson morfondírozva a tér-idő kontinuum magába záródását érzékelhetjük. Nem párhuzam nélküli ez a megoldás, a közelmúltból Németh Zoltán *Kunstkamera* című kötete (ahogy más versgyűjteményei is) használta hasonló módon a számokat. Némethnél az „élő múzeum” kiállítási tárgyaiként elgondolt versek címei nyilvánvalóan a múzeumi tárolók számait imitálták. A *Nincstelének* című Borbély-regényben annyira hangsúlyos prímsszámok pedig, ahogy arra a recepció is többször rámutatott,² az önmagunkba záródás reménytelenségét kifejezni hivatott eszközök voltak.

Fekete Vince matematikai műveletei az imaginárius Kézdivásárhely körbetapogatását kifejezni hivatott jelzések, de nem csak az ehhez hasonló apró gesztusok miatt mondható el, hogy leginkább strukturált, legerősebb kötetet tartja kezében az olvasó. E líra értékelői sokszor elmondták már, hogy a transzilvánizmus közhelyeket is jócskán puffogató képviselői ingoványos terepre vitték az erdélyi magyar lírát. Ezen a képlékeny felszínen haladva talál mindig szilárd talajt Fekete Vince életműve. Az ironia minden retorikai formáját felsorakoztató szikár hangon megszólalva sikerült a hiteles és őszinte elbeszélésmód megteremtése, a pátosz nélküli „szerelmes földrajz” térképlapjainak megrajzolása. A kötet a város tereihez minden direkt és üres frázisokból álló eszközt félretéve hajol közel úgy, hogy közben mégiscsak a jól ismert alapról indul: a „boldog békeidők”, a Monarchia felől kezdi el a város történetének elmondását. Eközben az a bizonyos, Mészöly Miklós által sokat emlegetett közép-európai „közérzet” is plasztikusan teremődik újra, mutatja meg nemcsak azt, hogy kik vagyunk, hanem főleg azt, hogy miért.

A kötet verseit a forma iránti tisztelet jellemzi, ehhez hozzá kell tenni, hogy szerzőjük nagyon magabiztosan is mozog a formákban, jól ismeri a verstani variációkban rejlő lehetőségeket. A *Vargaváros* jórészt átgondolt prózaversek, nagy erudícióval létrehozott hosszú versek gyűjteménye, olyan szövegek, amelyek a szöveg- és mondathatárokkal is rendkívül nagyvonalúan bánnak. Az így létrejövő állandó pulzálásban valóban felmerül a lehetőség, hogy regényként olvasódjon mindaz, ami előtünk áll. Ahogy folytatódik, csak még nagyobb kimunkáltsággal és felfelé ambícióval mindaz, amit a *Vak visszhang Vargaváros*-ciklusa, köztük például *A szülőhely kartotékai* című vers lajstro-

- 1 MELHARDT Gergő 2020. Nem nő árvalányhaj. In: *Prae.hu*, <https://www.prae.hu/article/11421-nem-no-arvalanyhaj/> (a letöltés ideje: 2020. 05.12.)
- 2 Lásd VISY Beatrix alapos kritikáját: VISY Beatrix 2014. Prímsszámok könyve: BORBÉLY Szilárd. *Nincstelének. Már elment a Mesijás?* In: *Holmi*, 1., 109–113.

mozott. A táj felmérése olyan ironikusan utasítja el a – Melhardt kritikájában is szemrevételezett, sokra ott sem értékelt – „árvalányhajas”, cukormázos Erdély-képet, hogy ha mindez, az elmélyült gigondoltság, a formai magabiztoság nem is jellemezné Fekete Vince költészetét, emiatt akkor is megérne szót ejteni róla. Annak fényében mindenképpen, hogy Fekete a ma már egészen más konnotációkat keltő Előretolt Helyőrség egykori aranycsapatának tagja, ám minden politikai vagy világnézeti ízléstől, harctól elemelkedve is úgy tűnik, e körhöz szorosabban vagy lazábban kapcsolódó figurák közül a többség a formai magabiztoság, az imponáló retorikai és verstani képzettség ellenére sem képes most jelentős irodalmat létrehozni. Így Fekete Vince megbízható lírikusi teljesítménye mindenképpen életben tartja a transzközép generáció jelenbeli állapota(i) miatt részben megkarcolt egykori kultuszt.

A mottók, ajánlások, intertextusok, amelyek Fekete Vince lírájában mindig is nagy hangsúlylyal bírtak, ez esetben a locusok körülsétálása és a kulturális közeg iránti hűség bizonyítékaiként szervesülnek. E gesztusok révén nemcsak az erdélyi, hanem a magyar irodalom egészére is rálátunk, miközben nem akarom túlhangsúlyozni az ajánlások, idézetek, hommage-ok teoretikus jelentőségét, túlmagyarázni azok l'art pour l'art jellegét. Az első egység *Vargaváros. Századelő* című verse a *Montázs* alcímmel jelölve és Földi Istvánnak ajánlva mégis a vázolt módszer esszenciája. A monarchikus város képeinek egymásra montírozása lesz az az eljárás, amit az egész kötet követ majd, így, imponáló enumerációként is olvashatjuk az első ciklus fontos darabját. Földi íróként, a város helytörténéseként, a ma már kuriózumnak számító építészeti megoldásai, az udvarterek kutatójaként³ a részben elsüllyedt, de valójában ma is a városlakókkal élő világ feltárójaként idéződik meg. A vers felütésében a monarchikus panoptikumból előseregülő figurák gyönyörű seregszemléjét láthatjuk: „És most itt állnak otthontalanul, becsapottan, / kifosztva és megalázva a hajdani hősök valami / vad összevisszaságban, a hajlani homályban / derengő kapuk előtt...” (14.). A nosztalgikus hangulatok minden sallang nélkül rajzolják körbe az otthon fabuláit, az *Álmos* úrban például így: „mélyéről a hangok, kalapos, fess nagyságák és pomádés / urak érkeznek fiákereken, kifutófiúk téblábolnak az ajtó / előtt, libériás inasok nézelődnek jobbra-balra, kezüket” (19.).

Fekete Vince líráját általában jellemzi a formában gondolkodás, a most megjelent kötet e tekintetben is az eddigi életmű leggondosabb darabja. A *Panorámaablak* nyitott szögletes zárójelei valóban, az alcímben ígértnek (*K...lexikon*) megfelelően szócikket imitálnak. Eközben a vers számozott mondatai egy élet sorseseiméit tárgykatalógusának lajstromozásával tárják elő. A „csujjogató” transzilvanizmussal szembeni ironiának is számtalan eredeti példája akad. Az egyik legszórakoztatóbb kis remek a *Miért is nem kell nekünk az ipari alpinista?* című szabadvers: „Nincs szükségünk nekünk a / multilevől kozmetikumjaira, a szekondhend holmijaira, / sem a lelkiség- szolgálatokra.” (29.) A *Prospektus* fogyasztói kultúrának fityiszt mutató sorai (a szépség ingyenes kezelési módja / a haját fényessé a bőrt simává varázsolja” [32.]), a *Néptanács* múltidézésével („be teccettünk

ülni a bodegába, / és ott egész estig teccettünk inni, és csúnya dolgokat / teccettünk kiabálni, meg irredenta nótákat teccettünk.” [41.]) kerül egy ciklusba. Az *Édes Erdély A, B, C* a kötet egyik fénypontja, egy hétköznapi és megszokott élethelyzet, a számlát sokalló bunkó magyarországi turisták cinikus és szenvtelen, indulatmentesen felskiccelt rajza: „Csak nem fizetünk / többet, / mint amennyit megittunk, mondja egy bariton; mások” (44.).

A második ciklus némiképp elszakadva ettől a magabiztosan belakott univerzumtól, hétköznapi élethelyzetekkel, apró villanásokkal dolgozik, köztük a párkapcsolati problémákat, a szerelem kifáradását is tematizálja. Nem a témaválasztás, hanem a kidolgozás eredménye, hogy ezek a magánéleti „szöszmötöléseket” fókuszba állító versek a kevésbé sikerültek között vannak. Bár köztük is akad kiváló: az „*Egy nap élet*” a nyugdíjas szemlélődés, az apró, látszólag súlytalan tevékenységekben kimerülő élet, a csendes hétköznapiság, a dolgok apatikus elengedésének poétikus rajza.

A közelmúlt és a jelen élethelyzetei ebben az egységben is folyamatosan pulzálnak, váltakoznak a múlt képeivel, tovább erősítve az érzést, hogy a kötet e monarchikus panoptikum atmoszférájának megrajzolásában teljesít legjobban. „A költségtől vissza nem riadó Révai Miksa mozi / tulajdonosnak az érdeme, hogy e világhírű / találmánynak itt, a Székelyföld félreeső zugában / szem- és fültanúja lehettünk!” (74.) (*Kinetofon*) A *Kék nyíl* térséget bejáró vonata az egész közép-európaiság alapmetaforája. A közeli vagy távoli párhuzamok hosszan citálhatók, akár Tolnai Ottó (*Puskin expressz*) költészete is eszünkbe juthatna, ám ennél fontosabb, hogy a tér-idő kontinuum tágasságát megbízhatóan kezelő versről van szó: „Transilvania, Ilva Mică, Rodna Veche, 21 kilométer, 21. század” (77.) A *Világítban* az első szexuális tapasztalat, egy fiú beavatása, a testről szóló diskurzus elhallgatásaiban is szókimondó elliptikus megoldásai válnak izgalmasakká. A *Házasságterápia* a kapcsolat felbomlásának jeleit lajstromozza. Az *Amerika* a kivándorlástörténetek klasszikus magyar irodalmi modernségben is meglévő, de szintén nem agyonbeszélte (Csáth Géza, Hunyady Sándor rövidprózáira, néhány Ady-novellára vagy a József Attila-líra ismert darabjaira érdemes itt gondolni) kivándorlás mítoszok miatt izgalmas lehetősége a századeleji atmoszféra újratemtésének.

A könyv második egységében (a harmadik és a negyedik ciklusban) szaporodnak az addig is fontos ajánlások, travesztiák, hommage-ok. A *Hőkamera* Nagy László *Mennyegző*, a *Bronzvadász* Juhász Ferenc *József Attila sírja* című verséből „rabol” mondatokat. A *kőműves fia* a *Balázsolás* megrendítően erős átírata: „*Segíts! Te már mindent tudsz, azt is tudod tán, / hogy biztos segítesz-e*” (124.) A századfordulós nosztalgia, amely a *Vargaváros* első részében olyan markánsan fogalmazódott meg, újra felerősödik. A *Gyógykeserű* című vers, amelynek ajánlása Voloncs Attilának szól, az elsüllyedő „boldog békeidőbe” kapaszkodik. Voloncs, a *Virágok esztendeje* című, a Magyar Írószövetség Debüt díjával kitüntetett regény saját prózavilágát a tūpontos környezetrajzzal, aprólékos kultúrtörténeti búvárlásokkal hitelessé tevő fiatal szerzőként inspirálja a várostörténetbe belevessző lírai ént. A *Ganz*, amely folytatja a *Gyógykeserű*

elgondolásait, a háború első évét, egy életforma elsüllyedésének ikonikus pillanatát megfakult fénykép által rögzített pillanatként merevíti ki: „Egy rövid pillantást vetve az elmúlt esztendő / szomorú eseményeire, a jobb jövő / reményében üdvözölte / az új évet, áldást, békességet kérve / a jelenlevőkre” (138.) Egészen biztos, hogy Fekete Vince új kötete nem egyszeri elolvasást igénylő darab. A nagyon sokszori belemerülés nem is igazán a megértéshez, hanem e kaleidoszkóp minden apró fragmentumának észleléséhez szükséges. Ehhez érdemes hozzátenni, hogy Kézdivásárhely locusaiban, a város elmúlt bő száz évének történeteiben, ahogy a formákban és a képekben is egyszerűen jó elveszni.

Az intertextusok közül a legfontosabb és e lírában otthonosan mozgóknak számára leginkább ismerős szövegdarabként Dsida Jenő sorai szerkesztők. Fekete Vince második lírákötete, az 1996-ös *Útköz* Dsida egész költészetét, köztük elsősorban az ikonikus, *Nagycsütörtök* című verset írta tovább. Az *Útköz* versei ciklusként a *Vak visszhang* című 2015-ös válogatásba is bekerültek. A *Vargavárosban az Iszap* című költemény indít Dsida-sorokkal. A *Sötétség* verséből származó idézet mellett lábjegyzetként a Térey János halálának dátumát rögzítő megjegyzés teszi hangsúlyossá a pincéből kipumpált iszapról szóló vers történetét. A mozgásra, a cselekvésre, a tevékenységre figyelő szem végül a pince „poklából” a nappali fénybe, a világosságba emelkedő „megváltástörténetet” imitál, utolsó sorai pedig az *Iszap* valóban gyászverssé válik: „És menni csak előre csendben menni csak lengedezni / Lebegni lengni lenni a fényben s aztán – alámerülni...” (202.)

A könyv utolsó egysége ismét teret ad a nyelvi és képi ironiának. A *Hazánk legszeretettebb fia* a mindenkori diktatúrák folytonosságait írja körül: „Helikopterrel érkezett az elvtárs / a városi stadionba fogadás / katonai tiszteletadás” (176.) Az *Utazó tanító* az erdélyi író szerepén élcelődik szellemesen, ám rendkívül mértéktartóan: „és máris kiválasztottnak képzeled magad, / akinek az a hivatása, küldetése, hogy meggyökereztesse / ezen a kietlen, szilvapálinkás, magányos fenyős és ujjnyi / vastag disznószalonnás vidéken az igazit” (210.)

A *hammerwurthi templom*, amellyel, hogy Székely János *A nyugati hadtest* című regényét gondolja újra, az egész kötetet összerántva a közösségben létezés, az elvegyülés és/vagy az önálló akarát kérdéseit problematizálja. A záróversben a szigetre épülő templom is mikrovilág, amelyben az egymást követő nemzedékek ráépítései, rétegei valójában a város egymást követő történéseinek kicsinyítő tükröi: „s a lasacsán épülő templomot mindegyik a maga ízlése szerint/építette tovább. Mindegyik hozzáadott valamit, mindegyik betoldotta/a maga életérzését, szemléletét (a maga világát)” (257.) Igaza van a szerzőnek, amikor a vele készült interjúban a „könyvet elejétől a végéig” való olvasásra ajánlja,⁴ kétségtelenül regényként és valóban „közös európai történetként” működik elsősorban a *Vargaváros*.

A *Vak visszhangról* szóló ismertetőmben nemrég azt írtam, az a kötet a korábbi lírai gyűjtemények kronológiáját követve mértéktartóan és higgadtan gondolja újra a saját életmű produktumait. „Tesi ezt úgy, hogy a szerző szépírói tevékenységének önálló kötetei jórészt az ismert és kultikus partiumi és erdélyi kiadóknál jelentek meg, és bár alkotójuk jelenléte a magyarországi magyar folyóiratokban is folyamatos, reprezentatív volt, tudjuk, a széles közönséghez eljutás nehézségeivel a 21. századi »dalnoknak« számot kell vetnie. Különösen akkor, ha ráadásul a földrajzi, a nyelvi és a kulturális köztesség poézist ugyan inspiráló, az egzisztenciális és a személyes biztonságot, kényelmet viszont nem garantáló helyzetében kell poétának lennie.”⁵ Mindez mára egészen biztosan megváltozott. Fekete Vince utolsó négy kötete magyarországi kiadóknál jelent meg, ehhez persze a szorosabb kulturális beágyazottság (MMA-tagság) is hozzájárul. Ha más eredménye nem is lesz mindennek, annyi biztosan, hogy a transzközép irodalom egyik legtehetségesebb, mindemellett legkövetkezetesebb lírai programot elgondoló figurájának költészete válik ismertebbé a kortárs magyar verset fogyasztó szűk olvasóközönségnek.

(Magvető Kiadó, 2019)
Kovács Krisztina

- PAPP Attila Zsolt és SZÁNTAI János 2020. FEKETE Vince: „Vissza a forrásokhoz – de árvalányhajás népiesség nélkül” (interjú). In: *Főtérs*, [https://foter.ro/cikk/fekete-vince-vissza-a-forrasokhoz-de-arvalanyhajás-nepiesség-nelkul-interju/](https://foter.ro/cikk/fekete-vince-vissza-a-forrasokhoz-de-arvalanyhajas-nepiesség-nelkul-interju/) (a letöltés ideje: 2020. 05. 12.).
- KOVÁCS Krisztina 2017. Túl a transzközépen. In: *Tiszatáj*, 5., 98–103. http://tiszataj.bibl.u-szeged.hu/24238/1/tiszataj_2017_005_098-103.pdf (a letöltés ideje: 2020. 05. 12.)

A valóság kényszerzubonyában

(Schein Gábor: *Megleszünk itt*)

hazakereséssel számolt leginkább, addig a *Megleszünk itt* egy abszolutizált, minden lehetséges valós-képzeltbeli tartományt lefedő, zárt térben mozog, főszereplőjének világképével számol. A Schein-prózavilágban egykor mitikus időt teremtő és családörténeti kapcsolódásokat létrehozó bibliai utalások ebben a környezetben csak villanásként tűnnek fel; a szülőkről kiderül, hogy öngyilkosságot követtek el – saját múlttal, eredettel így nem számol a történet. A felértékelődött jelen környezetre helyeződik a hangsúly, ami megtelik a kiüresedést ábrázoló, egzisztencialista színezetű jelekkel: az enyészet járta gyártelep látványelemeivel, megkínzott, szenvedő vagy megbetegedett állatokkal, összekuszálódó ösvényekkel.

Schein regénye oly módon (is) értelmezhető, mint a kor értelmiségének láttelepe, annak változatai, a pusztulásban levő könyvtár, a szellemét vesztett oktatás, az általa ismert szemlélődő-vizsgálódó és megismerő-értelmező diskurzus eltűnése. Nem marad más, mint a saját mélységek bejárása, a lehetséges beszédmód pedig ennek a folyamatnak a kivetítésében oldódik fel. A főhős esetleg magányosságában rejt azonosulási lehetőséget, a történet minden más vonatkozásában a megsemmisülés és a folytathatatlanság felé halad. Megszállott módjára írt kritikáiban maga is tudatosítja a közös nyelv hiányát és saját maga neveltségességét, így ezek a szövegek önnön kirekesztésébe futnak. Miután a regény második nagy fejezetében Kiefer elkezd írni, először forradalmi sejtnek képzeletét magát, majd a „civilizált terror általános győzelméhez” vezető utat taglalja, és rátér az elnyomásra és az ellenőrzésre (123–125.). Mind nagyobb rétegeket megcélözva ezek a szövegek egyszerre futnak a minden és a semmi tartományába, a grafomania öncélúságába és a fogyasztói társadalom fegyelmező tulajdonságainak leleplezési kísérletébe, eljutva az egyén és a munka kapcsolatának szemléléséhez: „A munka többé nem az ártermelés gazdasági szűkségszerűsége, hanem a termelő és a fogyasztók politikai kényszere” (136.). A főszereplő által ismert tanár-diák kapcsolat érvényét veszítette, így tulajdonképpen mindegy, hogy van-e ezeknek a szövegeknek tényleges címzettje, kritikai értéke. Leginkább Kiefer saját intellektuális nyelvezetében való gyönyörködésére szolgálnak: „Amikor Kiefer ezeket a sorokat írta, valósággal remegett a gyönyörűségtől. Ebben az ihletett állapotban úgy érezte, elég az igazságot kimondania, hogy fényesen győzedelmeskedjék. [...] Lelkesítette a gondolat, hogy szemeket fog felnyitni, elkápráztatja őket, miközben ő maga csodás láthatatlanságában marad” (127.).

A kritika alá vett valóság a narráció szintjén már az első fejezetben lelepleződik: a kórházban, az ottani embertelenség leírásával vagy az iskolában, amikor Kiebert több ízben szembesítik az aktuális normákkal. A háttérből továbbá beszűrődnek olyan hangok, mint a demokrácia magas mércéjének az ecsetelése a rádiós híradóban

Ternovác Dániel

(1992, Újvidék): a Szegedi Tudományegyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájának doktorandusza, valamint az Állam- és Jogtudományi Karán a nemzetközi tanulmányok mesterképzés hallgatója. Filológus és magyartanári diplomáját az Újvidéki Magyar Tanárszéken szerezte. Doktori tanulmányai alatt modern magyar irodalommal és déli szláv-magyar irodalmi kapcsolatokkal foglalkozik.

Schein Gábor *Megleszünk itt* című regénye utazásra hívja az olvasót két mottójával.¹ Olyan utazásra, ami statikus állapotban, önmagába zártan zajlik, és a megszólaláshoz elégtelennek bizonyuló nyelvvél viaskodik. A szerző ötödik regénye két cselekményszálon mozog, pontosabban egy főszálon és egy mellékszálon. A történet főszereplője Kiefer, kiábrándult külvárosi értelmiségi, egykori matematikatanár. Végig kell néznie nővére gyötrelmes leépülését és emberiségétől való megfosztását, miközben kiderül, hogy munkahelyét ekkorra már elvesztette. Miután egyedül marad, a gyásszal, létének rabságával és a „világ megmagyarázhatatlan mélységé”-vel (118.) küzd. Kiderülnek a kirúgásához vezető előzmények, majd Bánkóven vesz magának egy omladozó házat, ahol önkéntes száműzetésben politikai röpiratokat és hosszú kritikai szövegeket ír. A másik szál egy házaspár, Zoltán és Ágnes történetét mutatja be, középpontban a házasság intézményének leépülésével, a másik ember társaságából eredő rabsággal. Történetközpontú az elbeszélés, ugyanakkor a regénytől nem idegenek a szövegvilágra épülő, textuális narrációs technikák sem. Ilyen jellegű a regényvilág fikciós voltának hangsúlyozása, amit a saját szövegek közötti átjárás és áttemelés, a befejezés három különböző változata és az egy dramaturgiai középpont köré épülő, váltakozó idősi teszt nyilvánvalóvá.

Amennyiben a korábbi Schein-regényekhez hasonlítjuk a *Megleszünk itt* motívumait, cselekményét, észrevehető a jelen állapot, a valóság szerepének és kihívásának a felerősödése. Míg a *Lázár!* a bibliai allegóriával és a családi legendáriummal, a *Svéd* pedig az emlékezéssel és a

1 „egy valahonnan és nem valahova tartó utazás” (Samuel BECKETT), „Van még egy ismertetőjele... El is felejtettem... Ha fáj neki valami, énekel egy dalt. Szöveg nélkül. Csak a hangja szól. Mert nem tud beszélni... Ha fáj neki valami, elnyújtott hangon énekel, így: á-á-á... Panaszkodik...” (Szvetlana ALEKSZIJEVICS: *Csernobili ima*, PÁLFALVI Lajos fordítása)

(50.). A *demokrácia* jelentése itt már telített, az erről való beszéd nem tekinthet és mutathat túl egy kész, meglévő helyzeten és értelmezésen. Az irodalmi szövegnek és Kiefer alakjának ezzel a valósággal nem lehetséges beszédviszonyba kerülnie. A narráció szintjén – amint azt a recepció is hangsúlyozza – megmutatkoznak a szatíra jegyei. Kiefer számára viszont semmilyen kritika és ironia nem jelent szabadulást. Önnön személyével, testével, szemlélődésével, környezetével stb. való viaskodásban nem talál megváltást. Az enyészet képei és a főhős útja így kiegészítik egymást, de az irodalmi nyelv túllépését az adotton, az önálló beszédmód megszületését megköti a valóság béklyója. Innentől kezdve sejthető, hogy az utazás egyéni tragédia felé vezet.

Ezen sajátosságokra, a valóságos tapasztalatokra – mint a magány, a betegség, az örület és az elnyomás bravúros reprezentációja – összpontosított a kötet recepciója. Adódnak ugyan hermeneutikai problémák, kommunikációs hiánytapasztalatok, ugyanakkor ezek a szálak önmagukban nem teremtenek egy-egy átfogóbb és autonóm problémakört, inkább felvillantások. Itt egyre inkább a főszereplő, a társadalmi elvárásoktól elidegenedő Kiefer az alany, a narráció az ő gondolatvilágára és valóságképre összpontosul.

Ily módon mellékszálak tekinthető például a főhős kiábrándulása és ráeszmélése önmaga testi valójára, az elmúló és elmagányosodó test krónikája, annak nevettségessége (34.), a helyi közösségtől való elidegenedése (50.), gyönyör és fájdalom, onánia és undor emlékeiből és tapasztalataiból felépülő saját kultusza, a privát örületének és szabadulásának terepe, az egyén „létezésének kényszerzubbonya” (33.). Kiefer valódi kényszerzubbonyát azonban nem a teste jelenti, hiszen sokkal inkább egy eleve adott egzisztenciális helyzetről, valóságról van szó, amitől nem tud szabadulni. A tébolyodás folyamata számára leginkább az adott nyelv elégtelenségének tudatosulásaként értelmezhető. A leépülés magába foglalja a komplex érzetvilágot, amely a legkülönbözőbb ingerekből, a mindenféle romlásból és enyészetből származó szagokból és látványokból származik, s az olyan érzetekre is kiterjed, mint a gyász, a magány, az üresség, a végesség, az elégtelenség, a hitványosság, az állatiasság. Ez utóbbi nem úgy értelmezendő, mint a szimbolikus horizontot tágító-feszítő profanítás jelenléte, sokkal inkább mint Kiefer tanári-értelmiségi elhivatottságában való megalázottságának közvetlen és parodisztikus ábrázolása:

„Lépteit úgy megnyújtotta, mintha alacsony, pocakos, ügyetlen mozgású ember léteére legalábbis antiloppá vagy zsiráffá akart volna változni. A látvány nem válthatott ki mást az ablakban leskelődő diákokból, csakis röhögést. Odanézzetek, ott lohol a varacsokos disznó! Kiefer legszívesebben velük kurjantott volna. Hisz nem

volt-e igazuk? Valóban nevetéses látvány a fejlődésében félbemaradt gondolat, amely karokat és lábakat növeszt, hogy lassúvá és ügyetlenné tegye magát, amilyen a világ. Holott eredetileg a gondolat akarta magához hasonlóvá tenni a világot. Lám, fordítva történt” (34.).

Schein irodalomtörténeti és szépirodalmi munkáiban felfedezhetők metszetek, átfedések. Például, ha megnézzük az író tanulmányait, feltűnhet, hogy a *Megleszünk itt* megírása előtt olyan témák foglalkoztatták, mint Jónás alakjának bibliai és Babits-féle *pszichológiai realizmussal* ábrázolt *közönyös kívüllállóként* való megjelenítésének összevetése, kiemelt figyelmet fordítva a szatíra jelenlétére. A regény elején Kiefer nővére a kórházban Jób könyvét olvassa, amit látva a tanár a következő megjegyzést teszi: „Egy zsiráfról szól, igaz? – próbálta megnevetetni. Nem nevetett. Nem is volt valami jó vicc” (22.). Mint a fentiekben már volt róla szó, a zsiráf Kiefer megalázottságában fogant önmetaforája (ami értelmezhető metaforaként is). A szöveg talán morálfilozófiai dialógust létesít a jöbi allegóriával, amely kapcsán az említett tanulmány szerint hagyományosan felmerül a probléma, hogy a próféta szerep teljesítésébe beletartozik a nevetőségessé válás.

Kiefer tehát egy értelmiségi aktuális toposzát testesíti meg, és mint az eddigi recenziókból is látszik, az ő története egy parodisztikus, szatirikus, ugyanakkor megrázó narrációban mesélhető el.² Olyannyira tarthatatlan a szerepe, hogy saját elveiben is ellentmondásos: frontális nevelési szándékot óhajt, a tekintélyelvűség és autoritás kívánalma a végén egy pofonba torkollik. Nővére halála után igazából nem alakul ki empátia és szolidaritás közte és a környezetében megjelenő szereplők között. Ennek ellenére lamentációi alapvetően felszabadítási szándékúak, szövegeiben pedig a baloldali kritika fogalomtárát mozgatja. Kiefer egy olyan valósággal hadakozik, amely túlmutat az általa ismert tanárszerepen, férfi-nő kapcsolaton és a mindenki számára értelmezhető és elérhető közéleti diskurzuson. A tanárszerep és a neurózis megmozgatta az értelmezésekben a rengeteg irodalmi kapcsolódást; Zola, Csehov vagy Thomas Bernard neve azonban legfeljebb reprezentációs fogódzót nyújthat, ám megoldásnak kevés, így túl kell lépnie a főhősnek saját határain. A regény – addigi narratív egyoldalúságát megtörve – a zárlatban variációkat kínál fel: a romantikus örület hevében fegyverrel saját, lakóháznyi autonómiát kikiáltani (amit egy valós esemény ihletett, amint erre a kritikák³ már felhívták a figyelmet), régimódi éhségstrájkba kezdeni vagy valamilyen módon, személyes különbékével betagozódni. Az elhivatottságból és belső kényszerből felvállalt szerep feszültségei és ellentmondásai ugyanakkor folytathatatlanságukban lezárlatlanok maradnak.

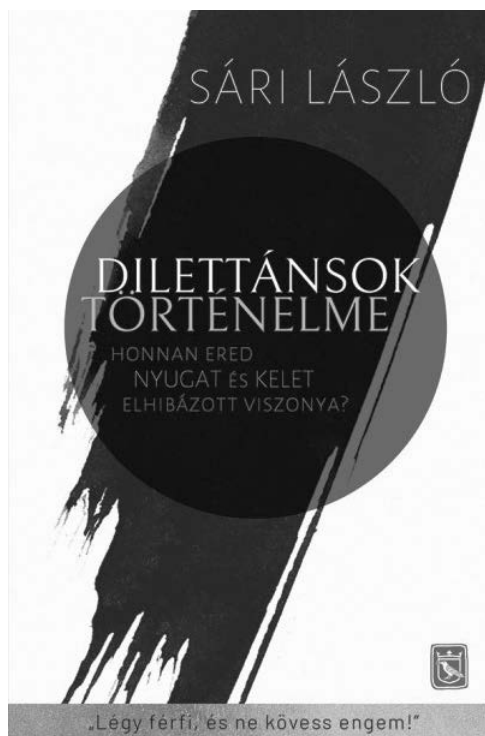
(*Magvető Kiadó, 2019*)
Ternovác Dániel

- 2 MEKIS D. János 2020. Kísérleti regény. In: *dunszt.sk*, <https://dunszt.sk/2020/02/04/kiserleti-regeny/> (a letöltés ideje: 2020. 03. 10.)
- 3 SIPOS Balázs 2019. Szégyen, erőszak, szégyen. In: *Magyar Narancs*, <https://magyarnarancs.hu/konyv/szegyen-eroszak-szegyen-122889> (a letöltés ideje: 2020. 03. 11.)

Tanulmányozandó poklok

(Sári László: Dilettánsok történelme.
Honnan ered Nyugat és Kelet elhibázott viszonya?)

amelyek olykor önkéntelen indulattal kommentálják a kötet (főként bölcsész megközelítésű) ideológiai/filozófiai/antropológiai/társadalomtudományos apparátussal bíró, ezzel együtt gondosan csoportosított és kellő arányérzékkel kivonatolt eszme- és kultúrtörténeti adalékait. Hogy kevés tartalmi hordalék maradjon a könyv végére – a hatalmas történelmi távlatokat megnyitó, társadalmi viszonyrendszereket feltáró, nem utolsósorban pedig innovatív intellektuális irányok felé mutató szövegszervezés mentén –, az elsősorban a jól strukturált fejezetek átláthatóságának és átjárhatóságának köszönhető. A *Dilettánsok történelme* viszont egy idő után helyenként (a tematikai szintézis lehetetlensége okán óhatatlanul is) önisméltóvá válik, a korábban érdekesítő fejtegetések, szellemes asszociációk kevésbé termékeny, újrajáratott gondolatmeneteknek adják át a helyüket, tompítva ezzel a zárlat élességét, kissé légiesítve az eladdig szóban forgó tétet, legalábbis a maguk mozdíthatatlan tömörségében hagyva a feldolgozott ismeretanyag kásahegyeit.

Már maguk a fejezetcímek is kellően reprezentatívak (*A mitológiák, Az utópiák, A szabadság, A forradalom, A polgár* stb.), valamint sokat sejtetőek (*Az álmodók, A közép, Az önkép*). Az említettek közül talán a mitologikus valóságértelmezést tükröző, az utópisztikus gondolkodásmódra vonatkozó, valamint a művészetek tárgyköréhez tartozó szövegegységek a legtanulságosabbak – persze a tulajdonképpen történetelvű, kronologikus metódusú elbeszélés mód gondolati íve mellett. Ha az oly sokrétűen tárgyalt nyugati történetírói szellemiség, s vele együtt az egész euro-amerikai populáció – a szerző forráselvezései nyomán és gazdag olvasmányélményei alapján – *folymatos haladást hallucinálva* tévelyeg azon a bizonyos idővonalon, és *nincs értelmes irányultsága a történelmi idő múlásának*, úgy üdvözítő kifutása sem lehet semmilyen erőfeszítésnek, amely az újrahaznosítható történelmi tudásanyag pedáns bebeflázására, majd annak dilettáns *csinálására, akarására* irányul. Ennek ellenére az emberiség jelenlegi globalizált világrendjének egyetlen mozgatórugója ugyanez a – technikailag ugyan rohamléptékűvé fokozott, de továbbra is saját, egymásba nyíló féregjáratában araszoló – növekedéskényszer lesz. Talán ez lehetne az esszenciális, bár nyilván valamelyest leszűkített horizontú olvasata Sári összeszedett és transzparens, ugyanakkor törvényszerűen diffúz és dialektikus munkájának. „Az élet struktúrái – egy nemzet, egy nép, egy földrészen, például Európán belül – és a mögöttük húzódó struktúraszervező erők változnak általában a legkevésbé, hisz az a törekvésük, hogy minél változatosabb új felületeket képezzenek, hogy a felszín alatt minél jobban megőrizzék saját magukat.”¹ – mondja Nádas Péter egy interjúban (nem melleleg hangsúlyozva saját unalomérzetét a tágabban értelmezett közélettel, az aktuális, de önjáróan kataton társadalmi tendenciákkal, az ő kifejezésével: „az elégedetlenség kultúrájával” kapcsolatban). Sári egy helyen a

Papp Máté
(1987) kritikus, esszéíró.
Az *Új Forrás* folyóirat
Vers és Zene rovatának
szerkesztője.

„[...] egy-egy kisebb fokú rémület, ijedtség is embervoltunk teljes elvesztését eredményezheti (nemegyszer láttunk már példát rá a történelemben), ilyenkor egy országos vagy még kisebb méretű katasztrófa körülményei és következményei is minden képzeletet felülmúlnak [...] Az emberi természet főbb vonásait [...] katasztrófavagy háborús helyzetekben vizsgálva minden túlzás nélkül változatlanok (fejlődésképtelennék) tekinthetjük” (105.) – a jelenlegi (korántsem katasztrófális, annál inkább szimptomatikus) „világhelyzetben” e – Sári László tavaly megjelent, *Dilettánsok történelme* című kötetéből való – sorokat pedig igencsak találónak. A tematikához képest kifejezetten olvasóbaráttra tervezett-szerkesztett-stilizált könyv főszereplője, „hőse” nem más, mint az az egyes kultúrákban univerzális küldetéssel felruházott, a Földet a kezdetektől uralma alá hajtó *emberi kozmokrátor*, aki rendre válik alattvalójává saját – önmagát és környezetét fertőző – természetének. „A társadalmi homeosztázis amóbbájának araszolása ez a történelmi timeline-on... lineáris apokalipszis” – állapítja meg Hortobágyi László zeneszerző és India-kutató egy interjúban, sommásan írva körül az evilágiak önbeteljesítővé váló profán eszkatológiáját, amely Sári (egyáltalán nem ilyen végérvényesnek ható) felfogásában sem tűnik visszafordítható folyamatnak.

A szerző választott, fajsúlyos témáját (az alcím szerint: *Nyugat és Kelet elhibázott viszonyát*) a tőle megszokott, kimért – ironikus felhangjaiban is joviálisnak tetsző – modorában vezeti fel, ám levezetéseiben nem győzi mondandóját akár szélsőségesen kritikus kitételekkel tüzdelni,

1 NÁDAS Péter 2015. Friderikusz Sándor interjúja Nádas Péterrel. In: *Confessio*, <http://confessio.reformatus.hu/friderikusz-sandor-interjuja-nadas-peterrel> (a letöltés ideje: 2020. 06. 29.)

gondviselés szekularizált változataként említi a *kiválasztottságtudatú* – több helyen faustinak nevezett – európai ember haladásba vetett hitét, melynek elévülhetetlenségével szemben a keleti kultúrák fejlődésbeli passzivitását, illetve az évezredek tradíciók viszonylagos megőrzésének elvét helyezi. Tehát a Nyugat *türelmetlen totalitásvágya* ellenében az orientális néplélek (és vele együtt az időről időre alázatosnak mutatkozó uralkodói szellem) elkülönülő világerzékelését, ciklikus történelemszemléletét mutatja fel – kimondva-kimondatlanul – potenciális komplementeremléként.

A kínosan elhúzódozó posztmodern küszöbét lassan átlépve világosan látszik, hogy az európai nemzetállamok, valamint az általuk gyarmatosított földrészek bennfentes konkvisztádorai a szerző által frappánsan kontextusba vont *ideológiai hódítás eszméjének* csak látszólag, csupán a felszínen hódolnak; hiszen egyetlen vezérlő-elvük továbbra is az egyre burkoltabb, bár bizonyos szempontból rendkívül szembetűnő – akár hidegháborús állapotokat aktivizáló – gazdasági expanzió, kulturális kolonizálás maradt – az esetlegesen személyre szabott önmegváltás szándékán innen. „[...] nyilvánvaló volt, hogy a fehér emberek nagy része azért ment Keletre, hogy gyógyítsa a nyugati nyomorúságát. [...] Keleten még nagyobb pokol van, viszont egy több ezer éve működő kifinomult és tanulmányozandó pokol, ami sokkal érdekesebb, mint a Taj-Mahal, vagy a jóga, avagy a ganjaszivás Katmanduban... Ha megnézzük például a modern japán butót, vagy a Zeami féle zent, de akár a Kathakali-t, vagy a jávai operát, akkor megdöbbenve láthatjuk, hogy micsoda elidegenítési rituáléja alakult ki az életérzések szimbolizálásának és a hálózat pszichodramatikus öngyógyításának. [...] Megcsodálhatjuk egyben azt is, hogy milyen kifinomult az emberi elme, hogy ilyen és ehhez hasonló szimbólumrendszereket volt képes létrehozni a saját megnyomorított létének a képzelt felszabadítására.”² – reflektál a már idézett Hortobágyi László (a saját kelet-közép-európai egzisztenciáját, avagy „hungarológiai” szociális helyzetét is meghatározó) indiai és egyéb ázsiai élményanyagára. Sári László elhivatott Kelet-kutatóként mintha merőben másképpen közelítene a tanulmányozandó több ezer éves más világokhoz; mindenestre az ide tartozó társadalmi berendezkedések napi gyakorlatát nem földi purgatóriumként látta. Kérdés, hogy melyikük ad hitelesebb képet a szóban forgó kultúrák közti reáliák differenciálható, tipizálható, sőt egymástól szétválasztható, ám mégiscsak összetársadalmilag megragadható jellegéről, azaz a mindenkori *conditio humanaról*. Ha egyáltalán beszélhetünk valamiféle kézzelfogható szubsztanciáról ez esetben; hiszen a kötet egyik sarkos állítása szerint a *szubsztancialitás mint olyan, nem létezik* – legalábbis az emberi szférát tekintve.

„A mi szempontunkból a különböző írásbeliségek, irodalmak korai kezdeti és mai végállapottai a legértékesebbek, ugyanis ezek kínálják számunkra az emberi természet »prototípusának«,

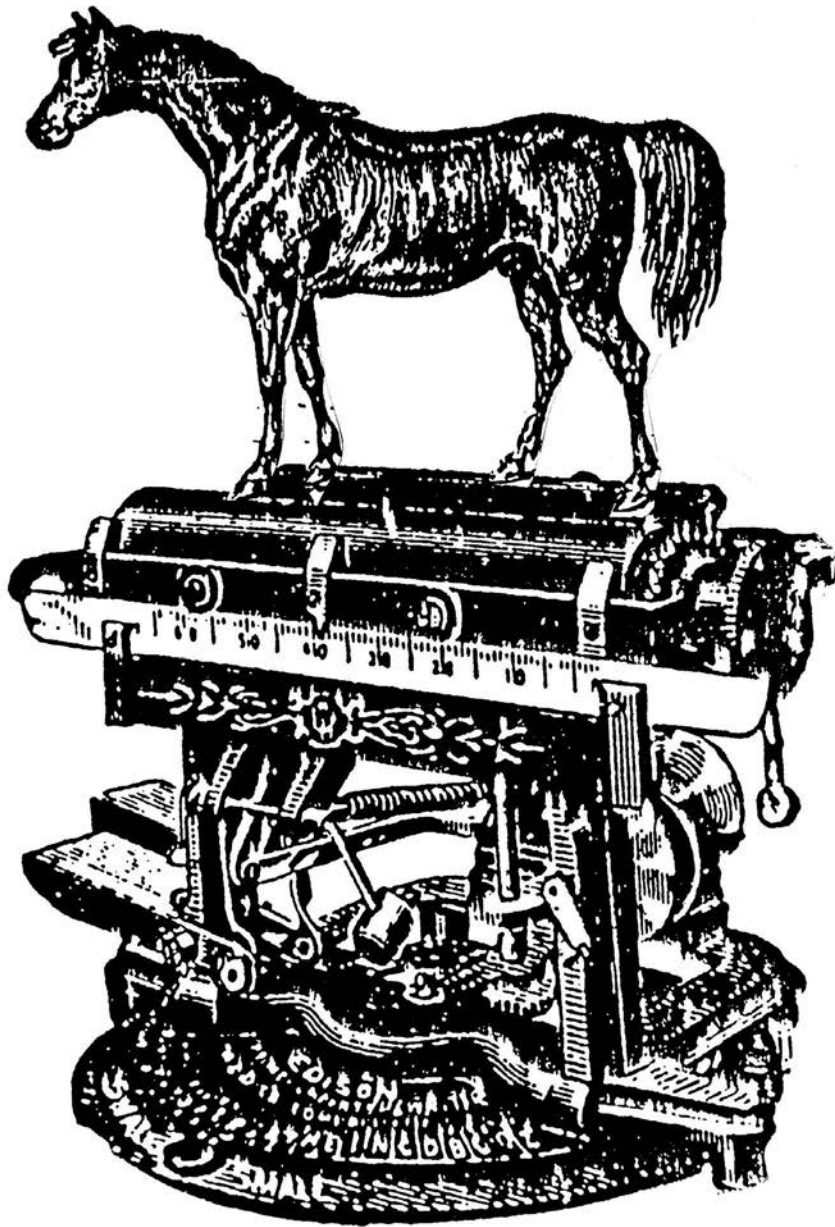
majd mai jellemzőinek legpontosabb leírásait, és ezek nyújtanak lehetőséget a legizgalmasabb és legtanulságosabb összehasonlításokra.” (95.) A művészet mátrixának valóságképe kínálkozhat tehát legeredendőbb forrásként, összehasonlítási alapként a történelmi dilettantizmusból kilábalni igyekvő tudásfelhalmozók és kultúrafogyasztók számára. „[...] a kínai hivatalnok vizsga egyik tárgya mintegy másfél évezreden keresztül (1919-ig – a szerk.) – a *költészet volt*” (120.) – hangzik Sári egyik legérdekesítőbb, ezzel együtt leganakronisztikusabb forrásközlése, amely figyelemfelkeltőbb tényként is szolgálhat – többek között a *morális univerzum* képzetének árnyalása, a *szabadság szép, régi és költői gondolatának* talányos felvetése vagy az egyébként helyénvaló és (megdöbbenő módon) hiánypótló Herder-, valamint Hegel-kritika ízléses és szimpatikusan konfrontatív hangvételű interpretációja helyett. Ezen túlmenően: egy olyan, mindinkább hipertérbeli tömegkommunikációs hálózatban – ahol a TEDx minimális időtartamokra osztott médiafelületére terhelt tudományos ismeretterjesztés végső soron (Puzsér Róbert független publicista szavaival élve) ugyanúgy a *tudat gyarmatosításának* részét képezi, mint a végeláthatatlannak tűnő, mindinkább marketizált blogoszféra vagy a Zuckerberg-féle közösségi karantén – nehéz mit kezdeni azokkal a kötetbeli kijelentésekkel, mint hogy: *a tömeg-társadalom tervezhetetlenebb, mint a történelem bármelyik korábbi közössége volt*, vagy hogy: *a valódi civilizációk összetett és végtelenül törekeny rendszerek, amelyek kétségkívül figyelmes, gyöngéd bánásmódot igényelnének...*

Sári László *Kelet és Nyugat logikája* című mini előadásában – részben könyvének közérthető, illusztratív attitűdjét előtérbe helyezve – a kétféle kultúra egzisztenciális struktúráit az arisztotelészi gondolkodás alapvetésének kiterjesztésével szemlélteti: az (individuális és kollektív döntések gyorsaságát és hatékonyságát elősegítő) állítás-tagadás szisztémájának úgynevezett *kizárt harmadik* elvét a nyugati, a *köztes harmadik* szellemiség szemlélődő tudattartalmait és formuláit pedig a keleti humán kondíciókhoz sorolva – ugyanakkor nem említve meg (bár túlzás lenne azt állítani, hogy ez egyben elhallgatást is jelent) a közös kényszerpálya metalogikai képleteken túli szociális-kulturális képződményeinek ontológiai (evolúciós?) alvilágának bizonyos bugyrait; vagyis a tanulmányozandó poklok azon tetemes „felhozatalát”, melynek tátongó tornácán nemrég még Weöres Sándor *XX. századi freskójának* apokaliptikus angyala állt meg – az undor jegyében. Sári László az esetleges látszat ellenére nem a kedélyes analízis és/vagy öngyógyítás könyvét tette le az asztalra; szintézisre törekvő nyitottságával és józan belátásaival egy szellemi védő vakcinával mégis hozzájárult araszolásunk újabb – ki tudja, hanyadjára kitolódott, avagy önmagába visszatérő – szakaszához.

(Corvina Kiadó, 2019)

Papp Máté

2 HORTOBÁGYI László. Közös többszörös. Interjú Hortobágyi Lászlóval. *Új Forrás*, <http://ujforras.hu/kozos-tobbszoros/> (a letöltés ideje: 2020. 06. 29.)

Kérjük, támogassa a Műhely folyóiratot „Műhely-barát képeslap” - ok vásárlásával!

A Műhely folyóirat 2020-tól képeslapsorozatot indít a folyóiratban megjelent képekből válogatva. A „Műhely-barát képeslap”-ok minden kedves érdeklődő számára elérhetők és megrendelhetők a folyóirat e-mail-címén: muhely.folyoirat@gmail.com vagy szerkesztoseg@gyorimuhely.hu

A képeslapok megvásárlásával Ön a győri Műhely fennmaradását és megjelenését támogathatja!

Az A5-ös méretű (207 mm x 148 mm) képeslapok ára egységesen 500 Ft/darab.

A művészi kivitelű, nagyméretű lapok bármely keretben, asztaldíszként és faliképként is használhatók!

Az első négy képet a 2020/1-es számunkban megjelent fotókból, Bobál Katalin munkáiból választottuk.

Képeslap 1:

Maurer Milán, stúdióportrék, 2019. szeptember.

A Műhely 2020/1-es számából, mely Bobál Katalin fotóin keresztül a Frenák Pál Társulat produkcióinak táncművészeit állította a középpontba.

© Bobál Katalin - bobal photography

Képeslap 2:

Lőrincz Emma, stúdióportrék, 2019. március.

A Műhely 2020/1-es számából, mely Bobál Katalin fotóin keresztül a Frenák Pál Társulat produkcióinak táncművészeit állította a középpontba.

© Bobál Katalin - bobal photography

Képeslap 3:

Lőrincz Emma, stúdióportrék, 2019. március.

A Műhely 2020/1-es számából, mely Bobál Katalin fotóin keresztül a Frenák Pál Társulat produkcióinak táncművészeit állította a középpontba.

© Bobál Katalin - bobal photography

műhely

Műhely-heti képeslap
E képeslap megvásárlásával Ön
a győri Műhely Társulat támogatását is
megnyilvánítja.
Ár: 500 Ft.

Lőrincz Emma, stúdióportrék, 2019. március.
A Műhely 2020/1-es számából, mely Bobál Katalin fotóin keresztül
a Frenák Pál Társulat produkcióinak táncművészeit állította a középpontba.
© Bobál Katalin - bobal photography

VisonEXT

Képeslap 4:

Maurer Milán, stúdióportré. 2016. augusztus.

A Műhely 2020/1-es számából, mely Bobál Katalin fotóin keresztül a Frenák Pál Társulat produkcióinak táncművészeit állította a középpontba.

© Bobál Katalin - bobal photography

műhely

Műhely-heti képeslap
E képeslap megvásárlásával Ön
a győri Műhely Társulat támogatását is
megnyilvánítja.
Ár: 500 Ft.

Maurer Milán, stúdióportré. 2016. augusztus.
A Műhely 2020/1-es számából, mely Bobál Katalin fotóin keresztül
a Frenák Pál Társulat produkcióinak táncművészeit állította a középpontba.
© Bobál Katalin - bobal photography

VisonEXT

A megrendelés menete:

1. a megrendelni kívánt képeslap/ok kiválasztása
2. a darabszám és a képek számának megjelölésével e-mail küldése a szerkesztőségbe, Szikonya Gabriella részére: muhely.folyoirat@gmail.com vagy szerkesztoseg@gyorimuhely.hu
3. a válaszlevélben megadott információk alapján a képeslap és a postaköltség árának átutalása a szerkesztőség bankszámlaszámára
4. az összeg beérkezése után a képeslapokat kipostázzuk az e-mailben megadott postacímre
5. 4 db (és azon felüli) képeslap vásárlása esetén támogatóink nevét kéthavonta közzéteesszük Facebook-oldalunkon (ennek mellőzése e-mailben kérhető)

Várható postaköltség ajánlott küldeményként (500 g-ig): 600 Ft

Előre is köszönjük az érdeklődést!

DR. HORVÁTH NÓRA

1978-ban született Győrben. Filozófus, művészeti író. A Győri Széchenyi István Egyetem egyetemi docense. 2016-tól a Műhely szerkesztője, 2019-től főszerkesztő-helyettese, 2020-tól főszerkesztője.

Tudományos fokozat (PhD): Filozófia (2014).

Tanulmányok:

2006–2009: Pécsi Tudományegyetem Filozófia Doktori Iskola; 2002–2006: Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, filozófia szak; 1998–2002: NYME – Apáczai Csere János Kar, tanító szak; 1998–2002: NYME – Apáczai Csere János Kar, művelődésszervező szak.

Főbb kutatási területei: az esztétikai életvitel filozófiai megközelítései; létezésesztétika; George Santayana életműve; amerikai esztétizmus, Edward Perry Warren és Fred Holland Day életműve; amerikai pragmatizmus, pragmatista esztétika; Richard Shusterman filozófiája (szómaesztétika); Frenák Pál életművének filozófiai megközelítése;

A magyar és idegen nyelvű publikációk listája elérhető az MTMT adatbázisban.

Önálló kötetei: A szépség szeretői – George Santayana és kortársai (2018 GlobeEdit, 2019 JatePress)

HORVÁTH-MÁRJÁNOVICS DIÁNA

1988-ban született Győrben. Irodalomtörténész, kritikus. 2020-tól a Műhely szerkesztője, a lap kritika rovatának vezetője.

A Révai Miklós Gimnáziumban érettségizett. A Pécsi Tudományegyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájában szerzett doktori fokozatot. A Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézetének tudományos segédmunkatársa. Főbb kutatási területei: Mészöly Miklós életműve; a kortárs magyar próza.

Tanulmányok:

2014–2017: ösztöndíjas doktorandusz, PTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola; 2011–2013: esztétika szakos bölcsész (MA), PTE BTK; 2010–2013: magyar nyelv és irodalom szakos bölcsész, irodalomtudomány szakirány (MA), PTE BTK;

2007–2010: alapszakos szabad bölcsész (esztétika szakirány), magyar minor (BA), PTE BTK.

Publikációk listája elérhető az MTMT adatbázisában.

KURCSIS LÁSZLÓ

1950-ben született Csornán. Grafikusművész. 1990-től a Műhely arcualattervezője.

Tagság: Magyar Grafikusművészek Szövetsége, Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete, Győri Grafikai Műhely, Art Flexum Művészeti Társaság, Nyugat-Szlovákiai Képzőművészek Egyesülete, Art World Hungary Egyesülete. 1975 óta szerepel csoportos és egyéni kiállításokon Magyarországon és külföldön egyaránt. Rendszeres résztvevője a magyar és nemzetközi művésztelepeknek. Alkotásai számos közgyűjteményben és magánkollekciónban megtalálhatók itthon és külföldön egyaránt. Szuverén alkotói munkáját gazdagítja és végigkíséri a művészetoktatói, kiállításrendezői és tervezőgrafikusi tevékenysége, amit a győri Műhely kulturális folyóirat harminc évfolyamának arcualattervei, több mint száz könyvborító,

kereskedelmi és kulturális plakát is reprezentál.

Tanulmányok:

Dekoratór és Kirakatrendező Iskola, Budapest 1969–1972, Mártélyi művésztelep 1972–1986, Pedagógiai Főiskola rajz szakirány Győr 1975–1979, Képzőművészeti Egyetem Budapest 1979–1983.

Díjak: 1973 Petőfi pályázat I. díj, 1986 Győri Grafikai Műhely ösztöndíj, 2000 Győr Város Kultúrájáért díj, 2003 Győr Város ezüst emlékérmé, 2003 Győr-Moson-Sopron Megye ezüst emlékérmé, 2005 Megyei Tárlat Győr; Művészeti Alap díja, 2007 Regionális Képzőművészeti PRÍMA DÍJ (megosztva, Art Flexum Művészeti Társaság), MAOE Alkotói Támogatás, 2008 Megyei Tárlat Díja, 2014 Téli tárlat díja, 2014 Art Flexum Művésztelep díja.

SZARVAS MELINDA

1988-ban született, Győrben. Irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő. 2017-ben a Műhely kritika rovatának gondozója, 2020-tól a lap szépirodalmi rovatait (vers és próza) vezeti.

Főbb kutatási területei: a vajdasági magyar irodalom, hungarológia, kortárs magyar próza.

Tanulmányok:

2014–2017: ösztöndíjas doktorandusz, University of Jyväskylä, Faculty of Humanities, Hungarian Studies; 2012–2014: ösztöndíjas doktorandusz, ELTE BTK, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Az irodalmi modernség program; 2010–2012: MA-tanulmányok, ELTE BTK, Magyar nyelv és irodalom szak; 2009–2010: MA-tanulmányok, PE MFTK, Magyar nyelv és

irodalom szak; 2006–2009: BA-tanulmányok, PE MFTK, Magyar nyelv és irodalom szak, színháztörténet szakirány.

Önálló kötete:

Tükörterem flamingóknak. Irodalomtörténeti tanulmányok a magyar vajdasági irodalomról (2018 FISZ)

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alap

Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata

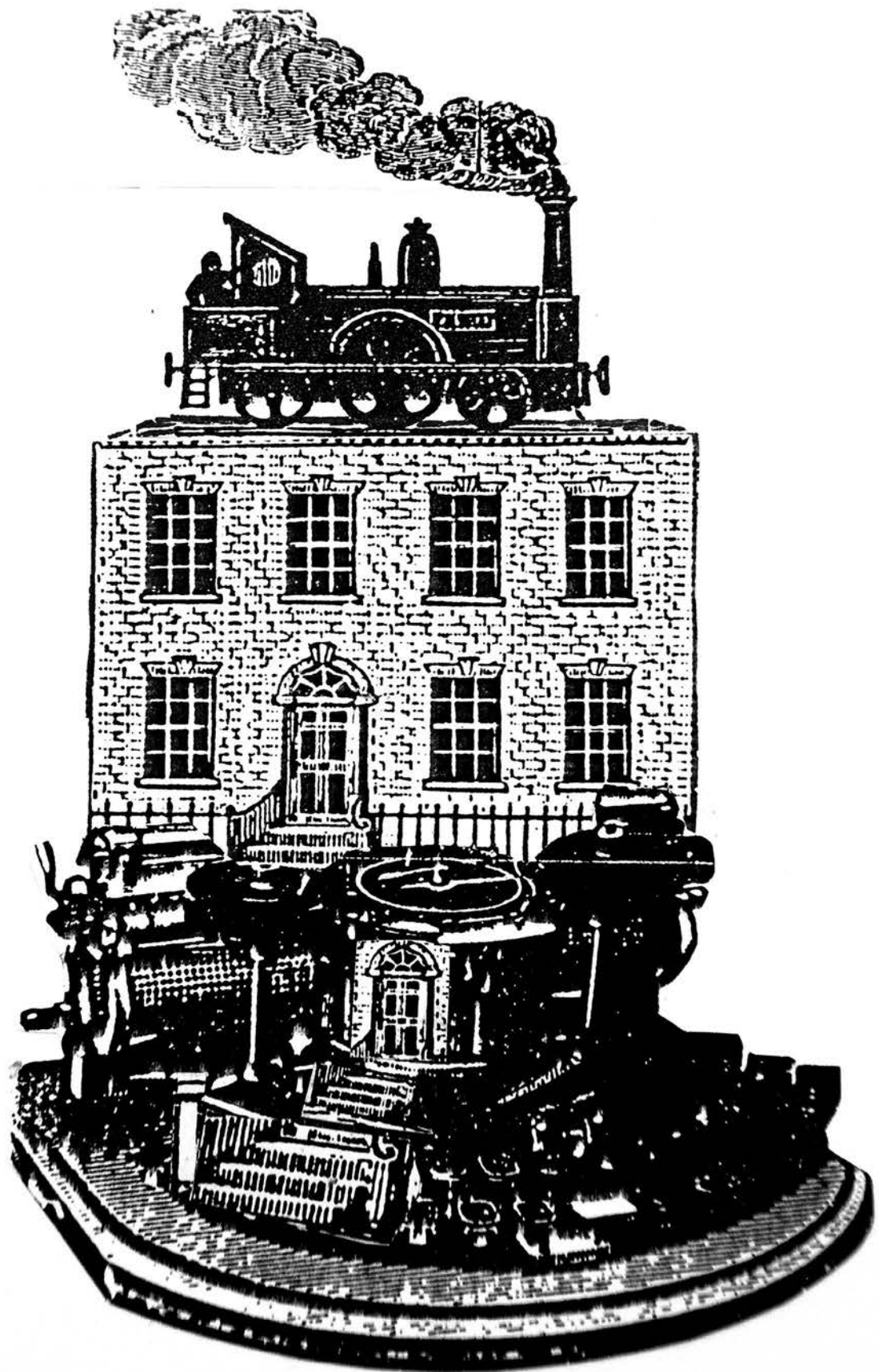
Pannon-Víz Zrt., Győr

Széchenyi István Egyetem, Győr

Uniklub Kft.

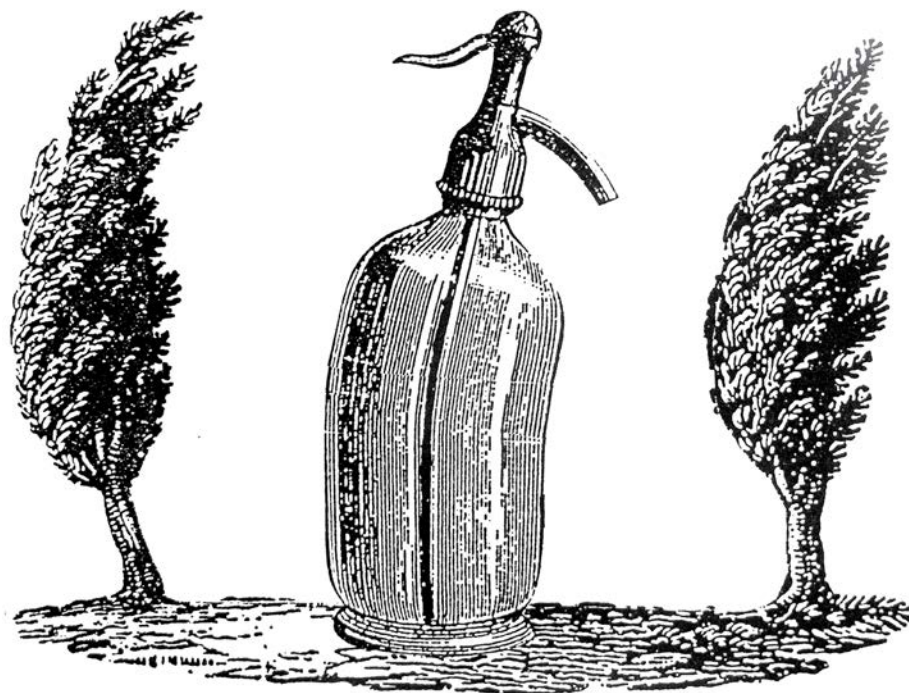

műhely

KULTURÁLIS
FOLYÓIRAT

2020

/ 4

500,- Ft

nka
Nemzeti Kulturális Alap